

**Å VÆRE FORELDER
TIL
EN NYNAZIST**

**HOVEDFAGSAVHANDLING I KRIMINOLOGI
INSTITUTT FOR KRIMINOLOGI**

**HILGUNN OLSEN
HØST 2001**

1. INNLEDNING	6
1.1 Problemstillinger og teoretisk ståsted	6
1.2 Nynazister	8
1.3 Foreldregrupper i Oslo og Kristiansand.	9
1.3.1 Exit og Manglerud.....	9
1.3.2 Selvhjelpsgrupper	12
2. METODE	13
2.1 Forforståelse	14
2.2 Jakten på informanter	15
2.2.1 Exit som inngangsport.....	15
2.2.1.1 Tønsberg	15
2.2.1.2 Kristiansand	16
2.2.1.3 Nordstrand i Oslo.....	16
2.2.2 Utvidelse av datamaterialet	17
2.2.2.1 Endre problemstilling?	17
2.2.2.2 Bøler	18
2.2.2.3 To nye informanter	19
2.2.3 Utvalg	19
2.2.4 Jaktens etiske sider	19
2.2.5 Deltakelse - ikke deltakelse.....	20
2.3 Intervjusituasjonen	21
2.3.1 Tanker i forkant.....	22
2.3.2 Hva jeg erfarte.....	23
2.3.2.1 Gjennomføringen.....	23
2.3.2.2 Å forholde seg til informanter	24
2.3.2.3 Et gruppeintervju	27
2.4 Troverdighet	27
2.4.1 I forhold til informanten	28
2.4.1.1 Å huske	28
2.4.2 Meg og min rolle	28
2.4.2.1 ”Utsending” fra Prosjekt Exit?	28
2.4.2.2 Feil underveis	29
2.5 Anonymisering	30
2.6 Mitt bidrag?	31

3. OPPLEVELSEN AV Å VÆRE FORELDER TIL EN HØYREEKSTREM....	32
3.1 Å oppdage det	33
3.2 Nazi-foreldre.....	36
3.2.1 Forsvarsverk	40
3.2.2 "Du studerer alltid deg selv og spør: hva har du gjort galt?"	44
3.3 Trusler.....	47
3.4 Syk av engstelse	52
3.4.1 Bekymringer.....	52
3.4.2 Fysiske utslag	54
3.5 Oppsummering.....	55
4. HVORDAN SKAL MAN TAKLE DET?	56
4.1 Å bry seg	57
4.1.1 "Jeg fokuserer mer på de gode sidene hans enn andre gjør"	58
4.1.2 Når foreldre tar støyen	60
4.2 Foreldregrupper.....	62
4.2.1 Møte i foreldregruppa.....	63
4.2.2 Tips fra lederne og fra hverandre	63
4.2.3 Veiledning av hverandre	66
4.3 Andre tiltak.....	67
4.3.1 Ute av syne, ute av sinn.....	67
4.3.2 Kunnskap mot nazisme	70
4.3.3 Å kontrollere	72
4.3.4 Fysisk avstand til miljøet.....	73
4.3.5 Å kaste dem ut.....	75
4.4 Sammenfattende om tiltak	76
5. GRUPPELIV	77
5.1 Ut med frustrasjonen.....	77
5.2 Å snakke om problemene	79
5.2.1 De som ikke snakket.....	79
5.2.2 .... men som snakket etter hvert.....	81
5.2.3 Å snakke som strategi	83
5.3 Likhet som forutsetning?	85
5.3.1 Å være i samme situasjon.....	86
5.3.2 De som ikke ville bli med	88

5.4 Hvor er de andre foreldrene?	91
5.5 Kontakt – også utenom møtene?	97
5.6 ”Vi må stole på hverandre hundre prosent. På en måte en slags uttalt taushetsplikt”	100
5.7 ”Du begynner med innsiden og bretter deg ut. Dette fører til at du blir knyttet til mennesker”	103
5.8 Ledernes rolle	107
5.8.1 Personlig egnethet	107
5.8.2 Ordstyrer – en nødvendighet	108
5.9 Negative erfaringer	109
5.10 Oppsummerende om foreldregruppene.....	112
6. DE NÆRE NETTVERK	114
6.1 Svekkede tradisjonelle nettverk?.....	114
6.2 Familie.....	116
6.2.1 Ektefelle/samboer	116
6.2.2 Annen familie	120
6.3 Naboer	122
6.3.1 Bosted.....	122
6.3.2 Informantenes nabo-opplevelser	124
6.4 Sammenfattende om de nære nettverk	129
7. DET OFFENTLIGE	130
7.1 Skolen	131
7.2 Samarbeid med andre instanser	132
7.2.1 Hvordan få hjelp?	133
7.2.2 Barnevern	134
7.2.3 To vellykkede tiltak.....	136
7.3 Politiet	137
7.3.1 Endret oppfatning av politiet.....	138
7.3.2 Politiet og ”Kristiansandgruppa”	139
7.3.3 Politiet og ”Nordstrandgruppa”	140
7.4 Når barna blir myndige.....	143
7.5 Oppsummerende om offentlig støtte	145

8. AVSLUTNING	146
8.1 Gode løsninger?.....	146
8.2 I ettertid	151
8.3 Oppsummering av funn.....	154
9. LITTERATURLISTE	157

Takk!

- Til foreldrene som har latt seg intervju i denne avhandlingen.
- Til Prosjekt Exit i Oslo og i Kristiansand, Omsorgsstasjonen for Barn og Unge i Tønsberg, Manglerud Politistasjon, Nordstrand Bydelsforvaltning og Bøler Bydelsforvaltning.
- Til min veileder, Cecilie Høigård. For raske tilbakemeldinger og for at du hadde tro på meg og prosjektet mitt.
- Til hovedfagsmiljøet ved Institutt for Kriminologi.
Sigfrid & Tove fortjener en spesiell takk for godt selskap på lesesalen
  - særlig på de varmeste sommerdagene....
- Til mine gjennomlesere: Elin, Silja og Sille.
- Til beboere og ansatte på Nattergalen.
- Til mamma og pappa. For at dere har støttet meg gjennom hele studietiden.
- Til Dan. For uvurderlige oppmuntrende samtaler.

1. INNLEDNING

Nynazister.

Foraktet og fordømt av de fleste, på grunn av en virksomhet og en ideologi de fleste har lite til overs for.

Også nynazister har foreldre.

De hører vi sjelden noe om, for det er barna, nynazistene, som står i sentrum for oppmerksomheten.

1.1 Problemstillinger og teoretisk ståsted

I denne avhandlingen lar jeg elleve av disse foreldrene komme til orde. Hvordan oppleves det å være ”nazi-forelder”? Hvordan oppdaget de hva barna drev med og hva gjorde de da de oppdaget det? På intervju tidspunktet hadde ti av de elleve informantene fått sine barn ut av det nynazistiske miljøet. De mener selv at deres egen innsats var avgjørende for dette utfallet. Hvem har vært deres støtte i kampen for å få sine barn ut av miljøet?

”La oss tenke oss at det normale livsløp er en sti. Områdene utenfor stien markerer det sosiale avvik. For de fleste av oss fungerer vårt sosiale nettverk som et rekkverk på en slik normalitetens sti. Snubler vi, griper vi fatt i rekkverket og kommer oss på fote igjen” (Guttormsen /Høigård, 1978:184).

Noen lever i den tro at rekkverket er der, men i det de skal til å ta tak i det, forsvinner det eller det holder bare delvis, fordi det ikke egner seg for denne typen belastninger. Ni av de elleve personene jeg har intervjuet, var selv med på å bygge opp et nytt rekkverk for seg selv; foreldregrupper. Støtten herfra har vært sentral i arbeidet med å få sønner og døtre bort fra det nynazistiske miljøet. Hva var det som gjorde tiltaket foreldregrupper så vellykket? Hvorfor har ikke den tradisjonelle støtte fra familie, naboer og det offentlige hjelpeapparatet vært viktigst?

Få andre hadde tidligere vært interesserte i å høre foreldrenes historie. Det finnes ingen forskning om foreldre til nynazister. I rapporten ”Velstandsbydelen og rasismen” er temaet tatt opp, men det utgjør bare en liten del av rapporten og er sentrert rundt foreldregruppas funksjon i Nordstrand bydel i Oslo (Carlsson og Von der Lippe, 1999).

Informantene mener det er viktig å få formidlet den fulle historien om hvordan det er å være forelder til en nynazist til andre i samme situasjon. Deres egen kamp for å få sine sønner og døtre ut av miljøet ville vært enklere dersom de på forhånd hadde visst det de vet i dag. Det ville også lettet jobben for dem dersom offentligheten hadde hatt mer og riktigere kunnskap om nynazisme, og kunnskap om hvordan man kan få de unge ut av de nynazistiske miljøene.

Problemstillingene ble endret underveis. Opprinnelig ønsket jeg hovedsakelig å se på *hvilken rolle foreldregruppene hadde spilt for foreldrene*. To underproblemstillinger var *egen opplevelse av å være forelder til en ungdom i et nynazistisk miljø* og *forskjeller mellom foreldrenettverkene i Oslo, Tønsberg og Kristiansand*. Jeg fant fort ut at jeg måtte kutte ut den siste av disse problemstillingene. Årsaken var at jeg ikke fikk noen informanter fra Tønsberg, slik at sammenlikningsgrunnlaget falt bort. Jeg fant det også etter hvert lite interessant å se på forskjellene mellom gruppene i Oslo og Kristiansand. De forskjellene som var kommet frem gjennom oppgaven uten å gjøre det til et eget tema. Det viste seg også at informantene svarte relativt kort på spørsmålene om foreldregruppene, mens de hadde mye mer å si om *sin egen opplevelse av å ha et barn i et nynazistisk miljø*. Jeg forsto at foreldregrupper bare var en del av en større historie. Det var vanskelig å trekke ut denne delen uten å fortelle om forholdene rundt.

Avhandlingen starter med et innblikk i foreldrenes personlige opplevelse av å ha et barn i et nynazistisk miljø. Videre diskuterer jeg forskjellige tiltak foreldrene har benyttet seg av for å få barna ut av miljøet. Det viktigste konkrete tiltaket var å bli med i en organisert foreldregruppe, og jeg vil derfor vie foreldregruppene en grundig diskusjon. I siste del av oppgaven ser jeg på hvilken støtte informantene hadde fått fra det tradisjonelle nettverk; familie og naboer, og fra det offentlige hjelpeapparatet. Jeg forsøker gjennom avhandlingen å gi svar på hvorfor foreldregruppene fungerte mye bedre som støtte for foreldrene enn det både ”nære nettverk” og offentlig støtte gjorde.

De viktigste spørsmålene jeg stiller i oppgaven er altså :

- Hvordan har informantene opplevd å være nazi-forelder?
- Hvordan oppdaget de hva barna drev med?
- Hva gjorde de da oppdaget det?
- Hvem har vært deres støtte i kampen for å få sine barn ut av det nynazistiske miljøet?
- Hva gjorde foreldregruppene så vellykkede?
- Hvorfor har ikke den tradisjonelle støtte fra familie, naboer og det offentlige hjelpeapparatet vært viktigst?

1.2 Nynazister

Jeg vil omtale sønnene og døtrene til informantene som nynazister og deltakere i et nynazistisk miljø. Dette gjør jeg på bakgrunn av foreldrenes uttalelser. Noen informanter kalte sine barn nazister, fordi den nazistisk ideologien ligger til grunn for det vi i dag kalle for nynazisme. Andre mulige benevnelser på denne type miljøer er høyreekstreme, rasistiske, nasjonalistiske og patriotiske miljøer. Disse blir ofte brukt blant annet i pressen og av deltakerne selv. En mor sier at uansett hva de kaller seg er de likevel nazister:

Jeg gikk rett inn og kalte dem for nazister. (...) Så reiste han (*en kamerat av dattera*) seg opp; nei, de var ikke nazister de var nasjonalister, og de gjorde sånn og sånn. Jeg sa: 'du er en nazist og du har ikke respekt for noen'."

For utenforstående er det vanskelig å skille mellom de forskjellige benevnelsene, og jeg ser det heller ikke nødvendig i denne sammenheng. Å kalle dem for medlemmer i miljøene er ifølge Bjørgo ikke helt korrekt fordi det dreier seg om løse strukturer, og det kan være uklare grenser mellom hvem som er med og ikke (Bjørgo, 1998). Når jeg benytter meg av deltaker, gruppe og liknende termer, er dette også ut fra foreldrenes fremstillinger. Dersom det har vært en realitet for dem at sønnen/dattera var medlem i en nynazistisk gruppe, synes jeg det er riktig å videreføre dette.

1.3 Foreldregrupper i Oslo og Kristiansand.

1.3.1 Exit og Manglerud

Manglerud Politistasjon og ”Prosjekt Exit” er to sentrale begreper når vi snakker om foreldregrupper i nynazistisk sammenheng i Norge.

”Prosjekt Exit” – ut av voldelige ungdomsgrupper” ble igangsatt av Organisasjonen Voksne for Barn i september 1997. ”Hensikten med prosjektet var å utvikle strategier og tiltak som kunne bidra til at ungdom, som ønsket seg ut av rasistiske og nasjonalistiske miljøer kom seg ut av disse miljøene så raskt som mulig” (Prosjekt Exit, 2000: Forord). Manglerud Politistasjon samarbeidet med Prosjekt Exit:

”Så vidt vi kjenner til, var Manglerud politistasjon først ute med å aktivt og systematisk bruke foreldre som ressurs i forhold til ungdom i rasistiske miljøer fra 1995 og utover. (...) Det var for øvrig erfaringene fra den første foreldregruppa på Manglerud/Nordstrand som i praksis ga støtet til det som etter hvert ble prosjekt Exit” (Ibid:33).

Fordi foreldre spiller en sentral rolle for å få barna ut av disse miljøene, var en av tre hovedoppgaver for Prosjekt Exit å etablere foreldrenettverk. I sluttrapporten til prosjektet oppsummeres denne virksomheten:

”Siden 1995 har åtte – ni nettverksgrupper for foreldre til barn i rasistiske miljøer vært i virksomhet i Norge. Fem av disse har vært drevet direkte av Exit i Kristiansand; ved to av de tre gruppene under Manglerud politikrets var prosjektet inne i oppstartsfasen, mens det ble drevet videre lokalt uten videre medvirkning fra Exit. To andre grupper i Oslo har vært drevet av foreldrene selv – den ene gruppen i nært samarbeid med Manglerud politistasjon, den andre i samarbeid med en forebyggende politimann ved Stovner politistasjon. Det har vært forsøkt igangsatt foreldregrupper i bl. a. Tønsberg/Stokke, uten at dette lyktes” (Prosjekt Exit 2000:50).

Åtte av informantene i dette prosjektet har vært med i gruppene som omtales ovenfor. Av disse var tre fra Oslo (Manglerud-Nordstrand) og fem fra Kristiansand-området. En informant var med i en gruppe i Oslo som var aktiv på intervjutidspunktet, uavhengig av Prosjekt Exit og Voksne for Barn. Denne gruppa ble drevet av en pensjonert fengselsprest. To informanter hadde ikke vært med i foreldregrupper. Begge hadde fått tilbud om å være med i gruppene som ble startet i regi av Exit/Manglerud, men takket nei.

For enkelthets skyld omtaler jeg disse gruppene som ””Nordstrand-gruppa”, Kristiansand-

gruppa” og ”Bøler-gruppa”. Jeg vil gi en kort introduksjon av disse:

Nordstrand-gruppa

I regi av Voksne for Barn innkalte Prosjekt Exit i 1996 omkring 20 foreldre til møte på organisasjonens kontor i Arbins gate. En mor forteller om dette møtet:

”Møtet i Arbins gate – jeg trodde ikke jeg ble bedt med fordi min sønn var i faresonen. Det betyr vel at andre har sett ting før meg. Det var en fin måte å bli gjort oppmerksom på ting på. Bedre enn å få slengt ting fra en nabo, for eksempel.”

Det var hovedsakelig foreldrene til de ungdommene som politiet mente var tyngst inne i det nynazistiske miljøet som ble innkalt. Det ble dannet en gruppe som kom til å bestå av foreldre til 6 ungdommer. Disse dannet en stabil gruppe som møttes annen hver måned i to og et halvt år (Carlsson og Lippe, 1999). Voksne for Barn eller Prosjekt Exit var ikke aktive i ledelsen av denne gruppa. Det var en representant for bydelsadministrasjonen på Nordstrand og to representanter fra politiet på Manglerud som fulgte opp disse foreldrene. En av foreldrene som kom med i denne gruppa en stund etter oppstart fikk tilbud om å være med fra representanten fra bydelsadministrasjonen:

”Han var bare en person som jeg følte veldig..., han må jeg holde tak i og bruke litt, for han har litt interesse for dette her. Han sa til meg litt tilfeldig at jeg har en sånn foreldregruppe, så jeg lurte på om du har lyst til å være med i den - en sånn samtalegruppe? Jeg er i samtalegruppe med MBD¹ -foreningen i forhold til sønnen min, men det er klart hvis det er noen her i bydelen for det visste jeg ikke at fantes? Nei, sa han, det finnes ikke heller egentlig. For dette her var helt hemmelig. Hemmelig sa jeg, hva er det for noe tull? Ja, dette her var for foreldre som ikke ønsket å gå ut med at de hadde store problemer. De prøvde å hjelpe hverandre som foreldre og også i forhold til ungene sine. (...) Ja da gjør jeg gjerne det, sa jeg, for jeg har ingen her i bydelen som har brydd seg, annet enn dette her med natteravnene.... Ja det var faktisk bare det. Så hvis bydelen arrangerer dette så er jeg kjempeglad for det. Da ble jeg med og fikk kontakt med de andre som også var i det samme miljøet.”

Rapporten ”Velstandsbydelen og rasismen” som jeg nevnte innledningsvis, er skrevet på grunnlag av erfaringer fra Nordstrand-området (Carlsson og von der Lippe, 1999). De tre foreldrene jeg intervjuet herfra hadde også blitt intervjuet i denne rapporten. En fare ved at jeg intervjuet noen av de samme foreldrene i mitt prosjekt, kan være at rapporten ble sett på som en fasit. Når jeg spurte spørsmål omkring samsvarende temaer, vil svarene de gav kunne være hentet herfra. Dette trenger ikke være bevisst fra informantenes side. Jeg bedømmer likevel ikke dette som noe stort problem. De få utsagnene fra foreldre som er gjengitt i rapporten er

---

¹ Nå kalt ADHD

korte, og sier i hovedsak at gruppa har vært vellykket. Den informasjonen jeg fikk under intervjuene mine er mye mer omfattende.

Kristiansand-gruppa

I Kristiansand var situasjonen forskjellig fra Nordstrand, først og fremst fordi flere foreldre har vært med i foreldregruppene. 55 foreldre til 38 ungdommer har i tidsrommet 1996 – 1999 deltatt, men ikke alle samtidig, da de var fordelt på fire forskjellige foreldregrupper (Prosjekt Exit, 2000). Hvilke av gruppene mine informanter er fra har jeg ikke oversikt over, men sannsynligvis kommer de fra flere enn en gruppe. Lederen for Prosjekt Exit (Voksne for Barn) i Kristiansand ledet disse foreldregruppene. Innkalling til informasjonsmøte ble sendt til foreldre til barn med tilknytning til det rasistiske og nynazistiske miljøet. Det var ”Tverretatlig Team” i Vågsbygd som sto bak invitasjonen. Deltakerne i dette teamet var Voksne for Barn, Fritidsetaten, Utekontakten, Barnevernet, Kirkens ungdomsprosjekt, Møvig skole og politiet. 15 foreldre møtte til dette første informasjonsmøtet 1996, og det ble dannet to grupper. Underveis har nye foreldre kommet til og andre falt fra. Andre som har deltatt på møtene i Kristiansand er en politimann som var med fra begynnelsen, og i en periode en person fra PP-tjenesten. Andre ressurspersoner fra politiet, Utekontakten, skoler, lensmannsetaten, barnevern, fritidsetaten, forskningsmiljøer og Exit Sverige ble trukket inn etter behov (ibid).

Bøler-gruppa

Denne gruppa startet opp i begynnelsen av 2001. Verken Prosjekt Exit eller Organisasjonen Voksne for Barn har hatt en deltakende rolle i denne gruppa. Informanten fra denne gruppa forteller hvordan hun fikk vite om tiltaket:

”Det var noen som ringte meg etter det som skjedde på Holmlia. Drapet som skjedde der i januar. Det er nede i byen hver tirsdag. Da var det en pensjonert fengselsprest som hadde lest om dette her. Jeg leste i en kveldsavis noe om sorg og det å være foreldre en uke eller noe sånt etter det (*drapet*). Da hadde han fått navnet til noen av de andre foreldrene til de som hadde vært med på dette her. Jeg kjente ikke disse her. Og så fikk de mitt telefonnummer av overvåkningspolitiet – jeg har hemmelig telefonnummer her – og det vart veldig greit. Sånn kom jeg inn i det.”

Årsaken til at jeg velger å kalle den for Bøler-gruppa er ikke at foreldrene her er fra Bøler. De kom fra forskjellige bydeler i Oslo og fra områder utenfor byen. Årsaken til at jeg har valgt dette navnet er at jeg kom i kontakt med gruppa gjennom en ansatt i Bøler bydelsadministrasjon.

Foreldregruppene kan ut fra måten de har fungert karakteriseres som en ”selvhjelpsgruppe”.

1.3.2 Selvhjelpsgrupper

Selvhjelpsgrupper kan defineres som: ”(...) en ”moderne” form for kollektiv organisering blant folk som ellers er fremmede for hverandre. Det dreier seg om at mennesker med felles problem og behov kommer sammen for å finne løsninger eller mestre vanskelighetene i fellesskap” (Hjemdal² m.fl., 1998:23). Selvhjelp som fenomen er ikke noe nytt. I tidligere tider benyttet man seg av selvhjelp innen ætten (Thynnes³, 1992). Den tradisjonelle dugnaden kan også karakteriseres som selvhjelp. Den ”moderne” formen for selvhjelp jeg her har i tankene har likevel ikke tidligere vært særlig utbredt i Norge. I 1994 viste en kartlegging at det fantes mellom 2000 og 3000 aktive selvhjelpsgrupper i Norge, med Anonyme Alkoholikere og Angstringen som de mest sentrale (Hjemdal, 1998). Anonyme Alkoholikere er også de som forbindes med oppstarten av selvhjelpsgruppearbeid i hjelpeapparatet (Matzat⁴, 1992 [a]). Etter hvert har denne arbeidsformen blitt et så viktig redskap for helsevesenet at det betraktes som en faglig svikt dersom en kronisk syk ikke anbefales ettervern i form av selvhjelpsgrupper (Matzat, 1992 [a]). Hva går så dette selvhjelpsarbeidet ut på?

”Arbeidet i en selvhjelpsgruppe baserer seg på kommunikasjon om tanker, følelser og erfaringer deltakerne har. I en selvhjelpsgruppe opplever man at det settes i gang en gjensidig prosess hvor deltakerne styrker hverandre til å våge å delta i den videre utviklingen” (”Selvhjelpsforum. Hvordan starte en selvhjelpsgruppe”, 27.08.00)

”Kunsten å løfte seg selv etter håret”, som er tittelen på Hjemdals bok, er et godt bilde på dette (Hjemdal, 1998). Selv ville jeg føyd til ”ved hjelp av andre”. Andre har nemlig en sentral rolle i dette arbeidet: ”Poenget med slike grupper er at folk får snakke med likesinnede om problemene sine i et trygt miljø. Deltakerne gir hverandre gjensidig hjelp for å oppnå personlig forandring og i det å ta ansvar for eget liv” (”Flere selvhjelpsgrupper på gang”, 27.08.2000). I utgangspunktet ledes ikke gruppene av profesjonelle, men i enkelte tilfeller hentes de inn ved behov, uten at de dermed får noen sentral rolle i gruppa. Det er altså ikke de profesjonelle som styrer, de gir råd som deltakerne selv vurderer om de vil benytte seg av. Et

---

² Prosjektleder for prosjektet *Studiesenter for selvhjelp, ved Høyskolen I Oslo 1992 – 1996*.

³ Sosionom/statsviter, ansatt ved Norges Kommunal- og Sosialhøgskole i Oslo.

⁴ Psykolog. En av de fremste bidragsyttere til forskning og utvikling av selvhjelpsgrupper, særlig i Europa.

viktig poeng med selvhjelpsarbeidet er også at det ikke har noen økonomiske motiver, men det er heller et ønske om å forandre sin egen livssituasjon som ligger til grunn (Matzat, 1992 [a]).

2. METODE

Det var naturlig å velge kvalitativ metode som fremgangsmåte. Den type informasjon jeg var ute etter er sensitiv og det er en type informasjon som ikke er lett tilgjengelig. Den kan også avhenge av nærhet og tillitt mellom informant og intervjuer. En mulighet kunne vært å

benytte seg av deltakende observasjon, altså at jeg selv deltok under møtene i foreldregruppene for å observere hvordan ting fungerte. Dette viste seg å ikke være mulig av to årsaker; gruppene var stort sett ikke aktive lengre, dessuten skjønnte jeg også at en forutsetning for åpen samtale var at deltakerne var trygge på hverandre. Min tilstedeværelse kunne ført med seg en ufri stemning i gruppa. Kvalitative intervjuer ville derimot være både hensiktsmessige og gjennomførbare, så dermed falt mitt valg på denne metoden. Når jeg var ute etter informasjon forbundet med følelser, ville kvalitative intervjuer gi den fordel at jeg kunne følge med på ansiktsuttrykk og annen form for kroppslig kommunikasjon, noe som i denne sammenhengen kunne si mye.

Intervjuguiden min var et avkrysningsskjema som jeg skulle benyttet i samtale med informantene. Jeg krysset av etter hvert som vi kom innom temaene. Jeg ønsket en uformell samtale mellom meg og informantene, hvor det ville være åpning for å snakke om ting som det ikke direkte ble spurt om. En kvalitativ tilnærming er på denne måten mer ”demokratisk” enn en kvantitativ, fordi informanten er med på å bestemme innholdet i intervjuet (Hughes og Månsson, 1988). Spørsmålene i intervjuguiden ble utformet mye på grunnlag av den forståelsen for temaet som jeg fikk ved å lese litteratur. Den ble forandret litt underveis, både fordi fokus endret seg og fordi jeg også fikk informanter som ikke hadde vært med i en foreldregruppe. Jeg bestemte meg også for å benytte båndopptaker under samtalene, dersom informantene sa seg enige i dette.

2.1 Forforståelse

Litteratur om foreldre til nynazister fant jeg ikke, så jeg måtte lese det som var skrevet om nynazister og nynazistiske miljøer. Det er lite litteratur også på dette området, så jeg leste både norsk og internasjonal litteratur. Det var nødvendig å sette seg inn i hvordan slike miljøer fungerer for å kunne finne fram til relevante spørsmål til informantene. Jeg hadde fått vite litt om foreldregruppene fra prosjekt Exit før jeg startet opp, men det var i hovedsak praktiske opplysninger.

Hva mer ligger bak mitt valg av problemstillinger og de spørsmålene jeg valgte å stille informantene? Dette spørsmålet tar for seg det mer ubevisste; de tanker og holdninger til temaet som jeg i utgangspunktet hadde og de som dannet seg underveis mens jeg leste

litteratur og samlet informasjon. Det faller meg inn, når jeg tenker tilbake, at jeg må ha skjønt at foreldregruppene hadde vært vellykkede. Måten disse gruppene ble omtalt på fra Prosjektet Exits side, og at de ville jeg skulle dokumentere deres funksjon tydet på dette. De ville ikke vært interessert i dokumentasjon dersom foreldregruppene hadde vært totalt mislykkede. Jeg regnet altså med at foreldregruppene hadde spilt en viktig rolle for foreldrene i deres bestrebelser for å få deres sønn eller datter ut av et nynazistisk miljø.

Høsten 1999 kom jeg over rapporten ”Velstandsbydelen og rasisme”, hvor foreldregruppa i bydelen Nordstrand i Oslo ble omtalt. Mitt arbeid kan sees som en videreføring av denne rapporten med hensyn til foreldregrupper. Jeg ville komme til å intervju en del av de samme menneskene som hadde deltatt, men jeg ønsket å ta opp flere temaer og gå mer i dybden enn det som her hadde blitt gjort. Jeg tilpasset intervjuguiden etter å ha lest rapporten.

2.2 Jakten på informanter

Uten Prosjekt Exit kunne det blitt vanskelig å få tak i foreldre til nynazister til mitt prosjekt. 10 av 11 informanter har i større eller mindre grad hatt tilknytning til prosjektet, mens den siste var med i en foreldregruppe som var uavhengig av Prosjektet Exit.

2.2.1 Exit som inngangsport.

Av lederen for Prosjekt Exit i Oslo fikk jeg navn og nummer til flere personer jeg kunne kontakte. Disse var fra Oslo, Tønsberg og Kristiansand, og hadde ledet foreldregrupper på disse stedene. Gruppene hadde også vært aktive over tid, og de hadde dermed bygd seg opp erfaringer om hvordan man kan drive foreldrenettverk.

2.2.1.1 Tønsberg

Jeg startet med å ringe ”Omsorgsstasjonen for Barn og Unge” (OBU) i Tønsberg og avtalte møte med lederen der. Jeg tenkte at han i første omgang kunne gi meg tips om hvilke temaer som burde være med i en intervjuguide. Jeg hadde laget et utkast til intervjuguide som jeg la fram, og fikk noen kommentarer til det. I Tønsberg besto gruppa nå av 3 foreldre. I utgangspunktet hadde det vært 5, så to hadde falt fra underveis. Lederen sa seg villig til å

spørre de tre foreldrene han hadde hatt kontakt med om de ville la seg intervju, så jeg sendte materiell han kunne dele ut til dem. Hver konvolutt inneholdt informasjonsbrev fra meg, svarslipp og ferdigfrankert konvolutt adressert til meg. Det kom imidlertid ingen svar, så jeg ringte tilbake. Jeg fikk da fortalt at to foreldre hadde tatt imot brevene fra meg og stilt seg positiv til prosjektet. Siden jeg ikke hadde hørt noe fra dem, skulle han purre på når han traff dem. Grappa var på dette tidspunktet avsluttet, men han møtte dem stadig vekk i lokalmiljøet. Jeg understreket at han ikke måtte presse dem, men at det kunne være greit å minne dem på det. Det kom fremdeles ingen svar.

2.2.1.2 Kristiansand

Jeg kontaktet lederen for Voksne For Barn, Prosjekt Exit i Kristiansand og fortalte om mine planer. Hun syntes det høstes interessant ut, så jeg sendte informasjon om prosjektet til henne. Vi ble enige om at jeg skulle sende 28 brev som hun kunne dele ut til foreldrene. Dette sendte jeg i begynnelsen av oktober 1999. Jeg understreket at det var viktig at de ikke følte seg presset av henne, siden hun sto i en hjelperolle overfor dem. Resultatet av dette ble positive svar fra 5 foreldre. Senere snakket jeg med henne igjen og spurte om hun trodde det var mulig at noen flere kanskje ville si seg villige til å bli med i prosjektet dersom vi purret på en gang til. Hun mente muligheten var til stede, og ba meg sende noen flere brev. Jeg sendte denne gangen 7 brev, med samme innhold som i de forrige. Det kom ingen svar på disse.

2.2.1.3 Nordstrand i Oslo.

Jeg hadde også kontakt med Tore Bjørgo som lenge har forsket på ekstreme miljøer, og som også hadde samarbeidet med en del av foreldrene jeg ønsket å rekruttere til mitt prosjekt. Han ga meg noen tips, hvorav et var å kontakte en mor til en gutt som tidligere hadde vært med i det nynazistiske miljøet i Oslo. Hun hadde vært svært aktiv i en foreldregruppe over lengre tid. Jeg tok kontakt, men hun ønsket ikke å være med. Hun fikk dårlig samvittighet for at hun sa nei, men forklarte at dette var et kapittel hun var ferdig med. Hun hadde ikke lyst til ”å røske opp” i det igjen. Det ville bli vondt å gå tilbake og kjenne på de vonde følelsene igjen nå som ting gikk bra. Dette måtte jeg respektere, og jeg ga henne tilbakemelding på at hun ikke måtte ha dårlig samvittighet for å si nei.

Neste mulighet var å kontakte politikammeret på Manglerud for å få kontakt med foreldre fra Nordstrandområdet i Oslo. Dette tipset fikk jeg fra lederen for Prosjekt Exit, som samarbeidet

med Forebyggende avsnitt ved Manglerud Politistasjon. Her kom jeg i kontakt med en tjenestemann som gjerne ville hjelpe meg, men han forklarte at han ikke kunne bruke tid på det i og med at han hadde andre oppgaver å ta seg av. Han ba meg likevel sende 5 brev, som han kunne videresende til noen foreldre han kjente til. Samtidig henviste han meg videre til Nordstrand Bydelsforvaltning, som kunne hjelpe meg mer. Her fikk jeg snakke med en ansatt som også stilte seg positiv til prosjektet. Han ba meg sende 7 brev. Noen foreldre mottok sannsynligvis brev både fra representanten for politiet og for bydelsforvaltningen, siden disse hadde jobbet med de samme foreldrene. Jeg fikk positivt svar fra 3 foreldre fra denne gruppa, som jeg intervjuet i løpet av høsten 1999.

På slutten av 1999 hadde jeg til sammen sendt ut 43 brev til mulige informanter, fordelt på de tre byene. Hvor mange brev jeg skulle sende fikk jeg oppgitt av lederne for gruppene på de forskjellige stedene, og de ble fordelt på følgende måte: 3 brev til Tønsberg, 28 brev til Kristiansand, 12 til Nordstrand i Oslo. Resultatet ble 8 informanter.

2.2.2 Utvidelse av datamaterialet

2.2.2.1 Endre problemstilling?

Med bare 8 informanter var det tid for å tenke alternativt; hvordan få et bredere datagrunnlag? Det mest nærliggende var å forandre på problemstillingen. Jeg hadde i utgangspunktet ønsket å finne ut hvordan foreldrene hadde opplevd foreldregruppene. Dersom jeg ikke fikk flere informanter ønsket jeg å utvide fokuset til å se på hvordan disse gruppene hadde fungert generelt. Jeg ville kontakte de som hadde ledet gruppene og spørre om de hadde notert noe underveis mens de jobbet med gruppene, eller om jeg eventuelt kunne komme å intervju dem om dette. Lederen for gruppa i Kristiansand fortalte at hun hele tiden hadde dokumentert det hun hadde gjort, men hun var usikker på om hun kunne la meg få innsyn i det. Hun kom fram til at dette ikke lot seg gjøre fordi hun hadde lovt foreldrene at ingen skulle få direkte innsyn i disse notatene. Derimot kunne hun muntlig fortelle om hvordan disse møtene hadde vært. Jeg kunne altså gå veien om intervju av lederen for Kristiansand-gruppa, for å få vite noe om hennes erfaringer med foreldregruppa. Det ville også være greit å ta en liknende samtale med lederne for Nordstrand-gruppa og Tønsberg-gruppa. Selv om Tønsberg-gruppa hadde bestått av få personer, og ingen av dem ønsket å stille som informanter, kunne det likevel være

interessant å høre lederens synspunkter på hvordan den hadde fungert, og hans tanker om hvorfor så få ønsket å delta i gruppa.

2.2.2.2 Bøler

En ny vending i saken kom da jeg leste sluttrapporten til Prosjekt Exit som kom på høsten år 2000. Her sto det at det også hadde vært forsøkt startet opp en foreldregruppe i Bøler bydel i Oslo, som tidlig hadde blitt lagt ned fordi den ikke fungerte. Dette var nytt for meg, og jeg bestemte meg for å forsøke og kontakte noen av de foreldrene som hadde vært med der. Med dette begynte en runddans med telefoner. Jeg kontaktet først Prosjekt Exit, i mars 2001, for å spørre om de hadde navn på en kontaktperson eller om de visste hvordan jeg kunne komme i kontakt med noen av dem som hadde vært med i Bølergruppa. Jeg ble henvist videre til lederen for forebyggende avsnitt ved Manglerud Politistasjon. Også hun fortalte meg om prinsippavgjørelsen de hadde tatt om å ikke bruke tid på ”sånne ting”, som jeg forsto innbefattet mitt prosjekt. Jeg ble henvist videre til en person ved Bøler bydelsforvaltning, som jeg ble fortalt hadde hatt med denne foreldregruppa å gjøre. Beskjeden her var at det var to andre personer som hadde bedre kjennskap til dette enn ham, så jeg fikk telefonnummeret deres. Dette førte meg frem til en dame som sa hun først måtte sjekke med en forsker på området som de hadde tilknytning til, slik at han kunne bedømme prosjektet mitt. Vedkommende ringte meg, og ble overbevist om prosjektets seriøsitet, og at det var forsvarlig å la meg få innpass.

Etter noen dager fikk jeg da telefon fra en mann fra Bøler bydelsadministrasjon, som sa at han på det tidspunktet var i kontakt med en foreldregruppe som var aktiv, Bøler-gruppa. Dette var ikke den samme gruppa som Prosjekt Exit og Bøler bydel hadde vært innblandet i tidligere, men en nyoppstartet gruppe for foreldre med barn i nynazistiske miljøer. Denne mannen ville gjerne hjelpe meg, og ba meg sende fem brev som han skulle dele ut til foreldrene ved en passende anledning. Om veien var kronglete med mange telefoner, førte den likevel til slutt frem. Resultatet ble et positivt svar fra en av mødrene i ”Bølergruppa”. Intervjuet ble tatt umiddelbart.

2.2.2.3 To nye informanter

I mars 2001 ringte jeg igjen Tore Bjørge for å spørre om han kunne gi meg råd om hvordan jeg kunne få flere informanter. Han formidlet da kontakt med to mødre som han tidligere hadde samarbeidet med. Begge disse takket ja til å være med i undersøkelsen. Det viste seg at begge hadde vært med i oppstarten av foreldregruppene i regi av Prosjekt Exit, men at ingen av dem hadde hatt noe ønske om å være med videre. Disse intervjuene ble tatt i siste del av mars 2001.

2.2. 3 Utvalg

I juli 2001 satte strek for intervjuingen. Da hadde jeg til sammen elleve informanter: seks fra Oslo, fem fra Kristiansand-området og ingen fra Tønsberg. Ti av disse var kvinner og en var mann. Av de elleve informantene er det et ektepar. Dette betyr at det er foreldre til ti barn som har vært/er i det nynazistiske miljøet i mitt materiale. Tre av barna er jenter og syv gutter, og alderen lå for de fleste mellom 15-20 år i problemperioden. I oppgaven vil jeg for enkelthets skyld referere til "barna" til informantene, selv om de i realiteten er voksne i dag.

Det hadde tatt meg nesten 2 år å få fatt i disse elleve informantene. Dette ved hjelp av utallige telefonsamtaler og utsendelse av hele 55 konvolutter med informasjon som hadde blitt delt ut til mulige informanter. I informasjonsskrivet jeg sendte med skrev jeg at dersom de hadde spørsmål omkring prosjektet kunne de kontakte meg. Jeg fikk to telefoner umiddelbart etter utleveringen fra foreldre som hadde tenkt at de kanskje kunne delta, men de trengte mer informasjon for å bestemme seg. En av disse ble med og den andre hørte jeg aldri noe mer fra. Hva som fikk dem til å ikke ville delta vet jeg ikke. Det å plutselig ha en mulig informant på tråden var ikke så enkelt. Jeg måtte raskt omstille hodet mitt og tenke på hva jeg skulle si og hvordan jeg skulle fremstå. Dette ble enklere etter hvert som jeg ble vant til å snakke om hva jeg drev med; jeg fikk en slags regle oppe i hodet, og det var bare å dra den ut når noen spurte.

2.2.4 Jaktens etiske sider

Det kan være fristende å overse enkelte etiske hensyn når det er vanskelig å få tak i informanter. Særlig når man vet det er mange som sitter med mye nyttig informasjon men som ikke melder sin interesse. Likevel er det slik at etiske hensyn overgår alle andre hensyn

ved forskning: *"Ingen forskning i världen kan vara så väsentlig att den får tulla på de etiska kraven"* (Trost, 1993:63) (Se også Hammersley/Atkinson, 1996, kap. 10). I dette prosjektet kan det sees som et problem at den som henvendte seg til foreldrene, med unntak av tre tilfeller, var en person som hadde hjulpet og støttet dem i vanskelige situasjoner. Kanskje følte noen at de skyldte denne personen en gjentjeneste og dermed følte de burde delta. Jeg vurderte dette før jeg startet opp og kom fram til at dette likevel var den beste tilnærmingen. Dessuten ville det enkleste være å gå gjennom lederne for gruppene da de var de eneste som visste hvem alle var. Jeg tenkte også at siden lederne har kjent foreldrene over tid ville også de kunne bedømme hvorvidt noen kunne føle seg presset til å delta.

Alle lederne for foreldregruppene syntes prosjektet hørt greit ut. Det var ingen som overfor meg uttrykte betenkeligheter i forhold til at de selv skulle være dem som formidlet informasjonen fra meg. Det siste intervjuet fikk jeg fra en foreldregruppe som var nyoppstartet på det tidspunktet, og brevene ble her ikke delt ut av lederen. Jeg ba lederne være oppmerksomme på at det var viktig at det ikke skulle oppleves som et press å delta i prosjektet. Jeg ble enig med meg selv og veileder om at en ekstra purring til de som ikke hadde svart var greit, men at flere enn to henvendelser til samme person ikke var nødvendig. Det må være åpning for å minne folk på om ting, men en tredje henvendelse ville kunne oppleves som mas eller press.

2.2.5 Deltakelse - ikke deltakelse

Jeg måtte regne med at ikke alle i disse gruppene ønsket å utlevere informasjon om noe såpass problemfylt, både for dem selv og kanskje for hele familien. Løsningen ble å gjøre bruk av dem som meldte seg. Jeg visste fra begynnelsen av at jeg aldri ville kunne si noe generelt om foreldregrupper, da jeg ikke kunne regne med noen form for representativitet i utvalget. Det ble heller ikke mulig å få noe strategisk utvalg. Det var ikke opp til meg å plukke ut informanter eller hvor mange som ble med i undersøkelsen. Jeg hadde også i tankene fra begynnelsen av at jeg kunne regne med at de foreldrene som ønsket å være med i en foreldregruppe, kanskje skilte seg ut fra de som ikke ønsket å være med.

Hva kunne det komme av at så få ønsket å delta i prosjektet mitt? Jeg merket meg under intervjuingen at det var mange som visste noe om hva et hovedfag var, og hadde en viss kjenneskap til universitetssystemet. Kanskje er det slik at det er lettere å si ja til å delta for

dem som vet noe om hva slike prosjekter innebærer? Det kreves også at de er villige til å snakke, også om ting som kanskje ikke er fordelaktige for dem selv. Kanskje krever det en viss trygghet på sine egne avgjørelser og handlemåter i forhold til problemet for å kunne gjøre dette? Det er også slik at det for mange sannsynligvis var et stort skritt å bli med i en foreldregruppe. Å åpne seg for fremmede innebærer samtidig at man blir tvunget til å komme i kontakt med følelser man kanskje tidligere har skjøvet unna. For mange kan dette fortone seg vanskelig. At informantene tok dette skrittet betyr ikke at de automatisk også tar skrittet videre og stiller til intervju for et fremmed menneske. Et annet forhold jeg fikk kjenneskap til under intervjuingen og som også rapporten fra Prosjekt Exit viser, er at mange foreldre ikke ønsket at offentligheten skulle blande seg inn. Kanskje ble jeg plassert i kategorien ”offentlighet”? Jeg representerer universitetet som er en offentlig institusjon, så det kan tenkes at noen av foreldrene så min henvendelse som et forsøk på innblanding fra offentlighetens side. Dette er spørsmål jeg har stilt meg før og under intervjuprosessen, og som jeg har drøftet videre (se særlig pkt. 3.2.1 og pkt. 5.3).

2.3 Intervjusituasjonen

Den optimale intervjusituasjonen er når man ikke har tilhørere, miljøet er uforstyrret og informanten føler seg trygg i miljøet (Trost, 1993). Jeg og informantene kom i fellesskap frem til hvilket sted som var mest hensiktsmessig. Seks av intervjuene foregikk i informantenes hjem, et hos et annet familiemedlem, et på Voksne for Barns kontor og de to siste på arbeidsplassen til informantene. Alle disse intervjustedene fungerte godt. Flere hadde laget mat til jeg kom, eller jeg hadde med noe å bite i. Dette tror jeg medførte at situasjonen følte mer uformell både for meg og informantene (Se Hammersley og Atkinson, 1996 s. 173-177 for en diskusjon rundt lokalisering). Det var varierende hvor lenge intervjuene varte, alt fra 45 minutter opp til 6 timer. I de lengste intervjuene var det også en del av samtalen som ikke dreide seg direkte om temaet. Her var det gjerne andre omstendigheter i forhold til sønn/datter vedkommende ønsket å snakke om. Dette ga jeg åpning for, og stoppet i stedet båndopptakeren når det kom lengre sekvenser som var på siden av intervjuet. Enkelte ganger ba informantene selv om at jeg stoppet båndet, og andre ganger sa jeg at ”kanskje jeg skal stoppe båndet litt”. Det hendte også at jeg bare lot være og snu det når en side var slutt dersom samtalen var inne på et sidespor, og ventet til vi var tilbake til temaet igjen før jeg snudde det.

Alle intervjuene ble tatt opp på bånd med unntak av et. Denne informanten ønsket ikke at jeg skulle benytte meg av båndopptaker, men jeg kunne kontakte vedkommende igjen dersom jeg gikk glipp av noe ved å notere. Det gikk ganske greit å skulle skrive under samtalen, men noen svakheter var det ved å benytte denne metoden. Først og fremst mistet jeg nok noe underveis fordi jeg ikke klarte å skrive like fort som vi snakket. Noen ganger følte jeg at samtalen stoppet opp når jeg skrev, og når samtalen fløt fint var det vanskelig å få nedtegnet innholdet i den (Trost, 1993 s.28 – 30 diskuterer fordeler og ulemper ved disse fremgangsmåtene).

2.3.1 Tanker i forkant

Jeg tenkte på forhånd en del på hvordan jeg ønsket å fremstå overfor informantene. Hvilket inntrykk de fikk av meg var viktig for hva som kom ut av intervjuene. I og med at det var voksne mennesker jeg skulle snakke med, som hadde barn på min egen alder, hadde jeg ganske stor respekt for dem. Dette er en respekt som har med alder å gjøre uten at man har møtt menneskene selv. Jeg tror jeg tiller dem noen av de foreldrekvaliteter jeg selv kjenner til fra egne og andres foreldre. Dette gjorde at jeg var nervøs i forkant av intervjuene. Jeg tenkte de ville bli overrasket over at jeg var så ung og at de dermed ville stille spørsmålsteget ved min seriøsitet. Ut fra dette ble det viktig for meg å virke seriøs fra starten av. Jeg tenkte også gjennom hvordan en intervjuer bør opptre. Jeg kom fram til at jeg måtte vise at jeg hadde bakgrunnskunnskaper om nynazisme fra før. Samtidig måtte virke for ”faglig”, slik at jeg skapte avstand i stedet for tillit. Andre hovedfagsstudenter hadde fortalt meg at informanter ofte er nervøse og at det for mange høres formelt og skremmende ut at en hovedfagsstudent skal intervju dem.

”Vanligvis er det forskaren som är den starkare parten, den som bästemmer förutsättningarna för relationen och den som formulerar problemstillingarna och analysmetoderna, (...)” (Hughes og Månsson, 1988:170-171).

Selv om andres erfaringer tilsier at jeg ville være den sterke part i intervjusituasjonen, var det vanskelig å tro at dette kunne være tilfelle når jeg skulle intervju for første gang. Jeg tenkte at dette kan nok gjelde for etablerte forskere, men ikke for meg som hovedfagsstudent. Hvordan dette utspilte seg diskuterer jeg i neste punkt.

Hvilke forventninger hadde jeg så til informantene? Dette var viktig både i forhold til utforming av intervjuguide, måten jeg møtte dem på og for hvordan samtalene mellom oss ble. Temaet tilsa at det ville være mennesker med problemer. Jeg tenkte at det også kunne forekomme andre typer problemer enn at barna var eller hadde vært med i nynazistiske miljøer. Ut fra dette måtte jeg være varsom med spørsmålene mine og la dem selv styre hvor mye de ønsket å fortelle. Selv om de hadde sagt ja til å snakke om deres deltakelse i en foreldregruppe kunne det være andre ting de ikke ønsket å dele med meg. (Om den andres ”urørlighetssone” skriver Fog, 1998: 198-199).

2.3.2 Hva jeg erfarte

Jeg satt på toget på vei til en by hvor jeg aldri hadde vært og ikke kjente noen, med båndopptakeren i veska, og skulle altså få min første forskeerfaring. Ideen om at ”jeg er jo bare en hovedfagsstudent” hadde jeg omsider klart å skyve til side slik at jeg, i alle fall delvis, følte at jeg hadde trådt inn i forskerrollen. Det som skjedde, på veien fra Oslo til Kristiansand, var at disse ideene igjen byttet plass. Hva var det jeg innbilte meg? Hadde jeg virkelig trodd på at jeg kunne utføre et skikkelig forskningsarbeid, uten å ha gjort annet enn lest i bøker, og hørt noen mennesker fortelle om hva dette innebar? Plutselig følte jeg at jeg hadde ført både meg selv og informantene bak lyset. Men det var bare å hoppe i det; det har vært en første gang for selv den mest erfarne forsker.

2.3.2.1 Gjennomføringen

Det ble det ikke så mye samtale i det første intervjuet. Jeg var mer opptatt av å få med alle spørsmålene fra intervjuguiden, og var dårlig til å stille oppfølgingsspørsmål. I det andre derimot, følte jeg at stemningen ble avslappet og samtalen fløt fint. Jeg åpnet alltid med å fortelle hvem jeg var og litt om prosjektet mitt. Jeg forklarte hvordan et intervju pleide å foregå og skrev under taushetspliktserklæring som jeg ga dem. Intervjuguiden fungerte godt, selv om jeg tror jeg var mer opptatt av å få med alle spørsmålene i den enn å forfølge viktige

temaer som kom opp. En svakhet ved de første intervjuene var at jeg ofte spurte ledende spørsmål. Jeg prøvde å ha disse erfaringene i minne, og jeg ble flinkere på dette punktet etter hvert. Likevel er jeg ikke sikker på om dette er et problem i forhold til gyldigheten av informasjonen jeg fikk. I de tilfellene jeg spurte ledende spørsmål ble veldig mye sagt. Dette skjedde ofte når samtalen ”løp løpsk” og jeg glemte å konsentrere meg ordentlig. Da fikk jeg mye mer, og mer uventet informasjon om temaet, enn når jeg fulgte intervjuguiden. I disse situasjonene syntes jeg at jeg kom ”tettere innpå” informanten.

I begynnelsen noterte jeg ved siden av å ta opp samtalen på bånd. Dette sluttet jeg med etter hvert, fordi jeg sjelden skrev ned ting som var til særlig nytte. I tillegg opplevde jeg at jeg mistet konsentrasjonen om samtalen. Jeg hadde tenkt at dette kunne være en fin måte å få med seg kroppsspråk på, men det viste seg at det dukket opp i hodet mitt av seg selv mens jeg skrev ut intervjuene. Likevel fortsatte jeg å ha blokken ved siden av mens vi snakket, og det hendte jeg noterte litt når det utspilte seg noe jeg anså som viktig.

2.3.2.2 Å forholde seg til informanter

Hvordan gikk det så med mitt møte med informantene? Nervøsiteten forsvant etter hvert som jeg ble tryggere på at spørsmålene og temaene mine, og at informantene satte pris på at jeg hadde tatt for meg dette emnet. Utover i intervjuingen ble jeg klar over at jeg latt det seriøse inntrykket som jeg så gjerne hadde ønsket å formidle komme i bakgrunnen, mens det ble viktigere for meg å vise mine menneskelige sider, som forståelse og medfølelse. *”Noe av kjernen i de kvalitative fremgangsmåter er forholdet mellom forskeren og informanten eller respondenten”* (Holter og Kalleberg, 1996:13). Hvordan vil jeg bedømme dette i forhold til mine intervjuer? Selvsagt vil det variere hvilken kontakt en føler en har med informantene. Noen ganger følte jeg en veldig god kontakt mens andre ganger var den ikke fullt så god. Det varierte også hvor fort jeg følte at kontakten kom. Det var alltid litt anstrengt i begynnelsen, men jeg opplevde at det gikk fort å snakke seg varm. Jeg tror dette var fordi begge parter var usikre på den andre og usikre på hvordan intervjusituasjonen ville bli. Jeg vil likevel si jeg var på ”god talefot” med informantene (Om å være på talefot med informanter, se Fog, 1998:54 og 79-81).

Som intervjuer følte jeg at det førte til en tettere kontakt med informantene når jeg var aktiv i samtalen, og ga positiv tilbakemelding til dem utover i intervjuet. Jeg oppfattet det som om

jeg på denne måten oppmuntret dem til å fortsette å fortelle og utdype sine utsagn. Når informanter så på meg og sa noe, nikket jeg ofte bare. I noen tilfeller var jeg ikke selv nødvendigvis enig i det som ble sagt, og da fungerte nikke-teknikken godt. Andre ganger kunne jeg si med ord at jeg var enig i det de sa. Det var ikke vanskelig, og ikke veldig gjennomtenkt hvordan jeg ga slik tilbakemelding. Denne metoden er i tråd med Hammersley og Atkinsons råd om at en generelt bør gi inntrykk av anerkjennelse (Hammersley og Atkinsin, 1996). At jeg selv er kvinne og det i hovedsak var kvinner jeg intervjuet tror jeg forsterket dette – en slags samforståelse ut fra kjønn. I et tilfelle opplevde jeg at informantene fikk en telefon fra en annen forelder som også hadde fått brev fra meg, og vedkommende trodde åpenbart at intervjueren var en mann. Informanten jeg var på besøk hos svarte; ”*Nei, det er en kvinne.*” Jeg oppfattet det som om dette var overraskende. Ofte fikk jeg spørsmålet ”*har du barn selv?*” Det har jeg ikke, men dette ville kanskje forsterket det enda mer. Mitt inntrykk ble etter hvert at samtalen fløt bedre dersom jeg delte erfaringer med informantene, eller gjenkjente hva de snakket om. Dette vil være positivt med tanke på at en viss nærhet til informantene er nødvendig for å kunne få ”god” informasjon. For denne type informasjonssanking er dette grunnleggende:

”Den viktigste metodologiske grunntanken, som har sine rötter i Webers ock Meads vetenskapsfilosofi, är at vetenskapelig förklaring av sociala aktörers handlingar förutsätter att vi kommer dessa aktörer tillräckligt nära för att kunna se verkligheten med deras ögon, helt enkelt därför att sociala handlingar produceras och formas av deras förståelse ock uppfatningar om denna verklighet” (Hughes og Månsson, 1988:83).

Det viste seg at informantene mer enn gjerne ville dele sine erfaringer og problemer med meg, så min ide om at jeg måtte være forsiktig med å spørre om ”sensitive” ting, viste seg å være overflødig. Jeg opplevde at de hadde tillitt til meg, noe som er en forutsetning for at intervjusituasjonen skal fungere (Holme og Solvang, 1996). En forklaring kan være at intervjuet for noen ble en kjærkommen mulighet til å åpne seg og prate om noe de opplevde som tyngende. At intervjuet kan bli brukt på denne måten erfarte for eksempel Prieur og Taksdal da de intervjuet menn som kjøpte sex (Prieur/Taksdal, 1989). Det kommer fram gjennom intervjuene at noe av det viktigste med foreldregruppene var at deltakerne møtte andre i samme situasjon, som forsto hva de snakket om. Også jeg satt inne med en del av denne kunnskapen og i tillegg hadde jeg taushetsplikt. Noen sa når jeg gikk at de følte at jeg tok med meg en del av de tunge tankene som de hadde delt med meg. Jeg tror også at det var enklere for meg å gå inn i denne ”hjelperrollen” fordi jeg i jobbsammenheng har arbeidet med

mennesker som har det vanskelig, og stått i en hjelperrolle overfor dem. Når informantene fortalte meg om sine erfaringer, kunne jeg følge dem ut fra erfaringer jeg har gjort meg gjennom jobb (Om empati skriver Trost, 1993 s. 46).

En utfordring er å finne den ”passende nærhet” til informantene (Hughes og Månsson, 1988). Under analysen gjorde andre meg oppmerksom på at jeg i noen tilfeller hadde tatt informantenes opplevelser av temaer som en sannhet. Jeg hadde ikke vurdert andre aspekter ved temaet og analysert det slik en forsker skal gjøre. Det gikk opp for meg at jeg i disse tilfellene kanskje hadde stilt forskerrollen på siden, og gått for mye inn i rollene jeg omtaler ovenfor (For en nærmere diskusjon om feltrelasjoner, se Hammersley og Atkinson, 1996, kap. 4). Jeg fant det vanskelig å formidle at det er ikke dette jeg ønsker å høre om, i en intervjusituasjon hvor temaet omfattet informantens følelser. Jeg hadde respekt for informantene fordi de åpnet seg slik for et fremmed menneske, så jeg følte jeg skyldte dem å lytte. Jeg prøvde å lede dem inn igjen på mine temaer, men opplevde at det ikke alltid føltes riktig å avbryte eller spørre samme spørsmål om igjen for tredje gang. Da lot jeg dem snakke og prøvde heller å komme tilbake til dette senere i intervjuet. Å styre samtalen var det som var vanskeligst med intervjuarbeidet.

Hjelperrollen var altså en rolle jeg ofte kom til å ta på meg under intervjuarbeidet. Andre roller jeg følte jeg tok på meg var en slags ”venninnerolle” og i noen tilfeller en ”venninne til datter”-rolle. Når jeg kom hjem til familier opplevde jeg noen ganger at jeg ble behandlet som en venninne av datteren. Dette skjedde imidlertid i slutten av intervjuet når vi var ferdigsnakket om mine temaer. De kunne fortelle meg om sine egne barn og hva de drev med, og de spurte meg om ting i forhold til utdannelse og liknende. Venninnerollen kom også i slutten av intervjuene, særlig når jeg snakket med mødre som var alene om omsorgen for sine barn. Det ble her mye utveksling av holdninger omkring samfunn og styresett. Mine roller vekslet altså mellom hjelperrolle, venninnerolle og datter til venninne-rolle. I forhold til subjekt-subjektrelasjon, som innebærer hvilket nivå man stiller seg på i intervjuet (Trost, 1993), tror jeg disse rollene var hensiktsmessige (Om roller se for øvrig Holme og Solvang, 1996 s.101).

2.3.2.3 Et gruppeintervju

Et av intervjuene var med en mor og en far sammen. Dette kan betegnes som et gruppeintervju. Vanligvis vil det være flere enn to personer involvert i et gruppeintervju, men jeg vil likevel mene at noen av de samme mekanismene er tilstede selv om det bare er to informanter i gruppa. Spesielt i denne sammenheng er at de to personene står hverandre meget nært. Dette er vanligvis ikke tilfelle i gruppeintervjusituasjonen. Min erfaring fra dette intervjuet er positiv. Jeg opplevde jeg fikk mye og særlig *god* informasjon fordi de to informantene korrigerte og utfylte hverandre. Flere ganger utspant det seg små diskusjoner mellom dem, hvor de i fellesskap kom frem til hvordan ting hadde vært, og det kom frem mange nyanser i svarene. I forhold til det å styre intervjuet var det enklere i gruppeintervjuet enn når jeg snakket med enkeltpersoner. Årsaken til dette er at når jeg intervjuet to stykker passet de på hverandre med hensyn til å holde seg til tema. De korrigerte hverandre dersom de mente den andre svarte på siden av spørsmålet eller hadde misoppfattet det (se også Hammersley og Atkinson, 1996). Min positive erfaring av gruppeintervjuet står i motsetning til Trosts negative erfaringer med denne intervjuformen (Trost, 1993). En årsak til dette kan være at jeg bare hadde to informanter i mitt gruppeintervju, mens Trost omtaler intervjuer med flere informanter. Et problem ved dette intervjuet kunne vært at de holdt ting tilbake fordi de var to, og var redd for reaksjonen hos den andre hvis de sa alt. Dette tror jeg ikke var tilfelle i dette intervjuet fordi det var et ektepar som virket veldig ”sammenspleiset”. I oppgaven viser jeg også eksempler på at de sier ting som ikke er fordelaktig for den andre.

2.4 Troverdighet

Jeg skrev ut båndopptakene direkte slik informantene uttalte seg. Noen steder var opptaket utydelig, så enkelte utsagn måtte jeg kutte. I avhandlingen er noen av utsagnene kuttet ned eller skrevet om uten at dette endrer på innholdet i utsagnet. Dette er kun språklige hensyn, som gjør setningene enklere å oppfatte.

2.4.1 I forhold til informanten

2.4.1.1 Å huske

Et viktig moment i forhold til troverdigheten av informasjonen jeg fikk, er at foreldregruppene som informantene mine hadde deltatt i, med unntak av en, ikke var aktive på det tidspunktet jeg intervjuet dem. Kan jeg stole på at de husket riktig? Foreldrene hadde stort sett vært med lenge, opp til flere år, og måtte dermed huske så langt tilbake for å gi svar på noen av spørsmålene mine. Mange uttrykte problemer i forhold til dette. Enten husket de ikke et gitt forhold i det hele tatt, eller så husket de kanskje en del, men ”noe var borte”. Dette kan også skyldes andre forhold enn tidsperspektivet. Kanskje var det også slik at en del ting hadde vært så tunge og vanskelige, at nå når ting gikk bedre igjen ønsket de ikke å huske hva som hadde skjedd tidligere? Dette er et fenomen som Karin Widerberg skriver om i forhold til minnearbeid. Både hun og en annen forfatter på området, Rønnaug Sørensen, fant at de hendelser de først husket når de tenkte tilbake var de hendelser som hadde hatt positivt utfall. Hendelser som var forbundet med skam var vanskeligere å få tak på (Widerberg, 1994). Forskjellen mellom den type minnearbeid Widerberg skriver om og mine intervjuer, er at hun tar for seg minner fra lang tid tilbake, mens de minner jeg var ute etter kun var noen år tilbake i tid. Likevel kan det være greit å diskutere dette også i forhold til mitt arbeid. Det kan ha vært lettere for mine informanter å fortelle meg om de positive tingene, også fordi dette var det første de husket. I og med at jeg kun traff mine informanter en gang, og i et tilfelle to ganger, fikk jeg ikke med ting de kom på i ettertid – det er kun de første minnene ”som kom til overflaten” som er med i mitt materiale. Det kan altså være fare for at enkelte forhold har blitt fortregnt, og derfor aldri ble fortalt om til meg. En av informantene var imidlertid med i foreldregruppa på intervjutidspunktet, og hadde vært med der ca. 4-5 måneder da vi samtalte.

2.4.2 Meg og min rolle

2.4.2.1 ”Utsending” fra Prosjekt Exit?

Når det gjelder påliteligheten av informasjonen jeg fikk fra informantene, hadde jeg aldri følelsen av at noen fortalte meg ting som ikke stemte. Jeg har vanskelig for å se hvilket motiv de skulle hatt for å gjøre dette ut fra temaet og den betydning dette hadde for dem. Jeg var ute etter hvordan de selv syntes gruppene hadde fungert, og deres motivasjon for å gi meg informasjon var i hovedsak at de ønsket å hjelpe andre som var i samme situasjon som de selv

hadde vært. Med tanke på dette er det ikke trolig at de hadde interesse av å fortelle meg en oppkonstruert virkelighet. Likevel kan noen, på enkelte spørsmål, ha svart det de trodde jeg ønsket å høre. Jeg hadde kontakt med Prosjekt Exit som deltok i oppstart og gjennomføring av 2 av de 3 foreldregruppene. Det kan være at informantene på grunn av dette ikke ønsket å si noe negativt om gruppene. Ikke mye negativt kom heller fram gjennom intervjuene, men dette kan også ha andre årsaker, for eksempel at de som var misfornøyde sluttet. Det var et frivillig tiltak, og det var mye opp til deltakerne selv hva som skjedde på møtene og hvordan dette skjedde.

2.4.2.2 Feil underveis

Selv om jeg opplevde at det informantene sa i intervjusituasjonen var sannferdig informasjon, betyr ikke dette nødvendigvis at de opplysningene som kommer på trykk i det ferdige produktet er det. Det kan være at informasjonen endres på veien. Jeg som intervjuer kan misforstå hva som blir sagt eller også høre feil hva som blir sagt på båndet når jeg i ettertid skal skrive det inn på PC. For å gjøre informasjonene mer pålitelig valgte jeg derfor å sende de ferdigutskrevne intervjuene i retur til informantene (Denne framgangsmåten diskuteres av Trost, 1993). Slik kunne de lese gjennom og se om de var enige i det som nå sto på trykk. Tre av informantene fikk ikke utskrift av intervjuene til gjennomlesning. En sa selv at dette ikke var nødvendig, mens jeg vurderte det slik at det var bedre om de to siste ikke fikk utskriften, da de begge hadde ektemenn som ikke visste om eller var i mot at de var med i undersøkelsen. Kanskje kunne det skape problemer for informantene mine om jeg henvendte meg til dem en gang til.

Fire personer ringte meg og hadde innvendinger til intervjuutskriften. To av dem syntes de hadde utlevert seg for mye med hensyn til navn og lignende. Jeg fortalte dem at intervjuutskriften var identisk med det som ble sagt under intervjuet, mens i oppgaven ville denne type opplysninger bli utelatt eller forandret. Likevel sa jeg til dem at de kunne sende meg rettinger dersom de følte seg tryggere med det.

En annen av dem som ringte var den informanten hvor jeg ikke brukte båndopptaker. Denne mente intervjuutskriften inneholdt opplysninger som ikke stemte, så vi avtalte at hun skulle ringe meg opp når hun hadde fått sett nøyere igjennom det. Dette var viktig for jeg kunne ikke bruke opplysninger fra dette intervjuet når informanten selv hadde gitt uttrykk for at disse

ikke stemte. Det ser ut til å ha skjedd noen misforståelser et sted på veien. Det kan være under selve nedskrivningen eller at jeg mistolket mine notater da jeg skulle skrive de inn på PC. Vi møttes derfor til et andregangsintervju hvor vi gikk gjennom utskriften fra første intervju og rettet opp disse. I tillegg spurte jeg også noen flere spørsmål som jeg hadde funnet greit å utdype. Dette fikk hun utskrift av, og etter en samtale på telefon kom vi frem til noen endringer også her. For denne informanten var det viktig å ikke si noe om andre som de kunne gjenkjenne. Dette ordnet vi slik at vi generaliserte opplysningene flere steder, slik at jeg likevel kunne bruke dem i oppgaven.

En av informantene som kontaktet meg etter å ha mottatt utskrift av samtalen vi hadde hatt sa:

”Det er mye i rapporten som er veldig gjenkjennelig. Tror at de som kjenner min datter og leser dette, forstår med en gang hvem dette er. Så det er en del ting du må sløyfe (...) Jo mer jeg skriver til deg nå, jo mer skeptisk blir jeg på om det var riktig av meg å la meg intervjuet. Kanskje skulle jeg droppe alt?”

Alle de vonde følelsene fra den vanskelige tiden hadde kommet for fullt da hun leste gjennom intervjuutskriften. Mitt forslag var at vi kunne stryke de opplysningene som direkte omhandlet datteren. Jeg håpet vi kunne beholde hennes egne reaksjoner på det som skjedde og måten hun selv valgte å takle dette på. Jeg fikk tilbakemelding fra henne med de punktene jeg måtte sløyfe. Ellers kom hun frem til at jeg kunne bruke det jeg syntes var interessant i avhandlingen min. En slik tillit fikk meg til å være enda mer skjerpet i forhold til anonymisering. Fordi jeg selv skrev ut alle intervjuene fra båndopptakeren og fordi lot informantene lese disse utskriftene, har materialet blitt mer pålitelig (Om pålitelighetskrav, se Fog, 1998:156-163).

2.5 Anonymisering

En viktig oppgave for meg i dette prosjektet ble å sikre at ingen av informantene eller barna deres kunne gjenkjennes i avhandlingen. Disse miljøene er små og enkeltpersoner vil være lett gjenkjennelige. Dette tilsa at jeg ikke kunne ta for meg hver enkelt historie for seg, men flette dem sammen og blande opplysninger fra forskjellige intervjuer. Dette er det viktigste grepet jeg har brukt for å ivareta informantenes og deres familiers anonymitet. I tillegg har jeg kuttet ut navn på personer, gitt noen nye navn, og stedsnavn har blitt forandret eller kuttet ut. Ingen

av navnene jeg benytter i oppgaven er altså identiske med personenes egentlige navn. For å tydeliggjøre dette har jeg satt navnene i 'enkle anførselstegn'. Det er også noe informasjon i enkelte av intervjuene jeg har valgt å ikke benytte meg av. Årsaken er at det noen steder ble for vanskelig å anonymisere godt nok. Enkelte av informantene sa at det ikke gjorde noe om andre forsto hvem de var – de ønsket å snakke åpent. Oppgavemessig ville dette blitt vanskelig å kombinere med all den andre informasjonen som måtte anonymiseres, og alle foreldrene fikk også et skriv hvor jeg lovet å anonymisere all informasjon. Om enkelte sa at det ikke gjorde noe for dem om andre forsto hvem de var, var dette uformelt og kanskje ikke 100% gjennomtenkt. Derfor bestemte jeg meg for å anonymisere alt som skulle benyttes i avhandlingen og kutte det som ikke lot seg anonymisere.

For å skille mine spørsmål og kommentarer fra det informantene selv sier inne i sitatene, benytter jeg meg av *kursivskrift* og parenteser. Spørsmålene står kun i kursiv, mens andre kommentarer står både i kursiv og parentes. I sitatene fra gruppeintervjuet benytter jeg bokstavene M (moren) og F (faren) for å skille deres utsagn fra hverandre.

2.6 Mitt bidrag?

Jeg føler en stor takknemlighet overfor mine informanter for at de ville bruke tid og energi på å hjelpe meg med prosjektet mitt. For de fleste av dem var det ikke dette som var hovedmotivasjonen for å delta. Samtlige spurte meg om hvordan jeg tenkte å formidle kunnskapen videre, og det viktige for dem var at andre foreldre i samme situasjon skulle kunne gjøre seg nytte av den. Det eneste jeg kunne love dem var at jeg skulle gjøre mitt beste for å formidle informasjonen jeg fikk fra dem videre. I og med at jeg hadde kontakt med mennesker som jobber tett opp til foreldregrupper og nynazister, er sjansen stor for at disse senere kan gjøre seg nytte av det.

”For enkelte kvalitativt orienterte forskere gir dette samarbeidet også et nødvendig grunnlag for at forskningen skal bidra til å øke informantenes egne mestrings-muligheter”, sier Holter og Kalleberg (Holter og Kalleberg, 1996:14). Dette er vanskelig å bedømme i et prosjekt som dette, men jeg opplevde gjentatte ganger at informantene var ute etter mitt samtykke i at de hadde handlet riktig. De fortalte om sine handlinger i forhold til sin sønn eller datter, og lagde ofte pauser i beretningen etter å ha fortalt om spesielle avgjørelser de hadde tatt, eller de

kikket på meg, slik at jeg følte at et nikk var på sin plass. Noen ganger spurte de meg ”er du ikke enig?” Selv om dette ikke økte mestringsmulighetene, kan en likevel tenke seg at det kan være lettere for dem å fortsette å jobbe med sine problemer dersom de opplever å få støtte for sine handlinger. Det går fram av intervjuene at når foreldrene opplevde problemer i forhold til ungene, hadde de lett for å klandre seg selv. De var usikre på seg selv som foreldre og om de hadde skjøttet oppgaven godt nok. Det kan være denne usikkerheten som gjør at de var ute etter bekreftelse fra meg på deres handlinger.

3. OPPLEVELSEN AV Å VÆRE FORELDER TIL EN HØYREEKSTREM

Det kan være vanskelig for mange å sette seg inn i situasjonen hvor politiet kommer på døra og sier at ditt barn er med i et nynazistisk miljø, eller at naboer gjør deg oppmerksom på det. Plutselig går det opp for deg at den nye jakken og de nye skoene du har kjøpt til han/henne er en uniform, og musikken som for deg er bare støy, er white power–musikk. Hvordan opplever mødre og fedre en slik situasjon?

3.1 Å oppdage det

Ofte er det gjennom symbolene foreldrene kan oppdage at deres sønn eller datter er med i et høyreekstremt miljø.

”Et av de viktigste skrittene en nykommer tar på veien til å bli et fullt medlem av den rasistiske gruppen eller subkulturen, er å iføre seg gruppens ”uniform”, merker og stil” (Bjørge, 1998:23).

Bjørge gir oss en kort introduksjon til symbolbruken i nynazistiske miljøer:

”Standard klesdrakt blant militante rasistiske ungdomsgrupper i mange land er ulike kombinasjoner av Doc Martensstøvler, svarte eller kamuflasjemønstrede bukser, svarte eller grønne bomber- eller pilot-jakker, visse typer hettegensere, og en del annet” (ibid).

I de fleste intervjuene hadde sønnen/dattera vært en stund i miljøet før foreldrene skjønnte hva som foregikk. De fleste hadde hatt en mistanke i forkant, men hadde skjøvet den unna og tenkt at det ikke kunne være mulig - ikke mitt barn. At klesstilen forandret seg ble sett på som normalt - ungdom har alltid hatt en egen måte å kle seg på. Dessuten er det slik at symboler som brukes i miljøet også benyttes av andre utenfor miljøet. Gjenstander kan ”*tillægges en dobbel betoning: ”illegitim” så vel som ”legitim” bruk*” (Hebdige, 1983:23). For noen foreldre var det lederne eller de andre i foreldregruppene som gjorde dem oppmerksom på hva som var hva. Slik forteller foreldrene om sin uvitenhet og hvordan de etter hvert kom til å skjønne at militærboots, bomberjakker og barbert hode hadde en spesiell betydning:

”Vi så ikke det med en gang. Vi skjønnte ikke at det var et sånt miljø, men det gikk opp for oss etter hvert. Det at de barberte seg på hodet var ikke så rart syntes vi, eller det var ikke så mystisk, for det hadde han gjort tidligere når han ikke gikk sammen med en sånn gjeng. Da var det noen som hadde gjort det og da ville han også. Men jeg tror ikke det hadde noen sammenheng med det. Så han begynte å barbere seg på hodet lenge før de begynte i den gruppa. Da de kom med det der tenkte jeg; jaha, enda flere av de der dummingene som barberer seg. Jeg syntes jo ikke det var noe fint. Men, men, det er jo bare hår tenkte vi. Det kommer jo ut igjen.”

Det går igjen hos flere informanter at de syntes at barbert hode og disse klærne så litt snodige ut. Men de reagerte likevel ikke siden ungdom har en tendens til å skille seg ut utseendemessig. I ettertid synes de at de selv var blåøyde som ikke skjønnte hva alt dette betydde:

”Han var ikke så veldig opptatt av dette her med klær. Han skulle ha en sånn jakke og det var jeg dum nok til å være med å kjøpe. Det var ikke noe merke eller noen sånne flagg på så jeg tenkte at ja, ja, det er det ungdommen bruker nå. Det var flere signaler jeg burde ha skjønt. Når jeg tenker tilbake, så faktisk et år tidligere burde jeg nok ha skjønt enda mer. Det var et par venner av han som kom innom, og jeg husker jeg skulle flytte på jakka til han ene og så var den så tung, den var full av kjettinger. Og så var det veldig viktig med sånn maglight i julegave og sånn. Jeg tenkte bare at det her er ungdommen nå.”

Det vanskelige er nettopp denne doble betydningen av ting. Når en for eksempel alltid har sett folk bruke militærboots, er det vanskelig å skjønne at dette plutselig betyr noe. En av informantene forteller om en arbeidskamerat som hadde kjøpt seg en ny jakke - en bomberjakke. Da han ble gjort oppmerksom på symboleffekten jakken hadde, ville han ikke bruke den. Militærbootsene kan sies å ha blitt ”stjålet” fra de militære ved at noen har tillagt det en annen, og negativ mening.

”Disse ”ydmyge genstande” kan på magisk vis overtages, ”stjæles” af underordnede grupper og bringes til at bære ”hemmelige” betydninger: betydninger, som i en kode udtrykker en form for modstand mod den orden, der fastholder deres stadige underordning” (Hebdige, 1983:23).

Redningen for det militære skotøyet er likevel at det ikke er skoene i seg selv som betyr noe, det er fargen på lissene. Så lenge man bærer sorte lisser er de nøytrale, men idet man skifter dem ut med hvite lisser, har skoen ”vandret” over til et annet miljø. Fotballklubben Viking er et annet eksempel på slikt ”tyveri”, ved at en nazi-gruppe kalte seg for det samme:

”Det er vel noe av problemet at man ikke skjønner tegnene. Man vet for lite om miljøet. Men jeg skjønnte jo ikke... (*hun ler*). Første gangen han snakka om Viking trodde jeg han snakka om fotballklubben på Vestlandet, så jeg var nok litt naiv.”

Symboler er viktige i miljøet, og det virket sterkt på foreldrene når de fant slike i hjemmet, gjenkjente dem og skjønnte hva som foregikk. Noen av symbolene som brukes er så almene kjente at foreldrene straks skjønnte hva det var, mens andre var ukjente for dem i begynnelsen.

”Jeg vet nok temmelig nøyaktig når han begynte, uten at jeg skjønnte hva det var. For jeg hadde jo aldri drømt om at.... Men det var den sommeren, skal vi se.... Han var 14 år. Han gikk i åttende klasse. For da hadde han og kameraten vært i byen og kjøpt seg T skjorte med viking på og shortser med norske flagg, og jeg syntes dem var stilige, jeg. Så jeg skjønnte ikke det da. Så begynte de jo med disse bomberjakkene og militærbukser og boots og sånt. Men det var ikke noe kjent miljø, det var ingen som snakka om det. Vi visste ikke at det eksisterte noe sånt miljø på Nordstrand.”

Denne moren var uvitende om at vikinger, norske flagg, bomberjakker, militærbukser og boots kunne være symboler på noe. Hakekors og navnet ”Arne Myrdahl” var derimot velkjent for henne, og hennes assosiasjoner var ikke positive:

”Når jeg fant et armbind med hakekors og visittkortet til Arne Myrdahl på rommet til sønnen min, da tørna det for meg.”

Noen aviser har tatt opp temaet, og kjennetegnene i nynazistiske miljøer har da blitt beskrevet. De foreldrene som hadde lest dette visste derfor hvilke typer klær som hørte til en uniform. Da disse ble oppdaget i hjemmet var det mulig å tolke dette kun en vei.

”Vi hørte den forferdelige musikken fra loftet, og han skulle absolutt ha sånne militærboots. Flere av dem begynte å gå mer og mer i uniform. Og så begynte det å bli skriverier i avisen her ute, og da skjønnte vi det.”

Det er tydelig at informasjonen om miljøet og deres symboler ikke har kommet alle til gode, og det ser ut til å være tilfeldig om man har fått den. Denne moren hadde uniformen i hus i ca. 4 år uten å vite om hva det var:

”Husker han fikk ny jakke, noe jeg senere skjønnte var en bomberjakke. Jeg visste jo ikke det da. Også støvler, som jeg ikke skjønnte var en del av en uniform. Jeg var totalt uvitende om hva jeg skulle se etter, kjennetegn. Han hadde flagg på jakkeermet, og gikk visst med hvite lisser en tid. Ikke før i ettertid har jeg skjønnt hva dette var. Han gikk med samme jakke og sko til enhver årstid, men jeg tenkte ikke det var noe spesielt med det – det er jo ungdom. Vi hadde ikke noen telefoner hjemme her om disse tingene, så jeg kunne ikke skjønne det ut fra det heller.”

Det var politiet som fortalte denne moren hva sønnen hennes drev med. Det er ikke så lett å skjønne dersom du ikke har kjennskap til fenomenet, sier hun. Ofte er det slik at den det gjelder er den siste som får vite om negative ting.

”Du stiller jo temmelig blank fra begynnelsen av. Hvite lisser og den jakken – jeg ante ikke at det hadde noe med gruppetilhørighet å gjøre uten at noen fortalte meg om det. Jeg vet ikke hvor langt tid jeg ville brukt på å skjønne det hvis jeg ikke hadde kommet i den gruppen.”

Foreldrene fremstiller altså symbolene som viktige. Hvorfor er det slik at en svart jakke og hvite skolisser plutselig kan få verden til å falle i grus for en forelder som oppdager dette i eie hos sin sønn eller datter? Pedersen forsøker å forklare noe om dette:

”Mye kan brukes som symboler. Det viktige er at de bidrar til å gi brukeren en bestemt identitet. De virker fordi symbolene har signalverdi. De *gjør* noe” (Pedersen, 1994:84)

Han mener altså at symbolene ”gjør” noe med den som skjønner betydningen. For de som benytter seg av dem, er nettopp det at de skaper reaksjoner viktig. De kan ”(...) tjene til å markere en grense mellom gruppen og resten av samfunnet” (Bjørge, 1993:106). Vi kan derfor forstå symbolenes viktighet for miljøet på den måten at de forsterker samholdet innad. ”Felleskapet er bare en realitet i den grad folk tilslutter seg de symbolene det uttrykker seg gjennom” skriver Berkaak (Berkaak, 1993:40). Det er dette fenomenet som gjør symbolene viktige for dem som tilhører for eksempel et høyreekstremt miljø. Det er også dette som gjør at foreldrene reagerer så sterkt som de gjør overfor dem. Det er det endelige beviset på at deres sønn eller datter tilhører dette fellesskapet. En av informantene som lot medlemmene i miljøet komme hjem til seg sammen med datteren, var veldig streng i forhold til symboler, fordi hun selv reagerte så sterkt overfor dem:

”Hva med de som kom til dere, fikk de lov til å ha med seg effekter?

Nei, det satte de utenfor.

Så du stoppet dem i døra?

Ja, det visste de. De gjemte det inni busker og tok av seg alt sånt, til og med lissene. Det høres latterlig ut men det var ikke det, for jeg reagerte veldig sterkt på det. Jeg ville ikke se det her inne. Ta av dere de jakkene, jeg vil ikke ha dere inne med dem. Og det gjorde de, altså. (...) Jeg hatet at datteren min gikk i naziklær og var flintskallet på hodet.”

En annen årsak til at foreldrene ikke ønsket å ha effekter i husene sine, var at naboer og andre folk ville tro at de godtok det barna drev med:

”M: Og så at han gikk i de klærne, at naboene så at vi godtar det. Å, har de ikke brent den jakken enda, eller har de ikke fått kasta de støvlene...

F: Og når man kommer kjørende, når man ser opp i vinduet på rommet hans, så ser du nazi-flagget i taket fra veien. Det godtok ikke jeg, altså. Da syntes jeg det var ille.”

Andre folks reaksjoner fikk som konsekvens at problemet ble mer omfattende for foreldrene. Det ble en ekstra belastning å måtte bygge opp et forsvar overfor omverdenen.

3.2 Nazi-foreldre

Begrepet stigma er en betegnelse på et vanærende merke eller stempel (Hauge, 1997). I dag er slike stempler usynlige, noe som ikke var tilfelle tidligere:

”Eldre tiders lovovertredere fikk brennmerket et tegn i pannen av datidens rettshåndhevere. Tegnet skulle gi andre mennesker en advarsel om at de hadde med en upålitelig person å gjøre” (Guttormsen/Høigård, 1978:175).

Når en ungdom går inn i et høyreekstremt miljø, skjer denne ”brennmerkingen” så snart dette blir kjent utad. Dette henger sammen med den forakt man generelt har i det norske samfunnet overfor nazisme. 2. verdenskrig har satt sine spor. Denne negative holdningen til nazisme er noe av årsaken til at nynazistene ikke ønsker å bli kalt for nazister:

”Their reason is that persons outside their group define Nazi negatively to mean someone who is ”contemptuous of humanity, glorifies violence, is evil, or supports gas chambers and dictatorship” (Fangen, 1998:219).

Ordet ”nazist” fører med seg et sterkt stigma. At miljøet selv ikke ønsker å benevnes som nazimiljø, hjelper dem ikke særlig mye da innholdet i deres ideologi likner mye på den nazistiske ideologien. Folk flest ser dem som ”nazier”, og de blir dermed utsatt for stigmaet dette innebærer. Det at de avviker fra flertallets regler og normer, gjør at de blir sett på som ”outsiders”⁵ (Becker 1963). *”De er mer enn noen annen gruppe, én som alle klart og entydig tar avstand fra, forakter og fordømmer”* (Fangen, 1995:118). Hvordan dette oppleves av de som går inn i miljøet, fortelles det om i et sitat fra et intervju i boken ”Vold, rasisme og ungdomsgjenger”:

”Så snart det ble kjent at jeg var i nasjonalistmiljøet, var jeg stemplet. Snart visste alle at jeg var blitt ”nynazist”. Gamle venner trakk seg unna. Flere av dem synes det er ekkelt å møte meg på gata. Andre har jeg bare overfladisk kontakt med. Jeg kunne nok pleid kontakten med noen av dem, men jeg kan ikke bli med dem på byen. De er redde for å bli stemplet selv hvis de blir sett sammen med meg. Noen i nasjonalistmiljøet har fortsatt kontakt med gamle venner, men stort sett ender det med at disse enten selv blir med i miljøet eller bryter kontakten” (Bjørge og Carlsson, 1999:67).

Å bli nynazist er noe av det verste en kan finne på i samfunnets øyne, hevder Fangen: *”Nasjonalistene er vårt samfunns fiendegruppe, som all forakt og moralsk egenverdi kan bekreftes og kanaliseres i forhold til”* (Fangen, 1995:118). Disse sosiale reglene får konsekvenser ikke bare for de som blir med i denne ”fiendegruppen”, men også for andre mennesker som har tilknytning til dem. *”Social rules define situations and kinds of behaviour as ”right” and forbidding others as ”wrong””* (Becker, 1963:66). Å være med i et nynazistisk miljø er en så gal handling i vårt samfunn at foreldrene ikke unngår å bli knyttet sammen med deres barn, og må også ta del i det stigmaet dette medfører.

---

⁵ For en nærmere diskusjon rundt ”outsiders”-begrepet, se Becker, 1963.

”Å ha barn i rasistiske eller kriminelle miljøer kan være sterkt sosialt stigmatiserende også for foreldrene. Det finnes eksempler på foreldre og søsken som har opplevd å nærmest bli sosialt utstøtt” (Prosjekt Exit, 2000:41).

”Den straffede familie” er tittelen på et teksthefte til filmen ”Bare løgn!” om fangers pårørende (Koch m. fl., 1991). Her fortelles det blant annet om skuffelser, kamp for å bevare verdigheten og selvspekten, om hemmeligholdelse og nødvendige løgner og om angst og fordømmelse hos den nærmeste familien til de innsatte (ibid). Slike historier får også jeg fra informantene jeg snakket med. Mange opplever et statusskifte idet det blir kjent at de har et barn i et nynazistisk miljø. I utgangspunktet vil det være slik at en mor eller en far bare får en ”ekstra status”, de er også mor eller far til en høyreekstrem. Men så er det slik, at ikke alle statuser sees som like ”sterke”: ”Some statuses, in our society as in others, override all other statuses and have a certain priority” (Becker, 1963:33). Forelder til en høyreekstrem ser ut til å være en slik status. Det betyr at mange mennesker vil se denne personen som hovedsakelig forelder til en høyreekstrem; det blir hovedstatusen. At hun eller han også kan være leder for idrettslaget, lærer eller hjelpepleier, kommer i bakgrunnen, det blir bistatuser (ibid). En informant forteller meg om opplevelsene til en mor hun kjente, som hadde fått dette innprentet veldig klart:

”De (*anti-rasistene*) hadde vært på døra hjemme hos mora og skulle drepe henne og kalte henne for nazihore.”

En mor ble tvunget til å fortelle om hva som foregikk til sjefens kone, fordi hun hadde måttet gå i skjul for miljøet sammen med datteren. Dette var ikke lett for henne:

”Jeg måtte si at jeg bodde i byen med datteren min, og det var vanskelig. Jeg tror hun visste det. Det var vanskelig men jeg måtte bare... Jeg visste at ikke jeg var involvert, men selvfølgelig, de kan ikke vite. Er det foreldrene dette her kommer fra eller?”

Det kan se ut som det er forskjellige grader av stigma hos informantene jeg snakket med. De neste tre sitatene går fra å ha en helt klar følelse av å bli sett på som nazi-forelder, til å ikke ha følt seg stemplet i det hele tatt:

1. ”Følte du deg stigmatisert?
Ja, selvfølgelig, åhhh. Det følger med. De andre barna mine følte også det.
Fra nærmiljøet?
Ja. At de så på oss som nazisympatisører. Den følger med.”
2. ”Det har vært noen kjedelige episoder. Føler at noen vet og at noen snakker. Du føler deg ganske maktesløs når du ikke vet hva barna dine driver med.”

3. *"Følte du stigma?*
Nei, egentlig ikke.
I nærmiljøet, naboer?
Nei, merkelig nok så gjorde jeg ikke det.
Var det for at det var flere her som hadde samme problemene?
Nei, det var ikke det. Det var kun hun hos oss her, tror jeg."

Hvor sterkt stigmaet blir for foreldrene ser ut til å ha sammenheng med sønnens eller datterens stigma. For de som har barn i den innerste krets i miljøet blir konsekvensene større:

"Mora til venninna til dattera vår ble skjelt ut på byen, så hun turte ikke å gå til byen. Men det var fordi de visste at dattera hadde fast følge med han her som var en av de verste. Så når de så henne på byen så ble moren også skjelt ut, og de var hjemme på døra hos dem."

For denne moren var det anti-rasister som var verst, selv om hun også fikk reaksjoner fra andre. To andre informanter følte at det verste stigmaet kom fra "vanlige" mennesker, og det var så ille at de fryktet det kunne gå ut over jobbene deres. Den ene var butikkeier, og fryktet hun kunne miste kunder fordi sønnen var med i nynazistmiljøet. Den andre fryktet hun kunne miste vaskejobben sin:

"Jeg tror ikke noen sa det, men du følte det. Siden barna var inne i det så følte du også deg som en del av det. Jeg begynte å tenke at henne jeg vasker for, kanskje hun ville si at jeg ikke var velkommen lengre."

Andre sier at de ikke følte stigmatisering. Likevel tyder utsagnene på at dette kan være en forsvarsmekanisme – de ble stemplet, men lot seg ikke stigmatisere. Forskjellen på stemping og stigmatisering kan uttrykkes slik at stemping er *"(...) den prosess som leder til at en person utpekes og merkes på en vanærende måte, mens stigmatisering betegnes den prosess som består i at den stemplede overtar de kjennetegn som karakteriserer dem som er vanæret"* (Hauge, 1997:374). Det ser ut til at noen av informantene har klart å nekte å ta det siste skrittet i stigmatiseringsprosessen; å se på seg selv som en avviker. Andre har stemplet dem som dårlige foreldre, men de vil ikke selv mene at de er det. To mødre sier følgende om dette:

"Har i grunnen ikke merket noe til det for jeg har ikke brydd meg noe om det".

"Jeg kunne ikke bry meg om hva andre folk sa. Jeg måtte bry meg om meg og datteren min, så får folk si hva de vil. Det gjør de uansett. Men jeg syntes ikke det var så allright, selvfølgelig."

De har altså bevisst valgt å ikke ta seg nær av det. Hun som sier hun ikke brydde seg om det, utdyper ikke om hun noen ganger likevel følte dette, slik den andre sier. Informanten som

uttaler seg nedenfor tror at hennes opplevelse av å ikke bli stigmatisert, kanskje henger sammen med hennes egen måte å takle problemene på. Om noen skulle si noe, kunne hun forsvare seg med at hun gjorde det beste hun kunne:

”Følte du stigma?, følte du deg stemplet av folk i nærmiljøet, hjelpeapparatet...?”

Nei, det gjorde jeg ikke. Det var nok vanskelig å stemple meg også fordi jeg er...som du sikkert har skjønnet ut fra det jeg har sagt, ganske aktiv sjøl. Da er det ganske vanskelig. Jeg tror ikke det var så veldig mange som sa meg imot i den måten jeg jobba på rundt han, og da var det kanskje vanskelig... Nei, jeg vet ikke. Nei, jeg opplevde ikke det.”

Det kan ha betydning for stigmaet om det er ”dissens” blant de menneskene forelderen er i kontakt med, med hensyn til hvordan de ser på han eller henne. Dersom de som betyr noe for deg bekrefter at det som har skjedd ikke er din feil, kan det være lettere å overhøre kommentarer som kommer fra andre. Informanten nedenfor hadde et nettverk av kollegaer og naboer som hun hadde et godt forhold til, men disse visste likevel ikke hele sannheten om hva som foregikk. Ved episoder der naboene tydelig kunne se at noe skjedde, følte hun seg ikke vel:

”Følte du deg stemplet i nærmiljøet?”

Nei, for alle naboer og arbeidskollegaer kjente meg så godt og visste hva jeg sto for. Men jeg syntes dette her var skikkelig flaut når jeg fikk besøk av politiet, da. Det var ille.”

Hvilke konsekvenser fikk dette så for disse foreldrene? Ethvert menneske behøver ”*andre mennesker til å bekrefte sine ønskede identiteter*” (Gullestad, 1992:125). Når en til stadighet oppfatter at andre ser på deg som en ”mislykket” forelder, er det vanskelig for de fleste å si at dette er feil dersom en ikke får korrigert dette ved hjelp av andre som sier det motsatte.

”Den enkelte fortolker både sine egne og andres handlinger med referanse til et sett moralske regler som oppfattes både som felles og som stabile. (...) Anseelse betyr at en synes å tilpasse seg reglene på en mer fullstendig og vellykket måte enn andre. Likevel, siden det ikke finnes noe statisk sett med sosiale regler (tvert imot er situasjonen som kjent preget av endring), avhenger ens sosiale anseelse i høy grad av andre menneskers bedømmelse” (Gullestad, 1992:124-125).

Fordi alle menneskers anseelse avhenger av andre, er det avgjørende for folk som blir utsatt for et negativt stigma å finne fram til alternative arenaer.

3.2.1 Forsvarsverk

Ved hjelp av hverandre har deltakerne i foreldregruppene dannet et forsvarsverk mot den trusselen det er å bli ansett som en dårlig forelder. De ga inntrykk av å ha taklet stigmaet bedre etter at de ble med i gruppene:

”M: Jeg følte jo veldig mye skyld selv. Hva har jeg gjort galt som mor? Hva har vi gjort galt som foreldre? Hvorfor har han blitt sånn? Det var før jeg kom med i den foreldregruppa. Men jeg fikk høre at andre hadde det på samme måte og gikk med samme tankene, så da følte jeg at det er ikke meg. Så det hjalp jo det.

F: Ja, det hjalp på den følelsen at vi var med der. Du følte at du gjorde iallfall noe, du satt ikke lengre på baken og ikke visste hva du skulle gjøre. Du følte du var med.

M: Var mer aktiv og kunne gjøre noe selv.”

De fleste har, i større eller mindre grad, hatt følelsen av at de har mislyktes som forelder siden sånt kunne skje med deres barn. I foreldregruppa fikk de støtte på at det ikke var deres feil, at det kunne ramme hvem som helst. Dette har styrket dem i deres tiltro til dem selv, forteller informantene meg. En mor skiller seg ut fra dette. Hun sier hennes deltakelse i foreldregruppa ikke har endret på noe i forhold til skamfølelse. Hun har gjort seg opp en mening om skam og skyld lenge før hun kom med her, men disse aspektene har ikke vært viktige for henne:

”Jeg har kommet frem til at det er ingen andre å klandre på området så det er greit, skammen den er som den er, den har ikke blitt noe forsterket eller bedre i gruppa eller noen ting. Den er lik sånn sett. Selvfølgelig, det er litt skam, men det er ikke det jeg tenker over. (...) Det er det også, men den er ikke altoverskyggende.”

I selvhjelpsgrupper er det vanlig at deltakelse hjelper på følelsen av stigma: *”Nettverk kan også gi grunnlag for å danne allianser, koalisjoner og forsvarsverk mot trusler utenfra”* (Schiefløe, 1992:36). Guttormsen og Høigård hevder at dette også gjelder i forhold til sosialklienter,:

”Hvis man klarer å organisere mennesker i samme situasjon, kan dette tjene til å bryte ned isolasjonen som er så karakteristisk for sosialklienter. Samtidig gir dette klientene en mulighet til å se at deres problemer ikke er så enestående. Dette kan bidra til å fjerne noe av den stigmaopplevelsen som er så knyttet til det å være sosialklient” (Guttormsen/Høigård, 1978:185).

Det er ikke utenkelig at foreldrene etter hvert har fått et anstrengt forhold til dem de har dannet forsvarsverket mot. Utsagnet nedenfor tyder på at dette ikke nødvendigvis er tilfelle:

”Det må jo komme fra hjemmet” hører en ofte. Men man må vel unnskyldte dem litt, for de har sikkert ikke hatt nevneverdige problemer selv på denne måten, så de skjønner sikkert ikke.”

Alenemødre fikk det ekstra vanskelig fordi det fra før av ligger et stigma overfor dem i

samfunnet. Da barna ble nynazister, førte dette til et ekstra stigma for disse mødrene. En mor jeg snakket med syntes det var urettferdig at det fremstilles slik. Hun var selv alene, men ut fra hennes kjennsakt til miljøet var ikke dette representativt:

”I media var det liksom enslige mødre til nazi-ungdommer (...) Det er alltid veldig lett å skylde på. Om det er enslige mødre så blir barna kriminelle. Kvinner skal alltid måtte forsvare seg mot det der. Og det stemmer i hvert fall ikke for de som jeg kjente i nazimiljøet. Jeg tror datteren min var den eneste hvor det ikke var to foreldre av dem jeg kjente i alle fall.”

I tillegg til at enslige mødre ofte får følelsen av at de ikke er sett som gode oppdragere, er det også oftere slik at de strever med dårligere økonomi enn i de familiene hvor det er to foreldre. At dette ikke alltid tas hensyn til, kan føles som en dobbel belastning, eller som en straff, sier moren nedenfor. Bakgrunnen for utsagnet er at sønnen hennes hadde blitt tatt på t- banen og fått bot som han ikke betalte. Da var det hun som ble kontaktet, som skulle få svi for dette. Det burde finnes andre ordninger, slik at den unge selv kan få straffen, ikke foreldrene, mener hun:

”Da er du inne på den litt gammeldagse tankegangen at det kommer fra foreldrene. Det blir ikke riktig. Fins det ikke bedre løsninger som kan ramme for eksempel en 15-åring, slik at 15-åringen føler seg straffet? Det er ikke riktig at foreldrene skal stå ansvarlig. Mange er alene med barna sine i dag og da er økonomien stram. Det kan tolkes som at her skal du straffes for at du ikke har lyktes med oppdragelsen. Når du er i en vanskelig situasjon er det lett å tenke sånn.”

I foreldregruppene har foreldrene lært at det kan oppstå problemer i alle typer familier, noe som fritok dem for skyldfølelse:

”De fleste av oss i gruppa er enslige med mindre god økonomi. Bare to foreldrepar hvor begge har deltatt. Noen i gruppa har sterk, trygg, solid økonomi, men ikke alle. Dette er underordnet.”

”Når jeg ser alle de foreldrene der som er i samme situasjon, og jeg ser at de kommer fra alle slags sosiale lag, da gir det meg en støtte på at det er ikke bare vi som kommer skjevt ut av det nå med skilsmissem. Man endrer status når man blir skilt, også veldig sånn fysisk for vi tapte innmari mye.”

De to informantene som ikke var med i en foreldregruppe hadde begge alternative nettverk, som ga dem støtte og som ser ut til å ha bidratt til å dempe stigmaet. De jobbet også aktivt for å få barna ut slik at folk rundt skjønnte at de sto på og gjorde det de kunne. Hovedsakelig var arbeidsmiljøet det stedet de fikk bekreftelse på at det ikke var deres feil, og at de ikke var dårlige foreldre:

”Det fikk jeg veldig bekrefta her på jobb at det er ikke din feil. Vi ser det jo vi også. Men det er jo ikke lett.”

Dette er et viktig poeng. De menneskene som kjenner informantene fra før, kjenner også andre sider ved dem enn at de har et barn i det nynazistiske miljøet. Det er annerledes når de menneskene som gjør seg opp en mening ikke er fremmede. Disse har ingen forutsetning for å kjenne til de andre statusene man også har, de ser kun de lett synlige. Det er også dette som er poenget i Christies diskusjon rundt ”den fremmede” (Christie, 1993). De fleste foreldrene opplevde at følelsen av å bli stigmatisert kom i tilfeller hvor de ikke kjente menneskene særlig godt. Dette kan ha sammenheng med den samfunnsutviklingen vi er vitne til i dag, som gjør at *”(...) andre mennesker ikke betyr så meget for hver enkelt av oss som de engang gjorde. Vår skjebne er å være alene – private – eller omgitt av mennesker som vi bare så vidt kjenner (...)”* (ibid:21). Dette fenomenet kan være en medvirkende årsak til at stigmaet sjelden kom direkte til uttrykk. Det var mer blick, kommentarer og slikt som gjorde at de oppfatta det:

”Jeg følte det fra naboene selv om ingen sa noe.”

”Snakket naboene noe om det?

Nei, men de så vel..... Jeg kom jo hjem fra jobben en gang og da sto det 10 par sorte boots med hvite lisser utenfor, så dem har nok fulgt med.”

Kathrine Fangen fant i sin undersøkelse at klassebakgrunn har innvirkning på hvem som går inn i nynazistiske miljøer. Et fellestrekk ved mødre til nynazister er at de enten er ufaglærte eller har kortere utdanning, og at de arbeider i utpregede lavtlønnsyrker (Fangen, 2001). Foreldrene jeg intervjuet skiller seg ikke ut fra hennes funn på dette området. En var hjemmeværende, en jobbet på kontor, tre i barnehage, tre i hjelpeapparatet, en var vaskehjelp og en har jeg ikke informasjon om på dette området. Fangen fant at et fellestrekk ved fedre til nynazister var at yrker som var knyttet til en arbeiderklassekultur⁶ (ibid). Den ene mannlige informanten i materialet mitt jobbet i industrien, og skiller seg dermed ikke ut fra dette. Fangen skriver videre: *”Rasisme kan utvilsomt forekomme i alle lag av befolkningen, men spørreskjemaundersøkelser viser at fordommer mot og negative vurderinger av innvandrere er **mest utbredt i arbeiderklassen**”* (Fangen, 2001:113). Hun sier videre at flertallet av nynazistene hun har snakket med hadde foreldre som stemte Høyre eller Arbeiderpartiet, men at de tilhørte den delen av velgerne *”som ikke er så mildt stemt overfor innvandringen”* (ibid:112). Føyer foreldrene i mitt materiale seg inn i denne ”trenden”? Uttrykker

informantene på noen måte at de er negative overfor negative innvandrere? Har de skyldfølelse for at sønnen/dattera gikk inn i et nynazistisk miljø? Disse spørsmålene er ikke nye problemstillinger i oppgaven, men er en del av diskusjonen om hvordan foreldrene har opplevd å være forelder til en nynazist. Jeg ser det som viktig for stigma-diskusjonen å se på foreldrenes oppfatninger av stemplene de har blitt påført.

3.2.2 "Du studerer alltid deg selv og spør: hva har du gjort galt?"

De fleste foreldre som opplever at barnet får problemer vil før eller siden spørre seg dette spørsmålet. Dette gjelder også informantene jeg snakket med. Spørsmålet de stilte seg selv var: har jeg vært en dårlig forelder? Noen av aspektene de vurderte var økonomisk situasjon, bosted, sivil status og i hvilken grad de hadde lyktes i overføringen av riktige holdninger til sine barn. Moren nedenfor vurderte om hun hadde feilet i overføringen av verdier og normer til sønnen sin. Hun sier det ikke er noen enkel balansegang å vite hvor mye en skal snakke om og terpe på de samme tingene, for det kan lett bli oppfattet som masete:

"Jeg syntes det var urettferdig at han skulle velge å støtte noe sånt. Hva fader er det han har fått med seg og hvor er det jeg har svikta som ikke har klart å formidle bedre enn dette her? På den andre siden, jeg vet at jeg har formidlet, eller at jeg har gjort det på den riktige måten. (...) Jeg kan ha dårlig samvittighet eller skyldfølelse på det at ... har jeg ikke vært tydelig nok og ikke snakket om... Selv om jeg blir avvist av både sønnen min og eksmannen min om at jeg maser mye om ting, at jeg da skulle vært sterk nok og sagt ja, jeg skal mase for dette her er så viktig at jeg gir meg ikke før dere hører på meg. At jeg kjenner at jeg burde vært enda mer masete selv om at de klaget på meg."

Også moren nedenfor mener de har formidlet klare positive holdninger til innvandrere til barna:

"Om de er utlendinger eller nordmenn eller narkomane eller alkoholikere eller hva de er, så er de velkommen så lenge de godtar våre regler her i huset. Så jeg følte at det er stikk imot det vi står for det med ren rase og ikke utlendinger og sånn, så jeg tenkte at derfor går han den veien. Så på en måte så kan du vel si at det er vår skyld (*hun ler*) - hvis du ser sånn på det. Men det gjør jeg ikke."

I punkt 4.1.2 diskuterer jeg nærmere om barnas rasistiske holdninger kan sees som et opprør mot foreldrene. På tross av at foreldrene mener de formidlet de "riktige" holdninger i hjemmet, fant jeg stor grad av skyld- og skamfølelse hos informantene:

---

⁶ Begrepet "knyttet til en arbeideklassekultur" utdypes i Fangen, 2001:67.

”Det var flaut - et nederlag. Følte meg mislykket, hadde ikke taklet det å ha barn.”

”Jeg var bekymra for han og jeg syntes det var en skam. Jeg hadde jo sett det på TV og jeg likestilte det med stoffmiljøet. Jeg hadde aldri drømt om at mine unger skulle havne i et sånt miljø.”

Foreldregruppene var en god støtte med hensyn til skyld- og skamfølelse. Det var viktig å møte andre foreldre som var forskjellige fra dem selv, for å kunne tro på at de selv ikke hadde gjort noe galt som foreldre:

”Jeg prøvde å overbevise meg selv om at det ikke er jeg som har gjort en alvorlig feil her, for jeg så jo at dette skjedde hvem som helst i grunnen. Jeg slapp mye å bebreide meg selv at det gikk som det gikk, selv om mange sitter rundt omkring og mener akkurat dette. Det var befriende å slippe å føle skyld for dette. Det har ikke noe med om du er alene eller hvor du bor å gjøre. (...) Slike problemer rammer tilfeldig har jeg lært. Det slår ned i de mest solide familier. En slags trøst for meg å oppdage dette. Har lært meg å tro på dette. Andre i gruppa bor bra og har fine biler. Men de er glade i barna sine og opptatte av dem. Alt ligger til rette, men barna har likevel skeia ut. Mange tilfeldigheter.”

En informant som ble enke før problemene startet lurte på om hun hadde klart foreldreoppgaven godt nok alene etter at mannen døde:

”Gjorde jeg feil? Stilte jeg ikke nok opp da pappaen døde? Kunne jeg vært enda mer både mor og far? Var det feil den ene gangen hvor jeg gikk ut med noen venninner hvor jeg egentlig burde vært hjemme hos barna mine? Var det akkurat den kvelden sønnen min oppsøkte det miljøet?.”

Hun sier det er mengder av slike spørsmål man kan stille seg. Man må bare bestemme seg for å ikke tenke slik hvis en skal få hjulpet barnet sitt. Å skyve unna tvilen kan sees som en overlevelsesmekanisme som har vært helt nødvendig for å holde hodet over vannet. Moren nedenfor har klart dette:

”(...) For å kunne ha det allright med meg selv, så velger jeg å henge det på sånne knagger. Hvis noen mener noe annet så får de si det, men da får de også hjelpe meg å gjøre noe med det. Det nytter ikke bare å slenge det i fra seg. Det nytter ikke bare å si at jeg ikke har gjort godt nok, da får dem si hva jeg ikke har gjort godt nok og hva jeg kan gjøre bedre nå. Jeg vil gjerne få kritikk på hva jeg har gjort. Jeg vet i hvert fall at jeg ikke har latt være å prøve. Jeg stoler på det. Jeg har valgt å stole på det.”

Det kommer fram gjennom intervjuene at foreldrene ikke ville ha klart kampen for å barna på rett kjøp dersom de ikke hadde hatt en viss tro på at de gjorde det riktige. De måtte stole på seg selv og overse hva andre måtte mene om dem og det de gjorde:

”Jeg måtte rette ryggen min enda litt mer enn det den egentlig var. Hvis man tenker veldig mye på hva andre syns så klarer man ikke å hjelpe ungdommen sin heller.”

Jeg finner også ydmykhet hos noen. Det kan godt hende at noe ble gjort feil i oppveksten, men hva kan vi gjøre med det i dag? En kan ikke bare si at løpet er kjørt - en må ta ting fra der man står i øyeblikket:

”Det kan godt hende at jeg har feil, at jeg har gjort ting galt i oppdragelsen som gjorde at han havnet der, men det kan ikke jeg gjøre noe med. Jeg kan ikke skru tiden tilbake. Jeg kan ikke si at det jeg gjorde mot deg da du var 10 det angrer jeg på, så glem det. Det går ikke det. Eller de grensene jeg satte for han tidligere, eller de jeg ikke satte, kan jeg ikke gjøre noe med. Det er her vi er nå, og vi må gå videre derfra. (...) Det er veldig lett å si at man ikke skal dukke ned i det, men det er lurt å prøve å unngå det i hvert fall. Man er der man er altså. Det er ikke så mye du kan gjøre med fortiden annet enn å be om unnskyldning, hvis det er riktig å gjøre.”

Det jeg finner igjen hos alle informantene er viljen til å kjempe mot stempelet som en dårlig forelder. En mor opplevde å få dette stempelet hos politiet. Det var en polititjenestekvinne (A) som kom med uttalelser i denne retning. Det var imidlertid en annen tjenestekvinne (B) ved samme politikontor som forsto hva som hadde skjedd og tok affære:

”Jeg var inne til bekymringssamtale og sånn. Da husker jeg en gang jeg følte at jeg ble stempla som en dårlig mor. Da ble jeg så sint på den derre politikjerringa (A) (*sier hun med sinne i stemmen*). Hun var ung. Jeg ga henne inn. Det var så urettferdig overfor meg, for... det var ikke meg. Jeg vet jeg har gjort hva jeg har kunnet for ungen min. Da fikk jeg telefon av den andre polititjenestekvinnen (B) noen dager etterpå, om jeg ville komme å snakke med henne litt. Hun skjønnte at jeg hadde blitt dårlig behandla. Det var jeg altså, men jeg tør å si fra”.

Slik de har kjempet og stått på for å hjelpe barnet sitt ut av det nynazistiske miljøet, har de bevist at de duger for omverdenen. De er alle er enige om at de har gjort det de kunne, og at uten deres hjelp ville ikke sønnen eller dattera kommet seg ut av miljøet. De har gjort en jobb som ikke mange andre foreldre vet hva innebærer, og de er stolte av seg selv for dette:

”Jeg tror at jeg har gjort det beste jeg kunne, ut fra det jeg kunne, og jeg vet at jeg gjorde det riktige den gangen her. Hvis jeg ikke hadde gjort det jeg gjorde med datteren min, så hadde hun vært i nazi-miljøet eller verre tror jeg.”

”I dag er jeg stolt på hans og mine vegne. På hans fordi han klarte å komme ut av det og sto i det, og på mine vegne at jeg klarte å dra han gjennom. Faktisk så tar jeg det meste av æren for det. Han skal få æren for det han selv sto for, kom seg ut og klarte det. Det er den viktigste bragden her, men uten min innsats så hadde det blitt verre.”

Det ser ut til at samtidig som foreldrene har klart å bli trygge på at det ikke er dem det er noe

feil med, har de lært seg til å tenke ”åpnere” om ting. Med ”åpnere” sikter jeg til det motsatte av den snevre enfaktor–tenkingen som ligger til grunn for ideen om at det er foreldrenes skyld at barna får problemer. Når informanten ovenfor unnskylder dem som tenker slik, viser det at hun har en evne til sette seg inn i andres situasjon uten å fordømme. Jeg antar at hun tenker slik hun skulle ønske andre hadde tenkt om henne.

Med tanke på spørsmålene jeg spurte innledningsvis omkring Fangens funn om foreldres holdninger til utlendinger, gjenspeiles ikke dette i mitt materiale. Foreldrene jeg intervjuet hadde holdninger som sto i klar kontrast med de rasistiske holdninger barna deres ytret. Det var bare en informant som kom med uttalelser som jeg tolket som negative overfor innvandrere. Likevel var vedkommende sterk motstander av rasisme. Hennes motstand var rettet mot en spesiell innvandrerguppe, og hadde bakgrunn i datterens og hennes egne negative opplevelser med representanter for denne gruppen. Jeg fant det unødvendig å spørre direkte om foreldrenes holdninger til innvandrere, fordi alle gjennom samtalen uttrykte klare holdninger på dette punktet, med unntak av denne ene.

Negative opplevelser som konsekvens av barnas deltakelse i nynazistiske miljøer stopper ikke ved stemping og stigma. Mange av informantene har også opplevd trusler, både mot barna og mot resten av familien.

3.3 Trusler

Det er to hovedtyper av trusler mot medlemmer i et høyreekstremt miljø. Mens personen er inne i miljøet, kan trusler komme fra grupperinger som er motstandere av nynazistene. Den andre typen trusler kommer når en person ønsker å forlate det høyreekstrem miljøet. Flere av informantene forteller at de har opplevd dette. Truslene har rettet seg både mot vedkommende som var i miljøet og mot resten av familien. Ofte skjedde dette i det øyeblikket de trodde det var over og at de kunne puste lettet ut.

”Etter at han gikk ut av det, ringte de hjem til oss og skulle drepe ham. De kjørte etter han i bilen og vi fikk folk på døra som skulle ta knekken på ham. Så det var veldig røft

ei stund. (...) Men (*truslene kom*) etterpå det, når han var ferdig med det og ikke redd lenger. Jeg var mer redd enn han, for jeg vet jo hvem som er disse her litt eldre som har makt.”

”Etter dette (...) måtte jeg og datteren min flytte til byen, for hun var redd for at de skulle komme etter henne. Vi var hos en av sønnene mine, innelåst i fjerde etasje, for at ikke de skulle komme og banke henne opp. Det ville de nok ikke gjort, men hun var redd for det. Etter en stund gikk det over, hun var ikke så redd lengre, men hun var redd for å gå til byen. Det er en ting som du absolutt må skrive, at når disse barna går inn i en sånn gjeng er de redde for å ha et normalt liv etterpå. (...) Hun er redd for å dra til byen for enda ser de henne som en nazi-hore. Det er flere ganger jeg måtte ha henta henne for hun var redd, turte ikke å ta bussen. Det er alltid en eller annen innvandrer gjeng som er etter henne enda i dag, noen år etterpå. For har de lyst til å komme vekk fra dette er det ikke så lett.”

Dette er en erfaring man har gjort seg også i Prosjekt Exit:

”Når en tenåring forsøker å trekke seg ut av en voldelig gjeng, vil kameratene ofte være svært pågående med å ta kontakt for å få han eller hun tilbake, blant annet ved å ringe eller oppsøke hjemmet” (Prosjekt Exit, 2000:36).

Hvor alvorlige truslene blir kommer an på hvor innvidd vedkommende er i miljøets hemmeligheter. De som bare har vært i periferien, støter ikke på så mange hindringer når han/hun vil forlate miljøet:

”Det er helt annerledes med aktivister som har vært med lenge, som tilhørerer kjernen i gruppen, og som andre har tillitt til. Slike personer vil ha kunnskap om følsomme forhold vedrørende andre medlemmer og gruppen som helhet, blant annet om hvem som har begått voldshandlinger og andre kriminelle forhold. Det kan skape problemer dersom slik informasjon lekker ut til politiet eller antirasister” (Bjørge, 1998:32).

Når barna blir utsatt for trusler på denne måten har foreldrene forsøkt å skåne dem, eller sette i verk tiltak, som for eksempel å sende dem vekk⁷. Prosjekt Exit har gjort seg tilsvarende erfaringer:

”I slike tilfeller vil ofte foreldrene kunne fungere som en buffer og beskyttende barriere mellom sitt barn og de som prøver å lokke eller true vedkommende tilbake til miljøet” (Prosjekt Exit, 2000:36).

Ofte har foreldrene vært mer redde enn det sønnen eller dattera var. Forelderen nedenfor gikk til det skrittet å bruke miljøets egne metoder - trusler - for å få dem til å holde seg unna, og opptrådte på denne måten som en ”buffer” mellom sønnen og miljøet, slik som Prosjekt Exit er inne på.

---

⁷ Behandles i punkt 4.3.4

”Vi oppdaget (...) at det var en som han hadde mye kontakt med, en som jobbet i en barnehage på det tiden. Han truet ham og vi så det ikke var noe særlig godt blad å ha kontakt med, så vi oppsøkte han. Jeg gjorde det ikke, men jeg har gjennom bekjente noen sånne store sterke idretts- og militærutdannede mennesker som jeg kan benytte meg av. Så de oppsøkte faktisk han ene på arbeidsplassen. De var sånn 1,90 høy og 100 kg. Mest muskler, så de var nok litt truende. De valgte å bruke litt av samme metoden, men det var bare verbale trusler. Her har du.... For han drev og maste at min sønn hadde jakken hans, og det var en sånn der nazijakke. Min sønn leverte den da ikke, men han typen her dro ned og gjorde det. Vær så god, her har du posen med jakken din. Hold deg unna, vi vil ikke ha noe mer med deg å gjøre og du tar ikke mer kontakt med ’Fredrik’. Det hadde faktisk effekt.”

I flere tilfeller ble truslene rettet mot resten av familien. Også søsken har blitt utsatt. I et tilfelle ble den som var med i miljøet så redd på grunn av truslene mot familien, at han kutta ut. Truslene kom både fra miljøet og fra ”motmiljøet”.

”For søsknene har blitt trua mange ganger i kjølvannet av broren. Fordi han har trua først eller..., og da har de sagt at da skal de ta søsknene hans. Både innvandrerne og nynazistene. Og det har sønnen min..., da har jeg sett på han at da har han reagert på det altså. Blitt forbanna, og fy faen de kunne bare prøve seg, altså. Han kom til å ta livet av dem og det var ikke måte på. (...) Det endte med at han kutta ut det som var da mannen min fikk en faks på jobben hvor familien ble trua på livet. Jeg prøvde å få hjelp til å spore det opp av politiet. De har funnet ut av dette her at det kom fra et sted der folk kan gå og sende fakser, så det kunne være hvem som helst. De fant ikke ut noe mer, men de var ikke i tvil om hvem som sto bak dette her. Da ble sønnen min redd.”

Ikke alle er så feige at de truer via fax. I tilfellet nedenfor kom truslene via avisbudet, på døra i hjemmet. Etter at moren tok affære ble det imidlertid greid opp i dette, og det ble bedt om unnskyldning. Disse truslene kom fra det anti-rasistiske miljøet.

”Det var to brødre, innvandrere, som sønnen min var etter. Vi ble trua med kniv på døra. Hun eldste skulle følge hun yngste til barnehagen, og de ble også trua på veien (...) Jeg hadde ikke noe god erfaring med politiet, så jeg anmeldte ikke dette. Men han ene av guttene var avisbud i Aftenposten, og hos meg også. Dette her skjedde mange ganger på avisrunden, så jeg kontaktet Aftenposten, budkontoret, og da ble det slutt. De hadde kalt inn faren til han gutten og hatt en skikkelig prat med ham, så hvis han ikke oppførte seg ordentlig mista han jobben”.

Så han fortsatte å gå avisruta?

”Ja, og han kom og ba meg om unnskyldning. Etter det så var han veldig høflig.”

Datteren til en annen informant opplevde også trusler fra anti-rasistene som ille, både mens hun var med i miljøet og etterpå.

”Jeg kan huske en kveld dattera mi kom hjem før alt dette begynte. Hun og venninna

skulle ta bussen hjem. Det kom en gjeng og fulgte dem inn i gågata og rettet en pistol mot dem. De var Chilenerne. De truet dem. Det kan ha vært en lekepistol for alt jeg vet, men hun tror ikke det.”

Noen ganger skjedde det ting rundt husene til informantene som like godt kunne ha vært hærverk utført av barn og ungdom. Likevel er det ingen av dem som tror det. I og med at de også fikk andre typer trusler fra miljøet, var det nærliggende å tro at ”hærverket” var ment som små varsler:

”Hvilke typer trusler var det dere hadde hjemme?”

”Det var sånne skyte deg i kneet, knuse kneskålene dine, nå er vi utenfor, vi ser dere, vi vet nok hva dere driver med, vi vet hvor dere er, vi vet hvor du er. Det var mest rettet mot han. (...) Vi vet hvor dere er, vi vet hvor du bor. Postkassen ble revet av veggen og det ble kastet noe jord opp på trappa. Det var ikke noe symboler i det, det var ikke noen sånne tegn og sekstall eller noe som helst sånn, det var mer sånn hærverk. Det kan godt hende det var en tilfældighet. Det kunne være en niåring som hadde en forferdelig dårlig dag og gjorde det, men jeg tror ikke det. Jeg tror det var små tegn til oss.”

I dette tilfellet ble faktisk truslene satt ut i livet:

”(...) Så ble jeg oppringt av en drosjesjåfør, han var på vei til legevakta med han. (...) Før det hadde jeg visst at han var i miljøet, så med en gang han ble slått ned skjønnte jeg det vel med en gang, fordi han begynte da å trekke seg fra miljøet. Men han visste nok alt for mye sånn at han var en farlig fyr. Men samtidig så var han ikke helt inne, så han hadde nok ikke alle detaljene i de store hemmelighetene. Men han visste om forsøk på innbrudd der, og pakistanersjapper der og alle de tingene der.”

At gutten fikk hard medfart, vitner fortellingen nedenfor om. Det er ikke vanskelig å tenke seg til at en slik hendelse setter sine spor hos en mor. Dette er den mest alvorlige hendelsen jeg fikk høre om av informantene, og også det eneste tilfellet jeg hørte om hvor truslene ble satt ut i livet.

”Så var han invitert på fest på en skole. Så var det en av jentene der som mente at hun hadde så store problemer, og min sønn var så omsorgsfull og hjelpsom, så hvis han kunne bli med henne litt utenfor å prate litt så hadde det vært veldig fint. Så kommer de ikke mer enn utenfor døra så blir han slått ned, og hun er borte selvfølgelig. Så klarer han å krabbe..., han bruker briller og de ble knust, men så klarer han å krabbe ut i gata, og der kommer det en drosje som stopper. Det syntes jeg var så imponerende. Jeg skulle gjerne hatt tak i den drosjesjåføren. Han kjører han til legevakta og da blir jeg oppringt.”

For moren ble det ikke bedre av at de faktisk ikke ga slipp selv etter at de hadde banket ham opp. Representanter fra miljøet hadde kommet seg til legevakten, og satt der sammen med ham da moren kom:

”Da jeg kommer ned der så ser jeg han som sitter i gangen der, for de hadde ikke fått lagt han på en bære enda. Blodig og knuste briller og han så ikke ut. Ved siden av sitter det to sånne svartkledde med lyktene sine og skinna og hele pakka. Sitter bare og... vi beskytter deg. Bare slapp av, vi er her. Og det var de gutta, ikke sant. Først så slår de og så beskytter de etterpå.”

Da hun kom dit og så dette, skjønte hun med en gang hva som gikk for seg. Det hun før hadde ant, var ikke lengre mulig å bortforklare:

”Akkurat i det øyeblikket jeg kom inn og så disse, så skjønte jeg hele bildet. Det var liksom bare så det datt ned i hodet på meg. Jeg fikk tak i en lege og sa ’få tak i politiet og få ut disse folkene her’. Dette her er ikke venner, bare få de ut. Det fikk de ikke til for det var ikke noe grunnlag for å kaste dem ut.”

Gutten ble sendt på sykehuset, og på den korte stunden moren var hjemme og hentet tannbørsten, hadde noen fra miljøet klart å komme seg inn på det romme han lå. Hun hadde ubetenksomt gitt beskjed til sykehuset om at ingen av guttene fra miljøet skulle inn. I farten glemte hun at det også er jenter i miljøet....

De ga seg heller ikke etter dette. Så enkelt skulle det ikke være for ham å forlate miljøet.

”Så kom han hjem og da ringte de fortsatt og sa at vi skjermer deg, vi er rundt deg, vi er i nærheten hele tiden, vi ser deg, vi har øynene på deg. Det gjorde de lenge. Vi har folk utenfor. De ringte han og sa at nå har vi funnet ut hvem som har slått deg, vi var med de ned. Nå er det mange på legevakta, nå. Og det var den historien som virkelig gjorde at jeg skjønte og fikk bekreftet dette, og jeg skjønte alvorret i det.”

En annen informant brydde seg ikke om truslene. Hun valgte å overse dem, og var ikke noe redd for hva som kunne skje, sier hun. Det var derimot dattera:

”Så du hadde trusler hjemme?

Ja, og det brydde jeg meg ikke noe om.

Hvilken type trusler var det?

Brev og spraya litt på postkassen og sånne tåpelige greier. Jeg tenkte at da får de komme da, men de kom aldri. Men datteren min var redd det, de løp etter henne med balltrær, og knuste knærne på denne gutten⁸.”

En informant forteller om en annen mor (A), som heller ikke ble så veldig redd for truslene familien ble utsatt for. Likevel tok (A) det alvorlig, for hun visste at muligheten var til stede for at noe alvorlig kunne skje:

”(...) Hun (A) hadde det veldig vondt en periode, men hun var ikke redd. Hun sa at hun heller ble sint. Hun er for så vidt innvander selv. Men hun var altså aldri redd.

---

⁸ Jeg antar det er snakk om samme gutten som ovenfor, uten at jeg vet dette sikkert.

Det kan kanskje....., at hun viste mot, at det gjør ikke noe om dere kommer hit for jeg er ikke redd, dere kan true meg så mye dere vil. Hun ga beskjed til politiet, det vet jeg hun gjorde. Hun sa det at du vet jo ikke.”

Det å bryte ut er ikke like ukomplisert for alle⁹. Det finnes eksempler på at truslene og frykten har blitt så alvorlig at det ble vanskelig å leve med. For disse finnes det en siste utvei:

”Men det finnes også en del tidligere aktivister som har ansett seg selv for å være så utsatt for represalier fra miljøet, at de har endret navn eller til og med blitt utstyrt med ny identitet fra myndighetene” (Bjørge, 1998:55).

Ingen av de jeg snakket med hadde sønner eller døtre som hadde måttet gå til dette skrittet, men en mor hadde vært i kontakt med en jente som hadde måttet det. Årsaken til at hun tok kontakt med henne, var et ønske om å forstå sønnens situasjon bedre:

”Og så var det en jente som ble truet, så hun levde mer eller mindre på sperret adresse og brukte annet navn og sånn, som jeg ble tipset om og hadde en prat med. Det var mest for å få litt fra henne hvordan er dette, hvordan oppleves dette. For det ville ikke min sønn si så mye om, den følelsesmessige biten i det. At dette var vondt og vanskelig og sånn det ville han ikke snakke noe særlig om. Det skjønner jeg jo for så vidt, ikke til mor i hvert fall.”

Stigmatisering og trusler setter sine spor. For informantene har hverdagen til familien blitt endret, og mange ble syke av bekymringene.

3.4 Syk av engstelse

For andre som står utenfor er det vanskelig å sette seg inn i de belastningene som følger av at en sønn eller en datter går inn i et høyreekstremt miljø. Av elleve foreldre var det fire stykker som forteller at de har måttet sykemelde seg på grunn av problemene med sønnen/dattera.

3.4.1 Bekymringer

Alle informantene forteller om bekymringer. De var bekymret for datteren eller sønnen som var i miljøet, for en kunne aldri vite hva som kunne skje med han eller henne. I tillegg kom bekymringer i forhold til truslene, som jeg diskuterte ovenfor.

---

⁹ Diskuteres også i punkt 4.3.4

”Sånn som det så ut ei stund, så var vi livredde hver gang han var ute. Kanskje han var neste til å bli drept. Kan aldri vite det, så vi satt sånn i helspenn hele tida. Var letta hver gang han kom hjem og ingenting var skjedd. Selv om han ikke var så veldig aktiv og ikke den frembusende personen, så følte en alltid at han var i fare. Og vi var livredde for at han skulle være med å dra med seg andre som ikke var i miljøet fra før.”

”Jeg var full av usikkerhet og en slags engstelse. Jeg var frustrert og sliten i perioder og tenkte overhodet ikke rasjonelt noen ganger.”

Her kan vi se en parallell til foreldre til stoffmisbrukere. I boken ”Til den som elsker en narkoman” skriver pårørende om hvordan deres eget liv har blitt påvirket av stoffmisbruket. En mor sier hun aldri kan slutte å bekymre seg: *”Det har været kaos, invendigt – selv om jeg er lykkelig for min mand og min familie, og man kunne mene, at det måtte være lykke nok. Men at have et narkomanbarn – også selv om hun for længst er voksen - er som at have en sten i skoen, ”hovedproblemet” er der hele tiden* (Hansen, 1996:40).

Redsel er også noe de fleste følte når det gikk opp for dem hvor alvorlig og farlig dette egentlig var. Hun som opplevde at sønnen ble banket opp, hadde da også fått bevist at det var grunn til å være redd. Jeg spurte henne hvilke endringer det hadde medført for henne at sønnen var med i et nynazistisk miljø:

”Ja, det ble nok det innvendig på en måte. Jeg var fryktelig redd. Vanvittig redd, for jeg så hva disse menneskene kunne gjøre. Det der bilde av han på legevakta... Jeg grein så fælt på legevakta den natta... Og så satt jeg over PC en til en av legene, og jeg gråt og gråt og gråt. Til slutt sa han at nå ødelegger du skriveren min, for nå har du grått den helt full. Jeg var redd for hva som kunne skje rundt oss, jeg var redd for datteren min, jeg var redd for sønnen min og jeg var redd for fremtiden.”

En annen mor var sikker på at dette kom til å gå bra til slutt, men dette betydde ikke at hun ikke var redd:

”Jeg visste at det gikk over, men jeg var veldig redd likevel (...), selv om jeg ikke viste henne at jeg var så redd for miljøet. Jeg var ikke redd de personene i miljøet, de var bare veldig høflige og hilste på meg.”

En av informantene fikk det ekstra tungt fordi et av de andre barna hennes hadde kjæreste som var utlending. Datteren som var med i det nynazistiske miljøet var mot utlendinger, så det ble konfliktfylt. Å oppleve at hennes egen datter hatet barnebarnet hennes var en forferdelig situasjon:

”Så er den andre datteren min gift med en utlending, så jeg har et barnebarn. Det var forferdelig, for hun (*datteren i miljøet*) hata jo barnebarnet mitt. Jeg ville ikke ha datteren min hjemme når de var der. Det der var forferdelig. Det var mye verre enn jeg sier nå for jeg hadde det innmari vondt.”

Å ha så store bekymringer ga seg for flere av informantene utslag i fysisk sykdom.

3.4.2 Fysiske utslag

Flere foreldre forteller om konkret fysisk sykdom som følge av problemene med barna deres.

To av dem uttaler seg her, men andre hadde også liknende erfaringer.

”Altså (*hun ler*), når jeg oppdaga det der så ble jeg kvalm. Jeg kasta opp og jeg var helt.... Jeg syntes det var så forferdelig at min sønn skulle rote seg borti... Jeg så for meg disse skinheadene. Jeg synes det er så motbydelig at jeg blir helt kvalm.”

”Det var alltid kjappe avgjørelser som måtte tas. Jeg fikk hodepine, migrene og søvnløse netter. Da er du ikke på ditt beste til å håndtere ting.”

Liknende reaksjonen forteller også foreldre til psykisk syke om. En mor til en psykisk syk gutt hadde sønnen boende hjemme en periode. Konsekvensen ble at hun selv ble syk: ”*Jeg ble fysisk syk, fikk migrene og stoffskifteproblemer. Jeg måtte til slutt kjøre ham tilbake til sykehuset.*” (Viljugrein, 1998:248).

For alle som måtte sykemelde er det snakk om flere og langvarige perioder. Dette sier noe om hvor tøft det var, og hvor mye det gikk ut over hverdagen å ha et barn som var i det nynazistiske miljøet:

”Endringen er at man blir utbrent og ikke klarer å utføre jobben sin, slik som jeg er nå. Jeg har ikke noe der å gjøre, i et omsorgsyrke på et sosialkontor med all den sorgen og elendigheten som er der, og så ha det hjemme også. Det går ikke etter hvert.”

”I perioder var jeg sykemeldt 2-3 ganger på grunn av dette her. En tenker: Hva er vitsen? Du føler deg maktesløs, liten og redd. I perioder forbannet jeg en ny dag. Det er ekkelt å komme nær sånne grusomme tanker.”

For noen ble de fysiske plagene så alvorlige at de varte lenge i ettertid, også etter at barnet hadde gått ut av miljøet:

”Jeg knakk sammen til slutt, men da var han kommet ut av miljøet. Nå har jeg vært sykemeldt i vel tre år, og nå jobber jeg halv stilling. Så jeg var helt utbrent. Fikk to

prolaps i nakken. (...) Vi var tre stykker med nakkekrave samtidig (*i foreldregruppa*). Det er tydelig at kroppen sier fra.”

Sønnen til en av informantene er av de mest kjente i nynazist-miljøet i Norge. Navnet hans har derfor gått igjen i mediene over lang tid:

”Jeg kjenner at faktisk har media vært med på å slå meg ut, til å gjøre at jeg ble syk. Jeg får det der hele tiden inn på den måten, sorgen og alt. Hva min sønn har gjort vet ikke jeg, jeg vet ikke halvparten av det han har vært med på, men nå vet jeg det, og det er en sorg å vite at han har gjort det også. Jeg får det inn den veien. Jeg skjønner ikke hensikten. Der var de faktisk bedre på radioen. (..) Hvorfor skal det opp i detaljer? Det gjør noe med oss. Jeg vil ikke bli mint på det selv. Det er greit nok at jeg vet det, og så gjør jeg veldig mye for å bearbeide det her, å få plassert disse tingene, og måtte leve med det, og så kommer det bare igjen og igjen, så du blir bare helt slått ut rett og slett. Så jeg tror altså at det...., jeg skal ikke skylde på bare det, for alle opplevelser gjør at du blir dårlig og, men jeg tror det er en forsterkning det med media. Veldig stor forsterkning at du hele tiden... Siste årene har det vært sånn at bare jeg skal åpne en avis så kommer det et bilde av han med fullt navn....”

Hvis foreldrene skal være i stand til å hjelpe sine barn er det likevel nødvendig å forsøke å holde seg oppegående:

”Men jeg har også funnet ut at det er viktig for meg å holde meg oppegående og bli sterk, for familien. For vi har ingenting å tilby han hvis vi bukker under.”

3.5 Oppsummering

Det som gjorde at foreldrene skjønnte at barna deres var med i et nynazistisk miljø var symbolene de benyttet seg av. For mange tok det tid før de visste hva som var symboler og hva det betydde. Et viktig funn i dette kapittelet er at foreldrene har følt et sterkt stigma, som de med alle midler har forsøkt å kjempe imot. Åtte av de ni informantene som var med i foreldregrupper sier at de ble styrket med hensyn til stigma etter å ha møtt andre i samme situasjon i gruppene. Den ene som sier gruppa ikke spilte noen rolle i forhold til stigma, hadde hatt problemer i mange år før hun fikk tilbud om hjelp. Hun hadde derfor for lenge siden vært nødt til å bestemme seg for å heve seg over andres meninger om henne som forelder. De to informantene som ikke var med i foreldregruppene hadde et eget nettverk som ga dem støtte på at det ikke var deres feil at barna blitt nynazister, og som støttet dem i måten de taklet det på. Begge trekker frem arbeidskameratene som sentrale her

Stemplingen som dårlige foreldre innebærer en antakelse om at foreldrene har spilt en rolle for barnas rasistiske holdninger. Dette er ikke tilfelle for foreldrene jeg intervjuet. Deres holdninger står i klar kontrast til barnas. Om pårørende til psykisk syke skriver Viljugrein: *”Den ensidige vinklingen på familien som ”roten til alt ondt” har sannsynligvis bidratt til at pårørende til psykisk syke har følt seg enda mer stigmatisert som udugelige og lidelsespåførende”* (Viljugrein, 1998:142). Det har vært en tung belastning også for informantene jeg snakket med å bli utsatt for dette stigmaet. Dette sammen med trusler mot familien og evige bekymringer har gjort flere av foreldrene fysisk syke.

4. HVORDAN SKAL MAN TAKLE DET?

Tema for dette kapittelet er hva foreldrene har gjort for å hjelpe sine barn ut av det nynazistiske miljøet. Dette er det temaet som har opptatt foreldrene mest. Utsagnet til moren nedenfor gir en pekepinn på hvor rådville de var i begynnelsen. På dette tidspunktet var det svært vanskelig for dem å vite hva de skulle gjøre:

”Det er sånt som følger med. Følelser og...hva skal vi gjøre og... Det var sånn at... plutselig var det der. Plutselig står de der som nynazist. Jeg som har lest i avisen om Tyskland og... Det kommer aldri til å være her, tenkte jeg. Men plutselig står de der. Sjokkerende”.

Det som har ligget til grunn for alle handlingene og tiltakene foreldrene satte i gang i problemperioden, var at de hele tiden viste sine barn at de brydde seg om dem og var glade i dem.

4.1 Å bry seg

Når en ungdom går inn i et nynazistisk miljø skjer to parallelle prosesser. Først og fremst blir de sosialisert inn i gruppa, og endrer holdinger og meninger. Samtidig skjer en annen prosess som er viktig for temaet her, nemlig at de støtes ut fra samfunnet forøvrig:

”(..) det at samfunnet, venner, og kanskje til og med familien brenner bruene bak dem, avviser dem, og stempler dem som foraktelige nazister og rasister” (Bjørge, 1998:21).

De foreldrene jeg har intervjuet ”brant ikke broene” i forhold til sin sønn eller datter. De satte derimot alt inn på å vise dem at de faktisk brydde seg om dem, og var villige til å gjøre alt som sto i deres makt for å få barna til å gå ut av det nynazistiske miljøet. En mor uttrykker mitt poeng i denne sammenheng:

”Hvis de (*foreldrene*) bare gjør sånn (*hun trekker på skuldrene*), mister du de. De kommer aldri tilbake. Du kan risikere at de går langt inn. For de føler at ingen bryr seg om dem likevel, så hvorfor ikke”.

Bjørge, som har intervjuet en rekke medlemmer og tidligere medlemmer i nynazistiske miljøer over mange år, trekker den samme konklusjonen:

”En av de mest avgjørende forutsetningene for å kunne bryte ut og bli integrert i samfunnet på en vellykket måte, er at det finnes noen utenfor miljøet som kan gi avhopperen moralsk og praktisk støtte, veiledning, og kanskje utøve en viss grad av kontroll. Særlig for de yngste ungdommene kan foreldrene være de som best kan utøve denne rollen, selv om slike ungdommer ofte har et konfliktfullt forhold til sine foreldre” (Bjørge, 1998:51).

Foreldrene jeg har snakket med er i alle fall ikke i tvil om at de ved å bry seg har bidratt sterkt til å redde sønnen eller datteren sin fra å havne i store problemer. Informanten nedenfor lot datteren bo hjemme, og hun fikk også ha kameratene på besøk. To av disse hadde blitt kastet ut hjemmefra, og de fikk også bo hos henne. Hun er ikke i tvil om at hennes støtte og tilstedeværelse var avgjørende for at hennes datter kom seg ut av miljøet:

”Hun hadde meg. Det så jeg på mange av de som ikke hadde det, de hadde det mye verre enn datteren min. Mange ble kastet ut hjemmefra og ble rusmisbrukere. (...) Jeg får bare være mamma og være der, og hvis datteren min trenger meg så er jeg her. Det visste hun at jeg stengte ikke av ting, hun fikk lov å komme og ta med seg dem hjem. (...) Det ble veldig vanskelig etter hvert. Jeg var både sint og redd og lei meg på samme tid. Men hun visste at hun hadde meg der hele tiden, så var det noe, hvis hun var redd for noe eller noe sånt, så kom hun alltid hjem. (...) Jeg visste at det var eneste

måte jeg kunne holde kontakt med datteren min på. Jeg kunne ikke slippe henne ut i dette her.”

Etter at de gikk ut av miljøet, har flere av barna til informantene kommet til dem og takket dem for at de brydde seg. Det er tydelig at de satte pris på omsorgen fra foreldrene, på tross av utallige konflikter. Noen sier at de ikke vet om de hadde kommet ut av miljøet uten denne støtten.

”(…) Da kom han og ga meg en klem. Takk skal du ha mamma for at du brydde deg og ikke ga deg og fikk meg ut av miljøet, sa han”.

”Jeg husker… det var ikke så veldig lenge etterpå. Det var et hjerte og der sto det takk for at du alltid stiller opp. Det er ganske sterkt for en sånn ung gutt, og så hadde han kjøpt en sånn forferdelig stygg potteblomst (*hun ler*). Men det var det samme det”.

Foreldre står i en helt spesiell situasjon overfor sine barn. De er vanligvis både nærmest og best egnet til å ta tak i sine barns problemer.

“Hovedidéen bak etablering av foreldrenettverk er at foreldrene er i en sentral posisjon for å innvirke på barnas atferd og hvem de omgås, selv om denne innflytelsen avtar etterhvert som barna blir eldre” (Bjørge og Carlsson, 1999:222).

Foreldrenes første og største fortrinn, er at de er glade i sine barn og derfor bryr seg om dem. Det er aldri slik at en person har bare dårlige sider. Foreldre kjenner også sine barns positive sider, og de har derfor en viktig oppgave i å stimulere disse mest mulig.

4.1.1 ”Jeg fokuserer mer på de gode sidene hans enn andre gjør”

Ut fra den informasjonen man får gjennom media er mange redde for en person som er med i et nynazistisk miljø. Foreldrene kjenner barna sine bedre og ser flere nyanser enn det ensartede mediebildet:

”Jeg tror foreldrene er de nærmeste, men man må se på foreldrenes evner og ressurser og andre ting. Men de eneste som kan gi kjærlighet er foreldrene, og det tror jeg disse ungdommene trenger – i bønner og spann. (…) Jeg er faktisk like glad i han (*sønnen*). (…) Han har veldig mange gode sider og det er de jeg tar tak i. Det er de jeg helst vil se. De andre skyver jeg litt unna, men selvfølgelig er de der og jeg tar de også. Men for meg så er den viktigste delen av han den andre”.

Om det er kjent at en person deltar i et nynazistisk miljø, har andre lett for å se han eller henne hovedsakelig som nynazist. Å være nynazist er en betegnelse som er *sterkt klebende*¹⁰, på den

---

¹⁰ Uttrykket hentet fra Christie, 1982.

måten at den overskygger alle andre kjennetegn ved personen, også for personen selv. Vi kan her se en parallell til narkomane. Christie beskriver hvordan det kan være vanskelig for et menneske som bruker eller har brukt narkotiske stoffer å se seg selv som noe annet enn en stoffmisbruker:

”De har brukt narkotika, og vet det. De kjenner samfunnsbildet av stoffet. Det er et av samfunnets hovedproblem. De blir et av samfunnets hovedproblem. Om de ser seg i speilet og spør hvem de er, får de klare svar; de er, eller har vært, stoffmisbrukere”. (Christie 1985:172-173).

Det samme vil være tilfelle for en nynazist etter en viss tid i miljøet. For de som er nære personen vil problemene ta seg annerledes ut enn for dem som ikke er det. En forelder vil derfor sjelden tape av syne alle de andre sidene ved sine barn. De kan sjelden se dem som kun en narkoman eller en nynazist, slik som andre mennesker og kanskje til og med personen selv kan gjøre etter hvert. Et foreldrepar sier at ingen av foreldrene i foreldregruppa så sine barn som farlige nynazister:

F: Jeg så at mange er redde for det miljøet, men jeg hadde ikke vært redd for å møte noen av disse nynazistene i miljøet på tomannshånd eller i edru tilstand - gjerne flere.
M: Å nei, de var snille som lam alle sammen. Vi kom fram til det på foreldregruppa, vi har så snille barn at....
F: Det var når de ble skremt, kan du si..
M: Ja, og så går sammen mange.
F: Ja, det var da det skjedde.
M: Men hver og en liksom, hver for seg, alle var jo kjekke snille gutter eller jenter. Men det var liksom den gjengen som gjeng”.

Selv om foreldrene fokuserer på barnas gode sider, kan det være vanskelig å vite hvordan en skal takle det når det i perioder er sjelden disse sidene kommer til syne:

”Det er en forferdelig vanskelig balanse å gi noe til et barn eller et menneske som bare gjør dritt, og som står for noe som du er så langt unna sjøl, og som setter deg i en utsatt posisjon hele tiden i form av trusler og alt det der. Forferdelig vanskelig å balansere. Men å klare å stå i det og si ja, jeg bryr meg om deg, jeg bryr meg om deg, jeg bryr meg om deg... Jeg prøvde å si til sønnen min det er ikke deg jeg er sint på eller raser over eller er frustrert over, men det er det du gjør. Det er den ekstremistiske biten som er problemet, ikke deg. Du har valgt det, OK, det er dumt av deg. Du har gått inn i det, det er dumt av deg. Men dette står vi sammen om”.

Foreldrene ble sinte, samtidig som de formidlet at det er ikke deg vi er mot, men det du gjør. En slik handlingsmåte kan betegnes som ”faglig”. Innefor hjelpeapparatet er denne tankegangen sentral, og den ser også ut til å ha fungert for de foreldrene som klarte å gjennomføre dette. En mor sier: *”Jeg tror det hjalp både det at jeg ble sinna og at jeg holdt*

døra åpen". Informanten nedenfor forteller at de alltid har hatt et godt forhold til hverandre i familien, og at det ble veldig tydelig for datteren når foreldrene plutselig ikke var på hennes side mer. Samtidig fulgte de henne opp; hentet henne hos venner om kveldene og fulgte med på hva hun drev med:

"Vi var veldig negative. Det var noe vi aldri hadde vært før. Vi var veldig negativ til veldig mye, og det merket hun fort".

En annen informant var også mye sint, men etter hvert ble det for slitsomt: "*Det gjorde noe med meg*", sier hun.

4.1.2 Når foreldre tar støyten

Å sette grenser for den unge medfører ofte konflikter, og når grensene brytes kan dette gå ut over tillitsforholdet mellom forelder og barn. "*(...)Tilidsfulde relationer mellem barn og forældre er forbundet med lovlydighed hos barnet*", skriver Kyvsgaard (Kyvsgaard, 1992:94). Situasjonen i noen av hjemmene var som for denne informanten:

"Jeg følte etter hvert at jeg mistet den muntlige kontakten med min sønn. Jeg stolte ikke på ham. Han oppførte seg surt og tvert og var lite tilstede. Jeg visste aldri når han kom og gikk. Avtaler brøt han".

Konfliktene kommer raskt når grenser skal settes, og situasjonen kan etter hvert oppleves som "låst". En mor forteller at hun hadde lite kontakt med sin sønn. Han mente hun bare maste, selv var han tilknapet og lukket, sier hun. At det oppleves som masing, kan ha med nødvendigheten av mye grensesetting å gjøre:

"Det var konfliktfylt i begynnelsen. Jeg begynte å åpne for at... jeg skjønner at du driver med noe du ikke bør drive med. Da var det konfliktfylt, for da var det sånn at 'fy faen, du er så gammel, og la meg leve livet mitt selv, og ikke bland deg bort i det'. Jeg sa at dette her er ikke bra, dette er ikke venner, det er ikke noe du skal satse på. 'Nei, hold nå opp, dette vurderer jeg'. Så det lå en del konflikter i det. Jeg prøvde meg på den der du får ikke lov å gå ut, men da hoppet han selvfølgelig bare ut av vinduet. Men det var for dumt for han var for gammel til at man kunne sette den type grenser".

Fordi foreldrene hadde holdninger som sto i motsetning til rasisme, er det noen informanter som sier de så på det som et opprør at barna valgte et nynazistisk miljø :

"Jeg tenkte at dette er det eneste som kan provosere meg. Dette er en sånn ungdomsgreie som går over. Hun kunne like gjerne gått inn i Blitzmiljøet som

nazimiljøet. Hadde hun gått inn i Blitzmiljøet, så hadde jeg syntes det var greit, så dette her er det eneste som kan provosere meg, og det vet datteren min”.

Moren nedenfor tror også det var en bevisst provokasjon fra hennes sønn å gå inn i miljøet, fordi han visste at foreldrene var sterke motstandere av rasisme: *”Når han kom inn der så tenkte jeg at det er hans måte å gjøre opprør mot oss på, for vi har alltid hatt åpent hjem for alle slags folk.”* I motsetning til dette fant Fangen i sin undersøkelse at ingen av de nynazistene hun snakket med uttrykte ønske om gjøre opprør mot foreldrene sine (Fangen, 2001).

Det ligger også en konflikt i at det blir en straff for hele familien når den unge velger å tilhøre et nynazistisk miljø:

”Det er også sinne over at han gjør sånt mot oss. Jeg har sagt det til han og, at du straffer jo oss. Du sier du må velge livet ditt og det må du jo, men med det valget du tar så går det ut over oss. Er det hensikten? Så han har fått sånne ting også, det er klart jeg har vært forbanna over det”.

Hvor vanskelig konfliktene kunne bli, og hvor vanskelig det var å gjøre det rette i denne kryssningen mellom grensesetting og det å bry seg, forteller neste informant om:

”Vi får en kunstig respekt for våre barn. Vi er redde for å trå til for hardt for vi er redde for å bli straffet. For det hendte jo at hvis jeg sa for mye eller tok i for hardt, så kunne jeg bli straffet med at noe ble ødelagt. Det kunne like godt være en kjær pyntegenstand. Tenk hvis han ble borte noen dager. Jeg tror denne respekten hindrer deg som forelder i å sette normale grenser. Det blir ungdommen som overtar styringen”.

Hun gir et eksempel på dette:

”Han hadde vært i en avisartikkel (*med nynazisme som tema*) som jeg ble tipset om av en annen forelder. Hun hadde dratt kjensel på han. Jeg gransket teksten og bildene som var gjort ganske uklare, og fant ut at det måtte stemme. Jeg spurte ham etter noen overveielser rett ut. Han bekrefta det. Det blir en slags misforstått respekt for dine barn. Jeg var redd for at han ville bryte kontakten, eller at forholdet ble dårligere mellom oss på grunn av dette. I artikkelen uttalte han at ’av hensyn til min mor vil jeg ikke stå fram’. Han skåna meg, noe jeg ble svært glad for. Dette signaliserte overfor meg at noe positivt var i gang”.

At konfliktene blir såpass store har også å gjøre med at barna også kjenner sine foreldre godt. De vet nøyaktig hvilke argumenter de kan bruke, som blir vanskelige å si imot for foreldrene.

”Den som kan iagttage og tyde de voksne, har også gode argumenter mod dem. Derfor

støder de voksne ikke blot på pubertetsmessigt bestemt trods, men på et skærpet blik for deres egne svagheder, hvis de forsøger at sætte deres livsform og deres oppdragelses ”foranstaltninger” igennem over for de unge” (Ziehe og Stubenrauch, 1983:40).

Informanten nedenfor gir et eksempel på dette. Hun hadde mange diskusjoner med ungdommene når de var hjemme hos henne omkring hvilke feil foreldrene hadde gjort i oppdragelsen. Barna brukte foreldrenes feil som argument for hvorfor de selv hadde havnet i nynazistmiljøet:

”Mange av disse ungdommene mente at... Jeg er 68–generasjon og vi fikk skylda. De var veldig sånn at dere som er 68–generasjon, hippie–generasjon, det er deres skyld at vi er i nazimiljøet. Det var veldig mye av den der vi diskuterte. For vi hadde vært så slappe, vi da. Vi hadde ikke satt grenser for ungene våre og alt dette her. Hva vet dere om det, spurte jeg dem. Det var veldig mye diskusjon om det – rødstrømpe-mamma og alt dette her”.

Selv i ettertid, når alt går bra, kan det være vanskelig å snakke om alle konfliktene som tidligere har vært:

”I dag har vi et godt forhold så jeg spør ikke så mye. Er redd for å ødelegge det vi har. Kanskje han ikke vil komme hit hvis jeg alltid driver og maser om dette. En gang jeg spurte han ut (*om hendelser i tilknytning til miljøet*), sa han ’det vet ikke du’. Tror ikke han ville sagt det hvis han ikke var ute av det i dag”

Når barna fikk problemer forsøkte foreldrene å gjøre mest mulig for å hjelpe dem ut av det. Men hva har egentlig en forelder å stille opp med i en slik situasjon?

”*Bare du alene kan greie det, men du kan ikke greie det alene*”. Dette er mottoet Anonyme Alkoholikere benytter seg av (Matzat, 1992). Jeg vil hevde at dette også gjelder for informantene i denne undersøkelsen. De sier at de ikke kunne klart å få sin sønn eller datter ut av det nynazistiske miljøet alene. For de fleste av informantene har foreldregruppene vært en støtte i kampen for å hjelpe barna.

4.2 Foreldregrupper

For de ni informantene som valgte delta i foreldregrupper har dette vært den viktigste konkrete handlingen. Åtte av de ni hadde på intervjutidspunktet fått sin sønn/datter ut av det nynazistiske miljøet, og de sier de ikke ville klart dette uten støtten fra foreldregruppe. Hvilken praktisk støtte foreldregruppene gav dem er tema for neste punkt.

4.2.1 Møte i foreldregrupper

Ved oppstarten av foreldregruppene var målet fra Prosjekt Exits side som følger: *”Hensikten var å skape fora hvor disse foreldrene kunne få sosial, moralsk og praktisk støtte fra andre i samme situasjon”* (Bjørge og Carlsson, 1999:222). Foreldrene gir uttrykk for at dette målet ble nådd: *”Jeg syntes det var så godt å være der hver gang. Det var godt å møtes og kunne prate.”* En annen forteller:

”Det viktigste var at vi kunne snakke sammen og få ut frustrasjonen. Og at jeg ble informert om hva som skulle skje og når det skjedde så jeg sto sterkere når jeg snakka med min sønn”.

Dette ser ut til å ha vært de sentrale momentene på møtene: 1. at hver enkelt fikk komme til orde og fortelle litt om sin situasjon i øyeblikket, og at de fikk 2. informasjon om hva som foregikk i miljøet. Som en konsekvens av dette har det kommet inn et moment til, som etter hvert ble vel så viktig for de fleste av deltakerne; 3. det sosiale. diskuteres i neste kapittel (kapittel 5). Her diskuterer jeg bare hvilken praktisk nytte foreldrene hadde av foreldregruppene. I neste kapittel kommer jeg tilbake til foreldregruppene ”indre liv”.

Det er i hovedsak to typer informasjon foreldrene forteller de har fått på møtene. Det var viktigst å få informasjon om miljøet, men noen fikk også tips om hvor i hjelpeapparatet de kunne henvende seg.

4.2.2 Tips fra lederne og fra hverandre

En del av foreldrene hadde barn med forskjellige typer psykiske diagnoser¹¹. Noen hadde lengre erfaring med å søke hjelp enn andre, og de hadde forskjellige typer erfaringer som de tipset hverandre om. Noen deltakere hadde ingen erfaring med det offentlige hjelpeapparatet i det hele tatt.

”Vi har også muligheten til å gi hverandre råd; har du tatt kontakt med den? Alle kjenner noen når de er litt bevandret i systemet. Særlig vi som har diagnose på barna våre, for vi har muligheten i hvert fall til å trekke i flere tråder, og hente inn mer

---

¹¹ Omfatter blant annet ADHD (MBD).

ekspertise. Vi har litt erfaringer og da kan vi henvise til disse. (...) Har du prøvd det? har du undersøkt med den? Vi spør hverandre sånn”.

I tillegg til at foreldrene hjalp hverandre med råd, har også lederne for to av gruppene hatt en sentral informasjonsrolle. I tillegg til informasjon om hjelpeapparatet, har det blitt utvekslet informasjon om nynazistmiljøet. Foreldre fra de to gruppene hvor de fikk slik informasjon fra lederne trekker frem at det har vært utrolig viktig for dem.

”Jeg gledet meg til å gå på de møtene, for jeg tenkte at nå får jeg greie på mer, nå kan jeg kanskje få gjort noe. Jeg gikk der for å få en oversikt over ting som skjedde, hvor de var og hvem de var sammen med. Det hjalp. Det syntes jeg var godt”.

Bjørge og Carlsson forteller at dette ikke bare gjelder de foreldrene jeg har snakket med (Bjørge og Carlsson, 1999). I en vanskelig situasjon har dette vært spesielt viktig slik at de kunne følge bedre med sin sønn eller datter. Da ble det mye vanskeligere for de unge å lure dem, samtidig som det var en trygghet for foreldrene å vite litt mer. At foreldrene visste, betydde også at de kunne hindre dem i å delta i forskjellige arrangementer:

”Da fikk du informasjon om hvor de holdt til og når det skulle ha konserter. For når konsertene skulle finne sted, det hadde lederen informasjon om. Ikke det at jeg har opplevd at hun har vært på noen konserter, men de guttene var. De reiste til Sverige og til Danmark. Så de foreldrene fikk jo..... Å, kunne de si, det var derfor han skulle på hyttetur i helga, det er konsert i Danmark. Så sånt syntes jeg det var greit å vite”.

En annen type informasjon foreldrene syntes var viktig å få var kjennetegn ved miljøet og hva de kunne være oppmerksom på:

”Vi foreldre kjente jo ikke hvilke grupper, navn på nazigruppene eller spesielle datoer for markeringer og planlagte treff. Det var en fordel å være obs på dette, og også hvilke tegn du skulle se etter”

Noe av denne informasjonen kom fra politiet¹² som hadde en viss oversikt over hva som skjedde i miljøet. Lederne fungerte på denne måten som et bindeledd mellom foreldre og politi. Dette ble spesielt viktig i Kristiansand fordi flere av foreldrene der ikke hadde tillitt til politiet.

”Lederen hadde forskjellig informasjon om ting som hadde skjedd i helger og i andre bydeler, og så ble det diskusjon rundt dette da. Noen av foreldrene hadde ting å komme med, så vi laget egentlig møtene på de tingene vi hadde..., erfaringer og det vi hadde opplevd. Lederen hadde litt informasjon fra politiet, så hun kunne fortelle om

---

¹² Foreldrenes forhold til politiet diskuteres nærmere i punkt 7.3.

ting som hadde skjedd. Så det satt noen ganger foreldre som visste at ungene deres hadde vært der, sånn at de var jo obs både på navn og steder”.

På Nordstrand i Oslo var politiet selv med og ledet gruppene, så der hadde foreldrene en mer direkte kontakt med dem.

”Representanten fra bydelsadministrasjonen forhørte seg med polititjenestemannen for eksempel, hva han kunne bidra med. Så kom han med forslag, eller foreldrene hadde det selv”.

I ”Bølergruppa” hadde verken lederen eller politiet en slik informasjonsrolle. En årsak til det kan være at denne gruppa var relativt nystartet på intervjuetidspunktet, og hadde derfor ikke knyttet til seg personer som satt inne med den type informasjon. Ofte er det slik at det er vanskelig for foreldre å få innsikt i slike lukkede ungdomsmiljøer, og det blir dermed også vanskelig å utføre kontroll over hva barna driver med. De informantene som fikk denne muligheten til å orientere seg er svært takknemlige for det. ”*Det var fryktelig godt at vi også visste det*”, sier en mor. Denne kontrollen gjorde det utvilsomt vanskeligere for ungdommene. Foreldrenes kunnskaper fungerte sannsynligvis som hindringer for de unge i forhold til miljøet:

”Det viktigste var å få de splitta og få de vekk fra det. At ungdommene visste at vi visste det. Det tror jeg har vært veldig nyttig, at vi foreldre har visst om det. En kan ikke ta tak i noe hvis en ikke vet noen ting”.

At foreldrene fikk denne informasjonen førte også til at de følte de hadde mer kontroll over situasjonen og slapp å sitte som maktesløse tilskuere.

F: (...) En følte en hadde mer kontroll over hva som skjedde.

M: Følte oss - det er vel feil ord å bruke - høyere hevet. Det er ikke riktig ord å bruke det men.

F: En følte iallfall at en satt inne med en større kunnskap enn en hadde før. Mer kunnskap enn folk rundt deg.

M: Ja. At vi kunne formidle noe av den kunnskapen videre til andre som ikke visste så mye (...)

F: At du hadde litt mer orientering om hva som foregikk, for når du sitter som foreldre, og ikke vet hvor ungene dine er i helgene og sånn, så hadde du jo ei viss peiling. (...)

M: Vi ble mye mer aktive som foreldre enn vi hadde vært tidligere. (...) Vet ikke hvordan det hadde vært hvis vi ikke hadde vært med. Vi hadde kanskje lukka øynene litt mer og ikke trodd at det var sånn.

F: Vi hadde ikke visst så mye. Da hadde vi sittet hjemme og ikke visst hvem vi skulle ta kontakt med og hvem du skulle ringe til. Du vet han er ute men du vet ikke hvor.

M: Vi fikk en del opplysninger fra politiet en periode. Den og den er observert på den og den festen, og at de samme gikk igjen på en annen plass neste helg kanskje.

F: Hadde politiet mistanke om noe så fikk hun som regel beskjed, hun lederen i

gruppa, og kunne advare oss på forhånd”.

På møtene i foreldregruppene på Nordstrand og i Kristiansand ble foreldrene enige på møtene om tiltak de kunne sett i verk overfor sine barn. Ikke alle var enige i strategiene de andre brukte så de fant egne i stedet. I Bølergruppa ble ikke slike strategier diskutert i særlig grad. De foreldrene som ikke var med i en foreldregruppe, fant selv måter å jobbe på som fungerte for dem. Strategiene disse mødrene benyttet seg av skiller seg ikke ut fra de informantene fra foreldregruppene fortalte om, og jeg tar derfor med deres utsagn i punktet under.

4.2.3 Veiledning av hverandre

Forelderen nedenfor forteller hvordan hun har fått veiledning av de andre i gruppe på hvordan hun kan opptre i konfliktsituasjoner med sin sønn. Hun sier at hun har kjørt seg fast flere ganger og ikke visst hvordan hun skulle takle sønnen sin. Hennes strategier virker ikke lengre:

”Jeg synes at når jeg samtaler om disse tingene at det blir litt ryddigere hos meg selv. Jeg prøver å ikke mase om alle de andre unødvendige tingene, men ta akkurat det som var konflikten, eller iallfall prøve å ikke gjøre det så svært. Da prøver du den metoden, og det har jeg..., det synes jeg at jeg har lyktes med ganske mange ganger. De gangene jeg har lyktes med sånne strategier på hva jeg skal si og gjøre, da synes jeg det har hjulpet. (...) Det er det som gjør deg så frustrert. Det virker en stund og så må du finne på en ny strategi å takle det på. Det er det hele tiden å være oppfinnsom når du er følelsesmessig engasjert. Jeg kjenner at jeg kommer til for kort, at nå kommer dette her nedi her igjen, dette sinnet på at han gjør ting som er feil og sinnet på at han gjør ting som er så ufornuftig”.

I selvhjelpsgrupper er dette vanlig:

”Nettverksmedlemmer kan spille en viktig rolle med å sette i gang endringer i familiedynamikken når de uttrykker sitt syn på og interesse for familiens dilemma, og gir uttrykk for sitt perspektiv og gir råd til familien” (Ruhf m. fl., 1992:153).

Noe av det samme som foregår også i såkalte ”Community-based interventions” i USA. ”(...) *several delinquency workers have sought the remedy of training parents as skilled responders and reinforcement dispensers (...)*” (Goldstein m. fl. 1989:13). I et prosjekt hvor det sentrale var ”Aggression Replacement Training (ART)”, skulle foreldrene blant annet lære seg nye strategier de kunne bruke overfor ungene sine (Goldstein m.fl.1989). En forskjell mellom denne typen foreldregrupper og de foreldregruppene jeg tar for meg, er at det var spesialister som ledet gruppene i ART-prosjektet og som skulle lære foreldrene alternative

handlingsmønstre. I foreldregruppene informantene i mitt prosjekt er fra, er det ingen spesialister som leder, det er i hovedsak foreldrene selv som veileder hverandre. Likevel ser vi at slik de har likhetstrekk. En annen mor til en nynazist som uttaler seg til en avis, sier at profesjonell hjelp er ønskelig:

”(...) uten profesjonell hjelp er det fare for en ond sirkel. Kjeftingen og aggresjonen er selvforsterkende” (Aftenposten, 30.01.01).

Foreldregruppene har altså medført at deltakerne fikk mye praktisk hjelp i forhold til hvordan de kunne takle situasjonen.

4.3 Andre tiltak

Alle foreldrene forteller de har utført noen av de ”strategiene” jeg diskuterer nedenfor. Når noe ikke virket prøvde de noe annet, eller de gjorde flere ting samtidig. Et handling som var naturlig å sette i verk tidlig, var å sette ned forbud mot symboler i hjemmet. De fleste foreldrene gjorde dette så snart de skjønnte hvilke gjenstander som hadde symbolverdi .

4.3.1 Ute av syne, ute av sinn

Symbolene er det som til stadighet minner foreldrene på tingenes tilstand. Informantene har kastet og brent ting de fant på rommene til sine sønner og døtre. Noen hadde også symbolske bål, hvor de brant nazi-effektene for å markere sin motstand. Hva man skulle godta og ikke godta ble diskutert i foreldregruppene, og man ble enige om hvor grensene burde gå.

”Han hadde masse effekter hjemme, masse sånne klær og sånt som vi fant. Vi kasta og kasta. Vi hadde noen razzier for jeg gikk ikke inn på rommet hans til daglig”.

”Hitler... Jeg trodde vi var ferdige med den grusomme tingen der. Men det ser jo ut

som de vil holde ham i live. Jeg har sett masse bilder. Masse bilder av ham i hennes skuff, og jeg rev dem i stykker og brente dem”.

Dilemmaet for mange av informantene har vært at de ikke ville gå for langt i å rote i privatlivet til sine barn. Flere av barna var voksne selv om de bodde hjemme, og da føles det galt å rote gjennom sakene deres:

”Det er vanskelig. Sånne voksne folk. Du kan ikke tillate deg å bare gå inn på rommet og fjerne ting hele tiden heller. Det er privatliv. Man vil jo helst inn og se hva han har av musikk og fjerne alt han ikke bør ha, man jeg kan jo ikke gjøre det på en gutt på 20 år. Det er ikke lov. Så det er litt sånn altså”.

Selv om dette har vært et dilemma, har de likevel klart å holde husene sine nogenlunde fri for effekter. En mor sier hun visste hun ikke burde gjøre det, men hun gjorde det likevel:

”Jeg innrømmer å ha vært inne på rommet og undersøkt hva som ligger. Jeg har kasta ting som har ligget – sånne flyveblader. Og det har kommet brev, sånne brune konvolutter med sånne innkjøpslister, du kan kjøpe t-skjorter og sånne ting. Jeg har kasta det. Men jeg har tatt meg i det mange ganger at jeg ikke kan det, jeg må innrømme det. Det er forferdelig. Jeg burde kanskje ikke gjort det, men”.

Noen av de andre informantene forteller også at de har gjort ting de under normale omstendigheter aldri ville gjort. De har ofte gått på akkord med sine egne prinsipper om hvordan en god forelder bør oppføre seg:

”Det er ikke sånn jeg vil være, men det er så ekstremt. Det er så ekstreme ting som foregår rundt deg så du er ikke slik som du ville være ellers. Du vil jo pølse det ut av huset og bli kvitt det. Så du gjør nok ting du egentlig er i mot å gjøre”.

Noen fritidsklubber har også funnet ut at løsningen er å forby symbolene i stedet for å stenge disse ungdommene fullstendig ute og dermed støte dem fra seg: *”hvis de høyreekstreme ungdommene skulle inn på discoteket, måtte de henge av seg sine egne jakker, som var fulle av rasistiske og nasjonalistiske symboler, og ikke seg ei lånt jakke”* (Bjørge og Carlsson, 1999:192). Berkaak skriver at i det øyeblikket slike symboler aksepteres av ”sentralkulturen”, har de ikke lengre verdi for ”subkulturen” (Berkaak, 1993). Et eksempel er rockernes lange hår.

”På begynnelsen av 60-tallet ble ungdommer banket opp og skamklipt hvis håret hang halvveis ned på snippen. I dag har ledende samfunnsstøtter denne hårlengden uten å miste inntrykket av borgerlig pertentlighet” (ibid:35).

Når slikt skjer, er det ikke lengre interessant for den gruppen som opprinnelig benyttet seg av symbolet å fortsette å bruke det. Dette har ikke skjedd med symbolene til nynazistene. Fremdeles utløser deres symboler sterke reaksjoner hos dem som kjenner til dem, noe som også er en del av intensjonen. Det må også påpekes at det ikke er hvert enkelt symbol i seg selv som utløser reaksjoner hos folk, med unntak av hakekorset, men det er når symbolene benyttes samtidig, som en uniform, at det får denne betydningen. Flere av symbolene benyttes hver for seg av andre grupper i samfunnet, uten å forbindes med dette miljøet. Likevel har det skjedd at uniformsbruken ikke lengre er like utbredt i disse miljøene som det den tidligere var (Bjørge og Carlsson, 1999). Årsaken til dette var ikke den samme som for det lange håret til rockerne. Det er ikke slik at ”sentralkulturen” har ”godkjent” symbolene til nynazistene, det er heller motsatt. Det ser faktisk ut til at reaksjonene har blitt så sterke at det har blitt for slitsomt for miljøene å leve med dem:

”Dette har skjedd både av praktiske og taktiske grunner. Det ble en for stor belastning for mange å stadig møte aggressive reaksjoner. Dessuten mente mange det var mer tjenlig å kunne arbeide på mer direkte måter” (ibid:68).

Det ser altså ut til at nynazistenes symboler har fått en annen skjebne enn symbolene til flere av de andre subkulturene. Det er oppsiktsvekkende at et miljø av denne type har ”rettet seg etter” ”sentralkulturens” reaksjoner overfor symbolene de benyttet seg av. Å nedtone symbolbruken kan også sees som en strategi for å bli mindre ”avvikende”. Det er selvfølgelig ikke symbolene i seg selv som skaper reaksjonene, men det er de som vises best utad. Om noe sees som avvikende eller ikke, kommer ifølge Becker an på hvordan andre mennesker reagerer på det (Becker, 1963). Kanskje kan nynazistene etter hvert oppnå å bli litt mindre ”hatet”, i og med at man uten symbolene må komme nærmere innpå dem for å bli kjent med hva de står for?

I skrivende stund diskuteres forbud mot nazisymboler og -organisasjoner i Norge. Etter drapet på Benjamin Hermansen i januar 2001 ble det oppnevnt en ekspertgruppe som skulle utrede tiltak mot nynazisme i Norge. Deres konklusjon var at Norge burde forby nynazistiske symboler og kjennetegn, men ikke nynazistisk foreninger eller organisasjoner (Dagbladet 09.03.2001). Forslaget skal opp Stortinget om kort tid.

4.3.2 Kunnskap mot nazisme

Et tiltak som foreldrene også satte i verk tidlig, var å gi informasjon og argumentere mot nynazisme. De forsøkte å få deres barn og kameratene deres til å forstå hvor galt det var å være positiv overfor nazismen.

”Vi leide filmer her om krigen og jødeutryddelsen, og prøvde å sitte med de her og fortelle”.

”Det har vært noen programmer hvor vi har sittet her på siden av han, og her ser du hvordan det var dette her miljøet du holder til i, sånn var det opprinnelig. Nei, han kunne ikke tro det at det var sånn”.

”Ikke skjønnte de noe særlig av historie, det syntes jeg var så rart. Mange av de som var hjemme hos meg var noenogtredve år. Vi diskuterte veldig mye krigen og Hitler og alt dette her, og hvor lite de egentlig visste. Dere holder med taperne sa jeg, hvis vi ser litt historisk. Det var veldig mye de ikke visste”.

Noen foreldre sier denne strategien ikke syntes å gi noe utslag. Uansett hvor mye de prøvde å snakke med sine sønner og døtre, nådde det ikke frem. ”*Jeg fant ut at det nytta ikke allikevel*”, sier en mor, etter utallige forsøk på å få dem til å forstå. Også en annen mor sier hun ga opp diskusjonene, for hun fant ut at det var bortkastede krefter etter hver. Sønnen satt på intervjuutidspunktet i fengsel. Hun hadde tro på at han ville få andre impulser når han kom ut, som kunne være med på å endre oppfatninger og holdninger:

”Jeg diskuterer ikke så mye med han lengre. Jeg tenker at kanskje når han kommer ut i et vanlig liv en gang, at han da vil få mer påvirkning, at det gradvis vil forsvinne. I stedet for å holde på med den der vanlige diskusjonen som ikke har ført frem likevel frem til nå. Det har ikke noen hensikt tenker jeg. Han vet hva jeg står for. Jeg sier jeg ikke vil ha noe med dette å gjøre i mitt hjem og ting du snakker med meg om, du må holde det unna meg på en måte”.

Flere av informantene brukte ord som ”hjernevasket” om sine barn. De skiftet plutselig meninger og holdninger og det nyttet ikke å argumentere mot dem:

”Vi prøvde jo å snakke med han men han har alltid vært sånn i forsvar. Tror du jeg er dum eller, tror du jeg er tjukk i huet eller (*hun hermer etter han*). Så det gikk ikke an å diskutere ting da, det ble bare jeg som snakka om hva som var rett og galt”.

”M: Det hadde han (*sønnen*) hørt, at det var bare noen som hadde dikta (*jødedrap o.l.*). Det var... bare det å sitte der med den tanken, å kjenne at hvordan går det an å hjernevaske en ungdom på den måten? Det var ikke det han hadde stått for før. Det var ikke sånne meninger og tanker han hadde hatt før, før han kom med i det miljøet. Jeg tenkte; ærlig talt, kommer han noen gang ut av det? Vi fikk jo noen papirer. Hvit

Valgallianse - disse punktene deres, og det var helt... Jeg fikk hakeslepp langt ned til knærne, følte jeg. Jeg konfronterte sønnen min med dette, om han virkelig mente det som de mente. Ja, kanskje det, men ikke det, og ikke det. Men det var jo forferdelig. F: Det første som slår meg når jeg leser sånt er at i all verden, går det an å være så uvitende?

M: Også så forvridt i hodene sine. Jeg tenkte hva er det som har skjedd i hodene deres? Dette (*informasjon fra Hvit Valgallianse*) fikk jo heldigvis aldri sønnen min se, for jeg tok vare på det og låste det inn i et skap”.

En annen informant mener det var svært viktig at hun forsøkte å korrigere sin sønn eller datter ved hjelp av informasjon, slik at en kunne motvirke denne formen for hjernevasking:

”Men jeg må si, at jeg måtte snakke og snakke og snakke og snakke. Det var ikke bare en kveld. Mange, mange, mange kvelder. Så jeg føler at foreldre må snakke med barna sine. De må absolutt. Det er ikke noe annen utvei”.

Det er viktig at muligheten til å få korrigert informasjonen fra miljøet er til stede. Dersom alle snur ryggen til de unge er det ingen som kan ivareta dette, sier en gutt fra nynazistmiljøet som har blitt intervjuet av Tore Bjørgo:

”Det er et stort problem at vi ikke får noe korreksjon fra omgivelsene. Før, når jeg mente noe, kunne jeg diskutere med folk jeg var uenige med. Men nå kan jeg ikke diskutere med andre enn folk som allerede er helt enige med meg. Hva om jeg tar feil? Jeg får ingen korreksjon” (Bjørgo, 1998:22).

Ikke alle er enig i det er virkningsfullt å forsøke å snakke nynazistene til rette. Andreas Winsnes var med i et nynazistisk miljø i 4 år. Han mener at man heller må gi folk tid, så vil de etter hvert finne ut av det likevel. Etter at han gikk ut av miljøet skrev han en bok fra ”innsiden”. Et av kapitlene heter ”Dialog”, som starter med et sitat av Dogen-Zenji. Dette stadfester det de fleste av informantene i min undersøkelse selv fant ut etter hvert:

”When you say something to someone, he may not accept it. But do not try to make him understand it intellectually. Do not argue with him; just listen to his objections until he himself finds something wrong with them” (Winsnes, 1998:129).

Informanten nedenfor samstemmer med dette; hun lyktes bedre med å la datteren selv komme til fornuft: ”Jeg følte at hun måtte gå gjennom den der prosessen for å se det selv, hva hun virkelig var inne i. Jeg tror ikke noen hadde klart å fortelle henne det”. Likevel tror hun at hennes egne holdninger angående kjønnskamp virket inn på hva datteren valgte til slutt.

”Datteren min har vært med i 8.mars-tog fra hun var bitteliten. Nå mente hun at kvinner skulle bare føde barn og stå på kjøkkenet. Helt hjernevaska. Men til slutt skjønnte hun at kvinner i nazimiljøet, de er ikke verdt mye altså. Da gikk det opp et lys,

og det gjorde også at hun snudde. For hun har egentlig vært en veldig sterk jente, og plutselig skulle hun gjøre som guttene ville. Så det hjalp nok at jeg jobba litt i kvinnefronten, for jeg snakka om meg og det hjalp også”.

Det er forskjellige oppfatninger blant foreldrene om hvor nyttig det har vært å gi informasjon og forsøke å få sønner, døtre og kamerater til å forstå at de tok de feil. De fleste er likevel enige at denne strategien har hatt en effekt selv om de ikke fikk noen innrømmelser direkte i konfrontasjonene. Ingen forteller at de fikk tips om denne strategien i foreldregruppa, den er mer en naturlig handling fra en forelders side i en slik situasjon. Den neste strategien er også en naturlig følge av situasjonen, og kanskje i de fleste tilfellene heller ikke gjennomtenkt og planlagt.

4.3.3 Å kontrollere

En mor sier hun begynte å kontrollere sønnen da han kom med i miljøet. Hun er ikke sikker på om dette er så riktig å gjøre som forelder, men for henne fungerte det:

”Og så var jeg det som mødre ikke skal være. Jeg var aldeles kontrollerende. Altså, gode mødre skal ikke være det, men jeg var det, og har erfart at det var lurt og nyttig. Jeg kontrollerte lommer og jakker og truser og sokker og vesker og alt (...) Så hadde jeg en veldig tett oppfølging på han. Han var med på det meste. Skulle jeg på butikken på lørdag formiddag så la jeg inn en sånn... ’men du, det er innmari fint om du er med’. Jeg sa ikke ’jeg kontrollerer deg, så nå må du være med meg’, jeg sa ’jeg trenger deg, så nå må du være med meg’. Det hadde effekt, og det hadde så god effekt at det henger i enda. Han kan si ’skal du ut å handle i morgen mutter`n? skal jeg være med deg og bære?’.”

Også en annen informant har brukt det å kontrollere som strategi for å forsøke å få sønnen bort fra miljøet. Kontrollen hennes gikk i hovedsak ut på å forsøke å holde ham hjemme og å hele tiden spørre ham ut om alt mulig:

”Jeg har vært veldig nøye på... ville helst ha han hjemme hele tiden. Ikke ut av huset. (...) *Har du vært mye kontrollerende?*
Ja dessverre, det har jeg. Det har han vært forbanna over. Utspørring omtrent, har det vært”.

Et annet eksempel på at foreldres kontroll av sønnen var med på å få han ut av miljøet, er et intervju av en mor foretatt av Bjørgo. Hun fortalte ...

”(...) hvordan hun og hennes mann bokstavelig talt fotfulgte sin sønn hvor han enn gikk på kveldene, og nektet ham å være sammen med sine venner i en voldsorientert

nasjonalistgruppe. Hvis han fremdeles sto på sitt, insisterte foreldrene på å bli med. Gjennom sitt nærvær ble disse påståelige foreldrene slik en pest og plage for gjengen at de andre ble mindre og mindre ivrige på å ha med denne gutten (...)” (Bjørge og Carlsson, 1999:221).

Det er viktig å være klar over at dette på ingen måte er en oppskrift for alle foreldre som har dette problemet. *”Hvor langt de kan og bør gå i å utøve kontroll og grensesetting, avhenger selvsagt både av barnets alder og av hvor alvorlig situasjonen er”* (ibid). Begge de som uttaler seg ovenfor har vært mer kontrollerende enn det resten av foreldrene har vært. Det som er spesielt med disse foreldrenes kontroll, er at den har strukket seg utenfor hjemmet, og var dermed mer omfattende i så måte. Dette viser også at hvilke strategier en tar i bruk kommer an på både foreldrene og barna, og at hva som anses som mest riktig å gjøre varierer fra tilfelle til tilfelle. Dette har også vært tema på møtene i foreldregruppene.

4.3.4 Fysisk avstand til miljøet

Dette er en strategi som Tore Bjørge trekker frem som eksempel på hvordan omgivelsene kan hjelpe til med å få den unge ut av miljøet. Både det å begynne på ny skole og det å avtjene førstegangstjeneste kan være gode muligheter til å begynne på nytt. Man får *”en ny mulighet til å få nye intellektuelle impulser og verdier, og samtidig en anledning til å bli del av et nytt sosialt nettverk”* (Bjørge, 1998:55). Også det å sone en fengselsstraff kan fungere på samme måte. For noen av dem jeg intervjuet ble dette løsningen. De hadde til slutt prøvd alt, og fremdeles var sønnen/datteren ikke ute av miljøet. En mor valgte å sende sønnen bort en stund – til et sted miljøet ikke visste om.

”Etter det så sendte vi han bort. Da dro han til familie på to forskjellige steder i landet. Han var ikke lenge borte. En uke et sted og 14 dager et annet sted. Men det var det som ga oss litt spillerom på en måte (...) Det var veldig godt for da kunne jeg når noen ringte, uten å lyve si at han er ikke her, han bor ikke her. Det var liksom så enkelt. Det var ikke mer som skulle til en de ukene han var borte før de roet seg. Så det var som om de skjønte at her er det ikke noe å hente, her er det for sterke krefter å slåss mot”.

Noe av årsaken til at denne løsningen ble valgt, var at det nynazistiske miljøet med alle midler forsøker å overbevise personen om å fortsette når han/hun viser tegn på å ville forlate miljøet. Dette kan innebære å bli utsatt for alvorlige trusler fordi han/hun ofte sitter med informasjon som kan skade miljøet dersom det kommer ut, slik jeg diskuterte ovenfor i punkt 3.3. Dette forsøkte en informant å fortelle sønnen, for å få ham til å skjønne hvor farlig dette egentlig var:

”Og så jobbet vi jo veldig aktivt med han hele tiden for å fortelle han at dette her var livsfarlige greier. Og når de hadde kommet så langt som de hadde kommet med han nå, så var han veldig utsatt. I starten, før han hadde blitt slått ned og etterpå, så var det at nei, det var bare tull det vi prøvde å si altså”.

Sønnen til en annen informant fikk innkallelse til militæret et annet sted i landet, og kom på denne måten ut av miljøet. Innkallelsen kom tidligere enn den skulle. Det var moren, i samarbeid med politiet, som fikk militæret med på dette.

”Den endelige stopperen ble at han dro i militæret ved hjelp av en tjenestemann ved Manglerud Politistasjon. Fant militæret kjempeattraktivt. Vet ikke den dag i dag om han vet at det var en konstruert innkallelse”.

I et annet intervju ble jeg fortalt at denne metoden også ble benyttet overfor en gutt som var med i det samme miljøet som datteren til informanten. I dette tilfellet fungerte det ikke som ønsket:

”Jeg snakket med mora til han som var den verste her ute (...) Han skulle i militæret så hun sa hun håpet det kunne hjelpe, for han dro nordover. Men du vet, så var det ikke lenge før militærpolitiet kom på døra, for han hadde stukket av. Så jeg tror aldri han lærer. Jeg vet ikke hva som skal til”.

For en annen ble løsningen å begynne på skole et stykke unna hjemstedet. Det sies ingenting om at målet med dette var å komme bort fra miljøet, men det ser ut til at det var det som ble resultatet. Likevel er det vanskelig å vite, sier moren, men hun tror at datteren ikke hadde noe særlig med miljøet å gjøre etter at hun flyttet.

”Rundt 17 år ble det fullstendig slutt på å være med dem, for da skulle hun på videregående og reiste vekk. Hun reiste et sted utenfor byen, men så hadde hun jo en av disse som hun besøkte når hun var hjemme. Men at hun var med de på noe det... i den tida.. det....(...) For når hun gikk på skolen så var hun så sjelden hjemme, hun var jo bare hjemme i helger. Men om hun hadde kontakt med dem gjennom brev og sånn det tør jeg jo ikke å si. Jeg har jo ikke spurt henne til bunns”.

Informanten som på intervjutidspunktet hadde sønnen sin i fengsel forteller at sønnen da fremdeles var med i miljøet, men at hun håpet at fengselsstraffen kunne få ham på andre tanker:

”Han sier til meg når jeg besøker han at han vil ut av det aktive miljøet. Men han sier at han tror på mye av dette enda”.

I flere tilfeller har personer forlatt miljøet som følge av et fengselsopphold (Bjørger, 1997). Medlemmene har i en slik situasjon lett for å miste troen på ideologien og politikken de tidligere har stått for. Et av de tidligere mest kjente medlemmene i det nynazistiske miljøet i Norge, Ole Kristian Brastad, er en av dem som brøt med miljøet mens han satt i fengsel. Da han begynte å studere universitetsfag under fengselsoppholdet, slo den gamle kunnskapen sprekker og han forsto at hans tidligere verdensbilde måtte endres. Et fengselsopphold trenger likevel ikke få slike positive konsekvenser: "(...) *the social networks available among prisoners may have some less positive aspects*" (Bjørger, 1997:241). Også miljøet har merket at de lettere mister medlemmer som sitter i fengsel. Noen av miljøene har derfor opprettet "hjelpesorganisasjoner" som forsøker å holde kontakten med de fengslede ved å skrive brev og besøke dem (ibid). Prosessen med å forlate miljøet ser ut til å ha likhetstrekk med det som skjer når en blir med i miljøet – det skjer gradvis (Bjørger, 1997).

4.3.5 Å kaste dem ut

En strategi flere foreldre forteller om, men som ingen av informanter har benyttet seg av, var å kaste barna ut fra hjemmet. En mor truet med dette, noe som fikk datteren til å tenke seg om:

"Så stoppet hun (*datteren*) bilen og kom ut, og så sa jeg at jeg kjenner deg ikke igjen. Kom ikke tilbake hit igjen før du er ferdig med dette her. Du er forresten kastet ut. Jeg vil ikke ha deg her mer. Etter det begynte ting å skje. Hun gikk mer og mer på aerobick, og hun kom selvfølgelig hjem og ba om unnskyldning og sa at hun aldri skulle gjøre det igjen. Og det gjorde hun aldri etter det. Så du må velge enten eller. Enten skjerper du deg eller så kommer du ikke hit mer".

Flere informanter snakker om denne strategien, og kjenner til andre som har benyttet seg av den. Selv er de uenige i at det er en god strategi, eller de mener det ikke ville vært noe godt virkemiddel overfor deres egne barn. En mor forteller at de ikke diskuterte strategier i den

foreldregruppene hun var med i, men at en mor likevel fortalte at hun mente det nyttet å kaste dem ut:

”Det er en der som har fått ungen sin ut og hun har fortalt sin oppskrift, men unger er så forskjellige at hennes oppskrift ville jeg ikke ha prøvd en gang, med å kaste ut ungen og la ham gå og sulte og la han komme tilbake. Den gutten gjorde det, så kanskje for han var det det riktige. Men jeg kjenner min sønn og jeg vet at han ville bare blitt mer forbanna, og med krum nakke gått inn for enda mer. Men det er bra å høre om alternativer likevel. Noen kan bruke noen av dem”.

Også i en av de andre foreldregruppene opplevde foreldrene at kamerater av barna deres ble kastet ut hjemmefra.

”Jeg vet om en kamerat av han som har blitt kasta ut hjemmefra, rett og slett. Men ingen fra den foreldregruppa. Tror faktisk det var et par stykker som ble kasta ut. Da var jo mora deres gærn, da. Det var hun. Jeg hadde ikke hevet ut sønnen min. Nei, det hadde jeg ikke gjort. Tror ikke det hadde løst noe heller”.

4.4 Sammenfattende om tiltak

Å bry seg har altså vært den viktigste handlingen fra foreldrenes side. De viste sine barn at de var glade i dem uavhengig av deres handlinger. ”*Det ligger masse kjærlighet i grenser*”, sier en mor. Det er også dette som ligger til grunn for de andre tiltakene de satte i verk for å få dem ut av miljøet. Fordi foreldrene brydde seg om ungene sine og ville hjelpe dem ble de med i foreldregruppene, som var det viktigste tiltaket for de informantene som var med i disse. Åtte av de ni foreldrene som deltok i foreldregruppene hadde på intervjuetidspunktet fått sine barn ut av nynazist-miljøet. De sier de ikke ville klart det uten støtten fra foreldregruppa. De andre tiltakene foreldrene fortalte om var å forby symboler i hjemmet, å formidle kunnskap mot nazisme, å kontrollere, å sende barna bort en periode og å kaste barna ut. Alle informantene forbød symboler i hjemmet. Noen var kontrollerende og to av dem sendte barna bort. Ingen kastet ut sine barn.

Det finnes også andre strategier en forelder kan ta i bruk for å bidra til å få sin sønn eller datter ut av miljøet. Jeg har valgt å nevne de som informantene gjorde meg oppmerksom på. Noen hadde klare formeninger om hva som hadde vært utslagsgivende, mens de fleste sa at det ikke finnes noen oppskrift på hvordan man skal få dem ut av miljøet, bortsett fra å bry seg.

”Alle får bruke sin måte, bare de får disse ungdommene til å gjøre noe annet så de ikke ødelegger livet sitt. De blir jo stigmatisert”.

Ovenfor diskuterte jeg foreldregruppener som tiltak, og hvilken praktisk nytte foreldrene hadde hatt av disse. Det sosiale aspektet ved foreldregruppene har vært vel så viktig for informantene, og krever en egen diskusjon. Neste kapittel er derfor viet foreldregruppenes ”indre”.

5. GRUPPELIV

I dette kapittelet vil jeg diskutere nærmere hvorfor informantene så på foreldregruppene som et særdeles vellykket tiltak. Et viktig moment var at de i gruppene kunne snakke åpent, bare en informant hadde gjort tidligere. For de åtte andre var det en stor lettelse å komme på møte i gruppa.

5.1 Ut med frustrasjonen

I alle tre gruppene har det å få ut frustrasjonen vært viktigst i begynnelsen. En mor forteller om sitt første møte med gruppa:

” Jeg syntes de var åpne og prate. I samme situasjon som vi er så kunne man tillate seg å lempe ut alle følelser på det, så det syntes jeg var veldig greit. Veldig akseptert.”

Årsaken til at det var så kjærkomment for deltakerne å få snakke ut om alt de hadde opplevd, henger sammen med at dette ikke var mulig i andre fora. Mange hadde i lang tid gått og holdt alle tankene for seg selv, og det ble derfor befriende å endelig få lov til å snakke om det:

”Det var flott å kunne sette ord på tanker, frustrasjoner, sinne og fortvilelse. Det var noe positivt i alt det negative.”

Behovet for å få øse ut på denne måten var stort, selv om noen også hadde andre mennesker de kunne benytte seg av på denne måten. Aksept ser ut til å være et stikkord i denne sammenheng. Mange hadde opplevd å møte fordømmelse, men i foreldregruppa kunne de være sikre på å møte forståelse.

”Det er nok en del mennesker som i en slik situasjon trenger aksept. Så de er åpne for det, de kjenner igjen så mye. Men det var bare bra. Og etter en sånn hendelse som det jeg var igjennom (*sønnen tiltalt for alvorlig forbrytelse*), så er det klart at man trenger det. Da får man ikke nok av folk som kan høre på sorg og frustrasjon. Da er man umettelig.”

Gruppa var mest til støtte for dem selv, sier noen. De måtte styrke seg selv for å kunne hjelpe sine sønner og døtre. Det foreldreparet og moren nedenfor sier, kom frem også hos flere av de andre informantene:

”Det var veldig viktig for oss personlig. Som en støtte.”

”Det var veldig godt for meg da vi starta. Jeg vet ikke helt hva som hadde skjedd med meg hvis.... Altså, det er meg den har vært støtte for. Jeg var jo helt utbrent. Jeg tror kanskje jeg ikke hadde greid..., men da fikk jeg jo støtte derfra og hele veien. Bare det at jeg fikk være med i den gruppa, det har betydd veldig mye for meg. At jeg har fått ut all gørra og alt om jeg har stengt inne i meg.”

En mor sier at deltakerne i hennes gruppe var mest opptatt av å få ut frustrasjonen. I begynnelsen var dette viktig også for henne, men etter en stund ble hun mer opptatt av strategier for å få sønnen ut. De andre informantene i mitt materiale uttaler seg i samme retning. En mor sier:

”Det er å få han ut, og det er mange der jeg kan spille på (*i foreldregruppa*). Blant annet lederen for gruppa ville dra å besøke han (*i fengselet*), og også en forening for fanger som vil slutte å være fanger. (...) Med å være med i en sånn gruppe så får man en del opplysninger som man ikke ville fått ellers. Med at noen kjenner noen, og etter hvert så kanskje gruppa blir litt kjent, så kanskje andre tar kontakt med oss igjen. Sånn sett så er det litt viktig å være med i det. (...) Så kan jeg heller sitte med vennene mine med alt jeg vil ha ut. Det trenger jeg ikke en sånn gruppen til.”

Følelsen av å bli stigmatisert og stemplet som nazi-forelder, som jeg diskuterte i punkt 3.2, henger tett sammen med hvor åpne foreldrene har vært overfor omverdenen. Det er veldig varierende hvor mye foreldrene har snakket med utenforstående om problemene.

5.2 Å snakke om problemene

De fleste av informantene har hatt vanskeligheter med å snakke om sin situasjon. De har vært flau, skamfulle og ikke følt at dette var noe de kunne dele med andre. Noen få har derimot vært ganske åpne og benyttet det å snakke med andre som en strategi for å komme seg lettere gjennom problemene. Ingen av de jeg snakket med har vært helt åpne overfor alle de kjenner. De har valgt seg ut noen de fortalte absolutt alt til, mens andre ikke fikk vite noen ting. Foreldre til nynazister er ikke unike med tanke på å ha vansker med å være åpen om problemer.

5.2.1 De som ikke snakket.....

Å ikke snakke med andre om problemer innad i familien er et vanlig handlingsmønster også ved andre typer problemer, for eksempel i familier til mentalt syke (Ruhf m. fl. 1992). En av foreldrene jeg snakket med, sier: *"Jeg har indirekte gått i dekning for noen mennesker"*. I mange sammenhenger følte informantene at det ikke ville bli godt mottatt å snakke om forholdene i hjemmet.

"Å inkludere andre blir ofte sett på som en innrømmelse av å mislykkes i behandlingen av sine egne problemer" (Ruhf m. fl., 1992:148).

De jeg snakket med så ikke på det som noen mulighet å holde problemene helt for seg selv. Noen hadde prøvd en periode, men det ble for tøft i lengden. Flere av de informantene som ikke valgte å snakke helt åpent om problemene, var i begynnelsen flau og skamfulle i forhold til det sønnen eller dattera holdt på med. Da syntes de det var bedre å holde det seg for seg selv.

”Når jeg oppdaga hva han drev med så snakka jeg ikke med noen. Jeg syntes det var så flaut”.

”En kunne ikke liksom gå rundt å fortelle om negativ kontakt med politiet. Jeg lukket meg veldig mye inne. Det er mange jeg har unngått å treffe de siste årene. Orker ikke spørsmålene om hva gjør sønnen din nå. Jeg isolerte meg bevisst”.

En informant forsøkte i noen sammenhenger å fortelle om det, men opplevde å ikke bli trodd. Andre skjønnte ikke alvoret og gav inntrykk av at de mente hun overreagerte. Da fant hun ut at det ikke var noen vits i å snakke om det.

”Man finner etter hvert ut at det ikke er hvem som helst en kan betro seg til. Mange ganger opplevde jeg å ikke bli trodd. Folk sa: ’se på han, han er jo så flott. Pen og ordentlig. Han kan nok hvis han vil’.”

En annen informant sier at hun heller ikke snakket med noen, med unntak ev en enkelt venninne. I utsagnet nedenfor hadde det vært noe bråk i forhold til nynazistene, slik at det kom på nyhetene. Dattera til informanten hadde vært med på det.

”Jeg har ikke så mange naboer. Min tyske venninne, jeg fortalte henne at hun (*datteren*) var med den kvelden. Vi satt sammen da den nyheten kom på.. Hun visste det så jeg sa det til henne”.

Utenom de to som ikke var med i en foreldregruppe, er det bare en som har hatt en person i jobbsammenheng han kunne snakke med.

”Jeg har alltid hatt et åpent forhold til dem jeg jobba sammen med. Vi jobber to og to, og han som jeg jobber med vi prater en del sammen”.

Han skiller seg ut fra de andre ved at han kommer fra et lite sted. Åpenhet på arbeidsplassen kan også ha sammenheng med at de jobber to og to, og at det dermed blir lettere å få et godt forhold til hverandre. I skolesammenheng var det ikke like lett å snakke om problemene. På et foreldremøte ble åpenhet om temaet etterlyst av andre foreldre, men i denne sammenhengen var det ikke naturlig for denne faren å stå frem og fortelle om hva som foregikk.

”F: Jeg husker en gang i skolesammenheng, det var jo ikke i forbindelse med ’Bent’, det var vel et klassemøte med broren. Da var det en av de mødrene - vi kom inn på problemet, at det var nazimiljø her og at det påvirkte ungdommene på skolen. Og da fikk jeg et blikk ifra henne, samtidig som hun nevnte at foreldrene til disse her burde opplyse om dette her på skolen. Fra hennes side så følte jeg at jeg burde ha sagt på skolen...”

M: At min sønn er nynazist...

F: Ja. Og jeg hadde jo aldri kunnet klare å stå fram der og si det.

M: Nei. Det hadde ikke jeg heller. Det følte jeg ikke. Han var jo ikke ute etter de ungdommene på skolen heller. Å få dem med. Derfor følte i hvert fall jeg at det er ikke nødvendig for oss å stå fram å si at min sønn er nynazist, pass deg for han. Jeg følte ikke for det”.

Christies teori om det tette samfunn går ut på at folk tar mer vare på hverandre i samfunn med få innbyggere (Christie, 1982). Eksempelet ovenfor er ikke i tråd med dette. Disse informantenes vanskeligheter med å fortelle om sine problemer på foreldremøte, henger sammen med de ulemper som er knyttet til å bo i et lite samfunn, Det kan oppleves verre å snakke åpent nettopp fordi alle kjenner alle - særlig med tanke på at det er en utbredt oppfatningen at foreldrene ikke er uskyldige når barna går inn i et nynazistisk miljø. Ifølge Sennets teori er dette ikke en uventet konsekvens av et ”tett samfunn” (Sennet, 1992). Det forventes at (...) *når relasjonene er nære, så er de også varme (...)*” (Ibid:140). Disse forventningene blir imidlertid ikke innfridd, hevder han: *”Jo nærmere folk kommer hverandre, jo mer smertelig blir forholdet mellom dem, og jo mer preget av brodermord blir de sosiale relasjonene”* (ibid). Dette er intimitetens tyranni, sier han (ibid).

Generelt har det ikke vært så mange muligheter til å få snakket ut, fordi de ikke i det daglige har vært i kontakt med så mange. Dette ble enklere for mange da de ble med i foreldregruppa. Ingen av informantene som uttalte seg ovenfor syntes det var en grei sak å snakke med utenforstående. To av dem hadde imidlertid funnet enkeltpersoner de stolte på , som de kunne snakke med.

5.2.2 .... men som snakket etter hvert

Flere av de som ble med i en foreldregruppe klarte etter hvert å være mer åpne enn tidligere. I gruppa kunne de bare si ting som de var, og fikk anerkjennelse fordi de var åpne.

”Heldigvis hadde jeg lært meg i en tidligere sammenheng å sette ord på ting og hadde noen jeg turte å si alt til. Du måtte ikke ta deg sammen for å snakke med andre mennesker”.

”Fortalte dere om sønnen deres til andre før dere ble med i foreldregruppa?

Ikke annet enn min bror og mine foreldre, tror jeg. Jeg vet ikke om jeg hadde.....jeg sa jo ikke noe heller på jobb før vi var med i den. Så... jeg tror jeg følte det litt ille. Litt skam”.

Når de fikk øvd seg litt på å samtale om problemene, ble det for noen lettere å snakke med andre utenfor gruppa om dette. De skammet seg ikke like mye over situasjonen når de møtte flere ”i samme båt”. I tillegg fungerte det som et forsvar for foreldrene at de var med i en foreldregruppe for å løse problemene, for da var det ingen som kunne si at de godtok det sønnen drev på med:

”Jeg husker jeg følte da jeg begynte å fortelle det på jobb - det gjorde jeg ikke før jeg var med i foreldregruppa - og da syntes jeg det var veldig godt å si at sånn er det, min sønn er med i den gjengen, men vi er med i foreldregruppe så vi prøver jo å gjøre noe. Det var godt å kunne si at vi var med i en foreldregruppe sånn at de så at vi engasjerte oss og var interesserte i å gjøre noe. (...) Jeg følte at de så ikke ned på meg for jeg var åpen og ærlig og sa hvordan det var. Derfor godtok de meg allikevel som den jeg var selv om jeg hadde en sønn i det miljøet”.

Denne moren turte altså å snakke åpent på jobben etter at hun hadde blitt med i foreldregruppa, og ble litt tryggere på at det ikke var noe galt med henne som forelder. At hun også kunne skilte med at hun faktisk gjorde det hun kunne for å få ham ut av miljøet, bidro nok også til at det var lettere å være åpen. En av de andre som heller ikke snakket med noen før hun kom sammen med de andre foreldrene, begynte etter hvert å fortelle de nærmeste om hva som foregikk. Også her kan tryggheten på å være en god forelder, som hun fikk styrket gjennom gruppa, ha bidratt til at hun turte dette:

”Og så var jeg på et møte på jobben etter at jeg begynte i foreldregruppa. Det var et informasjonsmøte, og da var det Pro-sjefen som holdt foredrag om nazismen på Nordstrand. Og de som ikke var interessert i det hele tatt. Det var jo så overflatiske greier. Da satt jeg der og visste at sønnen min var med på dette og hun sto der og skulle fortelle meg hva dette her gikk ut på, og hun bare dyssa det ned. Så gikk jeg inn på kontoret til henne etterpå, for jeg kjenner henne veldig godt, og fortalte at sønnen min var med på det. Hun gapa. Det var litt for å sjokkere”.

Samtidig var dette et menneske som kjente henne fra før. Hennes hovedstatus var jobbkollega, noe som skulle det mye til for å rokke. Det samme gjelder overfor familien, som heller ikke fikk vite noe særlig før hun kom med i foreldregruppa.

”Jeg liker å sjokkere familien med det. Etter at jeg begynte i foreldregruppa har jeg blitt ganske åpen. Så jeg har sendt ut sånne sjokkbølge. Men jeg tror ikke de skjønner det”.

Det siste utsagnet stadfester det samlede inntrykket jeg fikk gjennom intervjuene omkring det å snakke om situasjonen til andre. Jo tryggere en er som forelder, jo lettere var det for dem å være åpne. Dette henger også sammen med hvor sterkt sønnen eller dattera var inne i miljøet.

Sønnen til neste informant likte ikke at foreldrene snakket med andre om hva han drev med. Av hensyn til seg selv valgte likevel moren å være åpen:

”Jeg fant ut at jeg klarte ikke å gå å holde det hemmelig. Han er det og dermed så er han det. Det er ikke vår skyld at han er det, det følte vi i hvert fall hele tida. Og han må jo stå for det han mener. Så om folk får høre at han er nynazist, ja vel, så får han bare ta det. Men han ble litt irritert når han hørte at vi hadde prata med andre om det han var med i. Hvorfor trengte du å si det til de? Så det var tydeligvis et sårt punkt hos han. At han ville helst ikke bli sett på sånn”.

Fra Prosjekt Exits side sees også foreldregrupper som et godt samtaleforum for foreldre med problemer:

”Mange har et behov for å snakke med noen om problemene, men kvier seg for å ta dette opp i sin vanlige omgangskrets. Et lukket forum med andre i samme situasjon vil kunne gi en slik mulighet” (Prosjekt Exit, 2000:41).

Noen syntes altså det var vanskelig å involvere utenforstående, spesielt før man ble med i foreldregruppa. Andre har brukt det å snakke som en strategi for å komme seg gjennom problemene.

5.2.3 Å snakke som strategi

Fire av informantene skiller seg ut fra de andre med tanke på åpenhet. Årsaken til dette kan henge sammen med at de også på andre områder er forskjellige fra de andre. De to informantene som ikke var med i foreldregrupper er blant disse fire. Tre av de som brukte det å snakke som strategi jobber i hjelpeapparatet, og de er de eneste tre i materialet mitt som gjorde det. Sønnen til den siste hadde hatt problemer helt fra han var født, og de hadde i stor grad benyttet seg av både offentlige og private støtte- og hjelpetilbud. Da jeg spurte en av dem hva som hadde vært hennes viktigste strategi da hun kjempet for å få datteren ut av miljøet, fikk jeg følgende svar:

”Være helt åpen. Ikke legge skjul på en smule.
Opplevde du å få mye støtte?
Ja, jeg opplevde å få støtte der og da, at folk rundt meg ringte meg og lurte på hvordan det gikk.”

Å involvere andre var ikke helt problemfritt. Denne moren var ikke med i en foreldregruppe. I gruppene hadde alle alvorlige problemer og livskriser, og gav derfor gjensidig hjelp til

hverandre. Hjelpen ble for denne informanten ensidig. Hun mottok støtte fra mennesker som ikke var i en slik situasjon selv, noe som etter hvert ble slitsomt:

”Jeg opplevde også etter hvert at jeg ble litt sånn..., det er ikke sikkert det var sånn, men jeg opplevde selv at uff, hun der masa der som aldri kan gi noe til andre selv. Alltid hvis noen ringer og spør hvordan står det til så kommer det et helt lass, sånn problematisk, hva sønnen min har gjort nå og sånn. Det var veldig sjelden jeg kunne si ’men dere da? Hvordan har dere det? Kan jeg gjøre noe for dere?’.”

De mødrene som jobbet i hjelpeapparatet var vant til å møte folk i krise, og de visste derfor verdien av å snakke om problemene. På den måten var deres yrkesbakgrunn positiv i denne sammenheng. På den annen side er det en som sier at hennes bakgrunn også ga henne problemer andre kanskje ikke ville hatt:

”Det ser jeg, det er litt ..., når du har det som fagbakgrunn. Jeg jobber i et sånt ”trøste og bære-yrke”, og det er... mange av oss blir sånn. Jeg har flere venner som er sosionomer for eksempel, kanskje spesielt sosionomer, som også er det i privatlivet. Det slet jeg litt med, at jeg syntes aldri jeg fikk gitt noe tilbake. Det var andre som måtte gi meg noe hele tiden. Jeg liker best å gi. Det å stille krav til andre, det liker jeg ikke., for at jeg skal få noe. Jeg kan godt stille krav til andre i jobbsammenheng, men at folk skal gi noe til meg, det...”

Hun sier at det var et bevisst valg fra hennes side å snakke åpent om problemene. Dette har sammenheng med at hun vurderte at nettverket hennes ville tåle en slik påkjenning. De som ikke valgte å være like åpne vurderte kanskje nettverket sitt slik at det ikke ville tåle dette, eller at det ikke var egnet. For dem kom foreldregruppene inn som et alternativt nettverk da de trengte det. Den andre moren som ikke var med i foreldregruppa brukte også det å snakke med andre som en strategi for å komme seg gjennom den vanskelige tiden.

”Det var noen fryktelige år. Hadde jeg ikke snakket med noen om det så tror jeg ikke jeg hadde overlevd, hvis jeg hadde holdt alt dette inne”.

En av mødrene som valgte å snakke, sier at man kan få mer støtte dersom man er åpen. Hun opplevde at både naboer og gamle venner tok kontakt og støttet henne:

”Jeg har vært åpen med det hele tiden, og kanskje fordi jeg har hatt den holdningen at jeg blåser i hva naboene sier. Jeg har snakket med alle. (...) Til og med gamle venninner jeg hadde fra skolen har skrevet brev. Det er litt godt”.

Selv om hun var åpen, valgte hun likevel å ikke være fullstendig åpen fra begynnelsen av på jobben. Dette var bevisst, for å kunne holde ut i jobben, sier hun:

”Fra første stund så snakket jeg ikke åpent med folk på jobben om det. Det kom også litt av at for å klare å være på jobben så måtte jeg koble ut hjemmelivet mitt. Jeg hadde ikke orket å være på jobben hvis jeg hele tiden også skulle dra opp, hvis folk spurte meg hvordan går det nå og sånne ting, for da ble jeg ikke kvitt det. (...) Det var grunnen til at jeg valgte det sånn. Men når ikke det går lengre og du føler at kapasiteten din blir dårligere og ting kommer frem av seg selv automatisk, så er det klart at du åpner for det og snakker om det hvis du vil være på jobb. Det har vært veldig bra og greit og snakke om det. Det er bra på den måten at du holder ikke på noen hemmelighet, du klarer og få det ut, men samtidig så har du det dilemmaet med at du slipper det ikke, som jeg ville frem til. Det er der hele tiden. Hvordan går det nå. Og når det kommer i avisen så ligger jo Aftenposten på det svære møtebordet vårt, og alle leser det. Og så går den der at dette må være fælt for deg, og da slipper du det aldri. Det tror jeg har vært med på å gjøre at jeg ble utbrent, at ikke jobb kunne være jobb”.

Alle hadde behov for å ”lette på trykket”. Mens noen fra av hadde en omgangskrets de visste kunne takle en krise, tydde andre til en konstruert gruppe med folk i samme situasjon for å få ivare tatt det behovet.

5.3 Likhet som forutsetning?

I foreldregruppene ser det ut til å ha vært viktig at deltakerne passet sammen. Fordi problemene var så spesielle var det vanskelig å få aksept fra andre mennesker:

”At du ikke er alene om det, og det er det som gjør meg trygg på at dette her ikke er noe farlig å snakke om. Alle sammen, eller ikke alle, men veldig mange føler akkurat det samme. Det er ikke så farlig. Du er ikke alene om det”.

I dagliglivet spiller likhet en rolle når vi velger hvem vi vil omgås. Vi vil gjerne...

” (...) passe sammen med” dem vi omgås av slekt, venner og naboer. ”Passe sammen med” betyr i stor grad å være lik. Vi velger ofte venner og gode naboer blant dem som står for det samme som oss selv. På den måten kan vi spille ut og få bekreftet identiteter som er viktige for oss” (Gullestad, 1992:120).

Det å ha samme forståelse for problemene har vært en avgjørende forutsetning for samarbeidet i gruppene og for det gode resultatet som ble oppnådd.

5.3.1 Å være i samme situasjon

Både personlig mestring og selvbilde var ting som ble jobbet med i gruppene. En av informantene sier følgende om å møte andre med samme følelser omkring problemet:

”Man blir så knyttet til hverandre fordi det er så mange i hverdagen rundt deg du ikke kan snakke åpent med. Man utleverer veldig personlige ting og man har de samme følelsene omkring dette. (...) Det får innmari mye ringvirkninger. Nettopp derfor er det så innmari godt å ha andre. Samme følelser og det å kunne le av ting i ettertid. Det er noe av den beste hjelpen en kan ha i en sånn situasjon. Da kan du ikke gå til en tilfeldig nabo eller en gammel far med det du tenker”.

På denne måten hjelper deltakerne hverandre. Om selvhjelpsgrupper sies det: *”De hjelper hverandre på omgang, opptrer overfor hverandre som modeller for effektive måter å mestre et felles problem”* (Matzat, 1992 [b] :181). Gjennom utveksling av *”personlige erfaringer, mulighet for empati, solidaritet og sosial støtte”*, blir positive virkninger muliggjort (ibid).

Det samme har foregått i foreldregruppene:

”Støtte hverandre, snakke, og en følelse av at den ene var ikke bedre enn den andre, vi var alle i samme båt. Samme problemer. Og de var veldig OK.”

”Gjensidighet og dialog med basis i egne erfaringer er grunnleggende og bærende elementer i selvhjelpsvirksomhet” (Hjemdal m. fl. 1998:67). Man hjelper seg selv ved å hjelpe andre, fordi man har de samme problemer (ibid). Det var spesielt viktig for deltakerne i foreldregruppene å få denne fellesskapsfølelsen. Dette ser altså ut til å henge sammen med at mange ikke hadde noen andre steder de kunne snakke åpent og få aksept for det de sa. Dette kan være spesielt vanskelig enkelte geografiske steder¹³. Noen av informantene trekker frem at det var godt for dem å oppdage at også andre slet med samme problemer som dem selv:

”I hvert fall følte jeg at jeg kunne puste lettet ut når jeg begynte i den gruppa, vi er ikke alene. For det følte vi fra begynnelsen, vi sto veldig alene følte vi. I og med at de andre foreldrene her oppe ikke ville innrømme eller godta at ungene var med i det”.

”Det var ikke bare mitt problem. Det var mange foreldre som hadde samme problem for det var jo veldig mange oppe på Nordstrand som var med på dette her (...)”.

Årsaken til at det gjorde godt å se at andre hadde samme problem, hang nok også sammen med at foreldrene da kunne bli tryggere på at det ikke var dem det var noe feil med, for også andre foreldre med annen bakgrunn enn dem selv hadde samme problemene. I andre

---

¹³ Se punkt 6.3.

sammenhenger, i samtale med mennesker som ikke visste hva dette dreide seg om, var det lett å føle seg annerledes og utenfor. En mor forteller slik om hvordan hun opplevde dette:

”Det vi hadde felles var at det ble for vanskelig alene. Vi trengte hjelp. Dette knyttet oss til hverandre. Det er mangelvare i en sosial krets som de fleste har fra før å kunne snakke åpent. På jobben snakkes det ofte om barna. Og de pleide å være der å jobbe på OD (*Operasjon Dagsverk*) ved skolefri. Dette førte til at jeg trakk meg mye tilbake. Orket ikke å høre om andres vellykkede barn. Jeg gikk heller, ble lei meg og følte meg mislykka. Klarer heller ikke å glede meg over mine venners barn som er vellykka. Det er veldig vondt å føle hva som er gått i stykker underveis. Hva har jeg gjort feil tenker man. Jeg har jo bare negative ting å fortelle til folk, og det kan du ikke drive å fortelle til folk. Et stort sår, mye sorgarbeid.”

Disse informantene føler selv at de har fått mye fra de andre foreldrene i gruppa. Dette går også andre veien – hjelpen er gjensidig:

”Jeg syns jeg har utviklet meg, syns jeg har fått masse kunnskap fra de andre foreldrene. Den støtten på at du er noe, du er allright. Og at du også er viktig for dem, at du kan gi dem noen ting, videreformidle kunnskap og sånn. Jeg synes det har bygget meg.”

Gjensidighet er et viktig poeng med selvhjelpsgrupper: ”*De retningsgivende prinsipp er samarbeid mellom likestilte og gjensidig hjelp*” (Matzat, 1992 [b] :181). I punkt 3.2 ovenfor fant jeg at det var viktig for foreldrene å få støtte fra andre på at de var gode foreldre.

Foreldregruppene har bidratt til dette, noe som også er vanlig ellers i selvhjelpsarbeid:

”I det regelmessige, gjerne ukentlige gruppearbeidet, legges det vekt på autensitet, likeberettigelse, fellessamtaler og gjensidig støtte. Dermed blir gruppen et middel til å forhindre så vel ytre (sosial, samfunnsmessig) som indre (personlig, sjelelig) isolasjon (Matzat, 1992 [a] :189).

At foreldrene har et felles problem, betyr ikke at de nødvendigvis er like på andre områder.

Dette er neppe heller en forutsetning for at gruppearbeidet skal fungere:

”Likhetsstankegangen fører med andre ord, til en samhandlingsstil der det som partene har felles (likhet) fremheves, og det som skiller dem ad holdes taktfullt utenfor samhandlingen. På denne måten betyr ikke likhet nødvendigvis faktisk likhet, men en stil som fremhever og understreker likhetstrekkene mellom partene” (Gullestad, 1992:121).

I og med at barnas problemer sto i fokus, var det denne likheten som ble fremhevet i gruppene. Likevel kan vi se en viss likhet mellom deltakerne også utover dette. Informantene fortalte meg at de ikke skilte seg ut fra resten av foreldregruppene med hensyn til kjønn og alder. Et punkt som skilte noen deltakere fra andre, spesielt i den ene gruppa, var at de hadde

barn med psykiske diagnoser. En av disse informantene mener det var for lite ekspertise og fagkunnskap i foreldregruppa. For denne moren var det problemet knyttet til sønnens diagnose som var det sentrale, nynazisme så hun mer som en konsekvens av diagnosen. Andre informanter som hadde barn med diagnoser så nynazisme-problemet som mest problematisk. Foreldrene hadde derfor forskjellige behov. Skulle det vært mer fagdiskusjoner omkring diagnose-barna, ville kanskje andre falt utenfor. Det er grunn til å tro at dersom det i foreldregruppene skulle vært innhentet mer profesjonell hjelp, ville gruppenes funksjon også blitt annerledes (Matzat, 1992). Kanskje ville ikke foreldrene blitt like viktige for hverandre som det de var?

Mitt materiale er ikke representativt for alle enslige mødre, fedre eller foreldrepar som opplever å ha en sønn eller en datter i et nynazistisk miljø. Om foreldrene som var med i Oslogruppa på Nordstrand, sies det:

”Det gjelder her foreldre som i stor grad har forsøkt å stille opp for sine barn, men hvor barna allikevel av ulike årsaker – medisinske, sosiale, skolemessige eller tilfeldigheter – har havnet i et kriminelt og ekstremt miljø. Foreldrene skiller seg ikke i vesentlig grad sosialt fra verken polititjenestemennene (*som de samarbeidet med*) eller prosjektleder (Carlsson og von der Lippe, 1999:57).

Av informantene var tre fra denne gruppa. Det som ser ut til å kjennetegne både disse og de andre foreldrene jeg snakket med, er at de har sterke egenressurser. Derigjennom har de hatt flere strenger å spille på enn for eksempel foreldrene i den gruppa som ble forsøkt startet opp på Bøler i regi av Prosjekt Exit: *”Det synes å ha vært betydelige forskjeller i holdningene og egenressursene til foreldrene i de to ulike foreldregruppene. Flere av foreldrene på Bøler synes også å ha mer enn nok av egne problemer å slite med”* (Prosjekt Exit, 2000:6). Becker skriver at sosial status virker inn på reglers anvendelse, innbefattet sosiale regler (Becker, 1963). Det kan se ut som om det er lettere for de foreldrene som har en høy sosial status å forsvare seg mot stempelet som ”dårlig forelder”.

5.3.2 De som ikke ville bli med

Begge de informantene som ikke hadde vært med i en foreldregruppe hadde fått tilbud om å være med i en foreldregruppe i Oslo. Dette var da foreldregruppene var i oppstartsfasen i regi av Prosjekt Exit og Manglerud Politikammer. De takket begge nei fordi gruppa ikke ”passet”:

Forelder 1:

”(...) var med de første to gangene men jeg følte at de foreldrene... ungene deres var mye yngre enn min datter. Hun var mye eldre og hadde gått mye lengre. De var liksom helt nybegynnere, sånn amatør-nazier som datteren min kalte dem, så jeg følte at det var ikke noe for meg der. Hun var over 18 år den gangen og mange av disse her var en sånn 12–13. Det er klart du er helt annerledes mot en 12–13-åring enn du vil være mot en 18–20-åring. Det kunne hende det hadde hjulpet men jeg hadde ikke behov for det da”.

Forelder 2:

”Jeg kjente at jeg hadde ikke noe foreldregruppeønske eller behov. Det er igjen da, når man jobber i det vesenet (*omsorg*) (...) Da jeg kom ned der på det første møtet, da var det tre andre foreldre der. Da var de så nedlesset av problemer, det var jo ikke en flik å hente. Det endte med at den ene måtte jeg henvise til Ullevål. Det var dumt. Det var nok litt min egen skyld også at jeg igjen gikk inn i den der rollen. (...) Det første møtet vi var på skulle jeg være med som en sånn slags ressursperson og si noe om hva jeg hadde gjort så langt. Jeg følte ikke jeg hadde noe å hente i den gruppa. Det er mulig det er litt egoistisk”.

Denne informanten hadde forsøkt selvhjelpsgrupper før, med dårlig resultat.

”Dette var ikke så veldig lenge etter at pappaen til ungene var død. Da prøvde jeg meg på to sånne sorggrupper og så ble jeg veldig fort leder i begge to. Det ble helt feil. Jeg måtte ha noe jeg kunne bare lene meg tilbake og være den som fikk. Det fikk jeg ikke i de sorggruppene så jeg slutte der. Jeg kjente litt på det at sånn ble det litt her også (i foreldregruppene), så derfor så gjorde jeg ikke noe mer med det”.

Ingen av disse følte at de hadde behov for å være med i en slik gruppe. De trodde ikke de ville fått noe ut av det. For den ene var det selve opplegget som ville gjort det vanskelig for henne, mens for den andre var det ”feile” foreldre som var med her. Det som karakteriserer begge disse foreldrene, og som er forskjellig fra de andre, er at de selv hadde et eget nettverk de kunne benytte seg av og som ser ut til å ha fungert på samme måte som det foreldregruppa gjorde. Dette nettverket besto av nære venner og arbeidskolleger som hadde en svært sentral rolle i forhold til å støtte opp om dem i vanskelige perioder. Begge jobbet også i hjelpeapparatet selv. Kanskje har disse foreldrene lært en del strategier i jobbsammenheng som de fikk bruk for i sin egen situasjon? Jeg spurte dem begge om de trodde at det at de jobbet i hjelpeapparatet hadde hjulpet dem til å takle de problemene de kom opp i:

Forelder 1:

”Ja, helt sikkert. Jeg jobber med misbrukere. Jeg har jobba med det i 20 år, så klart at jeg ble ikke hysterisk redd. Jeg visste at dette her det går over, om det nå tar noen år”.

Forelder 2:

”Det gjorde jeg nok. Jeg har jo hele mitt voksne liv, eller fra jeg var ferdig utdannet og for så vidt før det og, jobbet med mennesker i krise. Men nå er det jo ikke sånn at selv

om du har jobbet med det så kan du takle din egen krise. Ofte så er det jo ikke sånn. Men jeg tror nok at jeg brukte mye av det”.

De som jobber i hjelpeapparatet vil også ha arbeidskamerater som er vant med å møte på mennesker i krise. Kanskje er sjansen større for å bli møtt med forståelse i stedet for fordømmelse fra slike arbeidskamerater? Kanskje var det enklere for disse to foreldrene å være åpne overfor arbeidskolleger enn det var for de andre? Begge to sier at de har hatt stor nytte av sine kolleger, og at de har vært veldig åpne overfor dem. Den ene trekker også frem at fagkunnskap hos kollegaen var viktig for henne.

”Så hadde jeg noen venninner jeg pratet med og kollegaene mine her. Det var veldig viktig for meg at jeg slapp å....., når datteren min kom på TV og sånn, forsiden av VG og... (*hun puster tungt*). Da var det godt å ha kollegaer som forsto det som jeg kunne prate med om det”.

”Nettverket mitt består mye av helsepersonell. Jeg har hatt en overlege her i Oslo som har vært veldig opptatt av denne gruppen. Han hadde kontor ved siden av meg så jeg kunne stupe inn til han både å skrike og grine og kjefte og få råd. Sånn sett så var jo jeg i en unik situasjon”.

Begge har også hatt samarbeid med Tore Bjørgo, som de snakket en del med i denne perioden. I noen tilfeller benyttet de seg også av lederne for foreldregruppene selv om de ikke deltok på møtene. En vurderte også et annet tiltak, men slo det fra seg:

Forelder 1:

”Bjørgo, det var han jeg henvendte meg til. Det gjorde jeg med en gang for det kom i media. Det var i begynnelsen med en gang hun gikk inn”.

”Jeg vurderte også en sånn... i Sverige er det en sånn... som prøver å få folk ut av sånne ekstreme grupper. De kidnapper dem. I ekstreme kristne miljøer og sånne ting. Så han kontakta jeg, tenkte å kidnappe henne ut derfra. Hadde han gjort det den gangen så hadde jeg vært med på det, men jeg gjorde det ikke da. Jeg tenkte at det nytter ikke nå, datteren min er ikke der enda, det nytter ikke å kidnappe henne og prøve å hjernevaske henne på nytt igjen. Da ville hun bare være sinna på meg hele livet tenkte jeg, og hatet meg. Da hadde vi ikke blitt ferdig med det. Det er ikke sikkert det var riktig men sånn tenkte jeg da”.

Forelder 2:

”Jeg hadde en del kontakt med representanten fra bydelsadministrasjonen. Han kjenner jeg gjennom jobben. Vi jobber med mye av det samme; familier med funksjonshemmede barn. Men det var tilfeldig at jeg kom inn i miljøet i det hele tatt. Jeg hadde luftet dette problemet med noen rundt meg, bl.a. en venninne av meg som jobber her. En dag hun kjørte på jobb hadde hun hørt et intervju med han Bjørgo, og så ringte hun med en gang hun kom på jobb og sa ”Har du vært i kontakt med han?” ”Nei, jeg har ikke hørt om han”. ”Ring han”, sa hun da. Så informerte han meg om at

han fra bydelsadministrasjonen jobbet med det, og så tok jeg kontakt med ham fordi jeg kjente han fra før”.

Den viktigste støtten var likevel arbeidskameratene og venninnene. At de kunne ringe til lederne for foreldregruppa fungerte som en sikkerhet. Til sammen var dette tilstrekkelig støtte for dem, forteller de.

Forelder 1:

”Jeg trengte ikke noe annet egentlig. (...) Jeg følte at jeg fikk den hjelpen jeg trengte. (...) Det var ikke noe annet som kunne hjulpet meg og ikke datteren min heller”.

Forelder 2:

”Det som var nok for meg på det tidspunktet der, det var vel egentlig at jeg visste jeg kunne ringe til noen av dem på Manglerud. Jeg hadde fått en kontakt inn der”.

Selv om begge disse klarte seg fint uten å være med i en foreldregruppe, har de full forståelse for at dette ikke gjelder alle. En informant sier: *”Alle har forskjellige behov. Noen har vel mer behov for hjelp”*.

Siden begge disse informantene hadde så godt utbytte av at de jobbet i hjelpeapparatet, er det naturlig å sammenlikne dem med den tredje informanten som jobbet i hjelpeapparatet. Denne moren hadde likevel behov for en foreldregruppe. Hun skiller seg fra de to andre ”hjelpearbeiderne” ved at sønnen hadde mye mer alvorlige problemer enn barna til de to andre hadde. Hun hadde i likhet med de andre også et godt nettverk utenom foreldregruppa, men det er sannsynlig at hun hadde et større behov for hjel, og at hun derfor hadde behov for foreldregruppa.

Det finnes også foreldre som ikke ville være med i foreldregupper, og heller ikke jobbet aktivt på andre måter for å få barna ut av miljøet. Flere av informantene var irriterte over dette, mens andre hadde en viss forståelse for at noen hadde gitt opp.

5.4 Hvor er de andre foreldrene?

Det er tungt å erkjenne at ens eget barn har kommet på ville veier, og ikke alle klarer å ta dette inn over seg. De foreldrene som har tatt skrittet og innrømt det, er ofte både sinna og fortvilet over alle de andre som ikke gjør det. Årsaken ser ut til først og fremst å være at de innser at en må innrømme det for å gjøre noe med det. I tillegg sier de at dersom flere jobber for samme

sak vil de stå sterkere. Det hadde derfor vært ønskelig om de hadde fått med flest mulig i foreldregrupper. De tror det ville blitt enklere å få hver enkelt ungdom til å komme på andre tanker dersom også kameratene fikk samme budskap hjemmefra:

”Det negative var at noen ikke ville møte opp. Noen kom ikke som var viktige foreldre. Hun (*moren til to av dem*) skulle absolutt ha vært med på det. Hun hadde to barn inne i dette (...) Det var urettferdig at ikke hun var med. Men gruppelederen sa at det var ingen tvang. Du kan ikke tvinge dem til å komme”.

At mange foreldre som hadde de samme problemene ikke ville være med i gruppene, var mange frustrerte over.

”Vi har prøvd å dra med oss foreldre til disse foreldregruppene, at de i alle fall kan være med en gang og høre. Og prøvd å forklart dem at din sønn går sammen med den og den og den, og vi ser på ham som en del av den gjengen. Men nei, det stemte ikke. For de viste seg som regel - nå tenker jo jeg spesielt på en da - han var helt annerledes hjemme enn hva han var ute. Han var gullgutt hjemme. Gjorde aldri noe galt og var hjelpsom, og når han gikk ut så snudde han helt om”.

”Skulle det vært ei gruppe her akkurat i den perioden der, så hadde det vel bare blitt oss kan jeg tenke meg. Andre sa de skulle bli med, men de møtte aldri opp. Noen ville ikke innrømme at sønnen var i miljøet, og andre hadde nok med seg selv igjen, med sine egne problemer”.

”*Statements of denial are assertions that something did not happen, does not exist, is not true or is not known about*” (Cohen, 2001:3). Foreldrene som ikke vil innrømme hva deres barn driver med, fornektet det foreliggende faktum. Personlig fornektelse kaller Cohen dette, og et eksempel er når man nekter å innse at partneren har hatt et sidesprang. Man vet det, men man skyver det unna. Hva som skjer i denne prosessen vet vi ikke så mye om:

”There is no public access to how these processes take place in a person’s mind. In the Freudian model, they even remain unconscious and inaccessible to the self unless exposed with professional help” (Cohen 2001:10).

Noen fornektet totalt at deres sønn eller datter har med et nynazistisk miljø å gjøre. Andre vet de er med, men vil ikke innrømme det utad. Noen innrømmer det, men mener det ikke er så ille – politiet og andre overreagerer. Det finnes også foreldre som godtar både at barna er med i miljøet, innrømmer det utad, og støtter holdningene deres. Vi kan se fornektelsen som en skala:

”At the low end of one denial scale are minor lapses of awareness, efforts at minimizing discomfort and looking for the good in difficult situations. At the high end, external reality is grossly denied (...)” (ibid:23).

En total fornektelse av et faktum, betegner Cohen som "literal denial", som går ut på at man forneker faktumet eller kunnskapen om dette (ibid). Utsagn fra informantene forteller at dette skjer:

"Jeg prøvde å starte en sånn gruppe (*foreldregruppe*) helt på begynnerstadiet i den bydelen vi bor i, for jeg visste om et par andre. Men de var helt uinteresserte, de hadde ikke noen problemer. Sønnen min hadde oppgitt familier til meg så det var ikke noe taushetsplikt-brudd eller noe sånt, men når vi tok kontakt med dem, så ville de ikke snakke om det. De hadde ikke problemer, deres barn var ikke med i miljøet".

Andre igjen, skjønnte det langsomt. De hadde nok vært klar over hva som foregikk en stund før de fullstendig tok inn over seg at det virkelig var tilfelle.

"Det var to andre mødre som gjorde meg oppmerksom på det. Jeg visste han gikk sammen med de guttene og plutselig begynte de å komme på døra hos oss. Jeg skjønnte at det var noe, men jeg skjønnte ikke hva. Da jeg forsto det så begynte jeg å følge med. Det er ikke godt å forstå det med en gang. Telefoner som ringte og ringte og ringte, han skulle her og han skulle der, så jeg skjønnte jo at det var sånn".

"I alt for lang tid fortrengte jeg det. Det gikk så sakte opp for meg hva han drev med, så det er vanskelig å si hva jeg først tenkte".

Noen foreldre valgte å dreie oppmerksomheten over på politiets prioriteringer. De mente politiet burde konsentrert seg mer om anti – rasister og andre grupperinger som motarbeidet nazistene, for det var alltid naziene som fikk skylden og ble tatt. Det var spesielt et foreldrepar som var av denne formening, og de andre deltakerne i foreldregruppa forsøkte å snakke med dem:

"Men hun var sterk i meningen. Han kom med avisartikler med understrekninger. De tar en avisartikkel og... her er nazier og anti rasister, og naziene har gjort det og det lille, og antirasistene har gjort det og det, og så tar han grønn farge over og viser frem. Hva var det for noe? Om andre hadde gjort sånn eller sånn?"

Disse foreldrene sier at de vet det, men de andre er verre-politiet er urettferdige. "Interpretive denial" kaller Cohen denne formen for fornektelse, hvor man underdimensjonerer problemene. Uansett er dette aldri en fullstendig prosess: "*Denial is always partial; some information is always registered*" (ibid:22). Det er kanskje dette som har gitt seg utslag i det tilfellet det berettes om nedenfor, hvor foreldrene har blitt med i en foreldregruppe for nynazister, samtidig som de forneker at deres barn er med i miljøet.

"Vi hadde et foreldrepar hvor begge to ikke ville innrømme det. Kanskje faren litt mer

enn moren. Men de var med hele veien”.

Hvordan kan dette være mulig? Cohen mener dette fenomenet, når vi har med den private sfære å gjøre, ikke er en bevisste løgn. Det er snarere ”(...) *an unconscious defence mechanism*” som trer i kraft (ibid:23). Forsvarsmekanismer, sier vi på norsk. Det finnes mange typer forsvarsmekanismer. Fyrand deler opp i ti forskjellige typer, hvorav en er fornektelse (Fyrand, 1994). Cohens stadier av fornektelse som jeg her diskuterer er bare en annen benevnelse på dette (Cohen, 2001). Innholdet i Fyrands og Cohens teorier er altså det samme selv om de ikke bruker samme begreper.

For å få gjort noe med problemet, må man innrømme at det er der. Å bli klar over kan sees som en prosess hvor man beveger seg fra ene til andre siden av fornektelsesskalaen. Flere informanter beskriver hvordan dette var for dem:

”Jeg visste hun var med i miljøet, men jeg trodde ikke det var så alvorlig. Jeg var totalt idiot. Jeg trodde ikke.. jeg trodde det var sånn..... ahhhh. Jeg trodde hun kom seg vekk fra det”.

”Poenget er at vi har erkjent at her er det noe vi som foreldre ikke klarer å ordne selv. Vi må ha hjelp. Egentlig et nederlag. Jeg tenkte først: Tør jeg å gå til Barnevernet? Hva skjer da? Det er en prosess med deg selv”.

Mange foreldre ble irriterte på de andre foreldrene som ikke ville innrømme faktumet eller ikke så på dette som noe alvorlig.

”Vi diskuterte dette da vi foreldrene var sammen. Noen syntes ikke dette var så alvorlig, at nazisme ikke var så alvorlig. Men jeg mener, er det ikke alvorlig?”

”Jeg syntes de var så teite. Vil dere ikke barna deres noe godt? Vil dere ikke hjelpe barna deres ut av dette miljøet? Hvorfor skjønner dere ikke? Jeg var forferdelig irritert på de foreldrene. Jeg kjenner de ikke, men jeg vet hvem de er av navn”.

Dette er et innviklet tema. Ingen kan tvinges til å innse personlige forhold og ingen kan tvinges til å gjøre noe med problemene.

”It is your human right not to have to face the truth about yourself; you can create your favourite fiction and live in blissful self – deception and bad faith” (Cohen, 2001:295).

I samtalene med foreldrene har de mye de vil ha sagt om dette, siden det å bli med i en foreldregruppe også satte mange følelser i sving hos dem selv. Skam og skyldfølelse har ikke vunnet over trangen til å gjøre noe hos disse foreldrene. De har prøvd sitt beste for å få også

de andre til å forstå, men ble ganske oppgitte da de i noen tilfeller opplevde å ikke nå frem:

”De forstår ikke. Det er derfor jeg ble så deprimert, at de mødrene som kom hadde så unge barn. Tenk, 12 år. Han har skalla hode og bruker lederen i miljøet her som en helt. Hun må snakke med han og si det til han, at nå ser du at ikke han er noe. Men han er hjernevasket fra han var 12 år. Jeg tror han er med ennå. Han er kanskje 14-15 år nå”.

Jeg spurte informantene hva de trodde var årsaken til at mange ikke vil innrømme det:

”Det kan vel være noe av det du har spurt om nå. Skyld - har jeg gjort ting dårlig, hvorfor ble det sånn, burde jeg ha sett det før... herregud, det er mengder av spørsmål. Hvis du vil legge dette på deg som en sånn tristehetsgreie så kan du gjerne gjøre det, så har du i bøtter og spann, så kan du bare legge deg ned og lukke døra. Hvis du vil ta dette inn over deg. Nå sier ikke jeg at ikke jeg gjør det, for det er fryktelig mange ganger jeg også går tilbake og lurer akkurat på det”.

Noen familier slet med andre problemer i tillegg til at et av barna ble med i et høyreekstremt miljø. Dette kan ha bidratt til at disse foreldrene ikke ble med i en foreldregruppe. Noen av informantene kjenner til familier hvor foreldrene til nynazisten har rusproblemer:

”Noen ganger så bodde sønnen hos vedkommende og noen ganger så ble han hevet ut. Stort sett alkohol og rusproblemer hos foreldrene. Alkohol, rus og nerver, det var det det gikk på hos dem. Jeg tror nok noen av de andre foreldrene hadde lyst til å være med, men jeg tror ikke de..... iallfall to av de mødrene hadde ikke nerver til å være med på sånne felles møter. I større forsamlinger, liksom”.

” Noen hadde foreldre som var misbrukere. De hadde ikke noe å gå hjem til. Det var det også en del av, veldig mye fyll i noen av familiene”.

Dersom de selv har problemer kan det være at de ikke har overskudd til å kjempe med barnas problemer i tillegg. Dersom det kommer frem at de også har andre problemer i familien kan også noen være redde for at de på grunn av det skal bli sett på som dårlige foreldre. Dette er en erfaring en har gjort seg i arbeidet med familier hvor noen er mentalt syke:

”Videre kan også andre problemer i familien, som for eksempel stoffmisbruk eller dysfunksjonelle forhold, bli avslørt. Familien kan ha unngått disse vanskelighetene ved å fokusere på problemene til den mentalt syke personen” (Ruhf m. fl., 1992:148).

At det kan være vanskelig å drive denne type gruppearbeid dersom familien også sliter med andre problemer, fant man også da man forsøkte å starte en foreldregruppe i Bøler bydel i Oslo i 1996. Denne gruppa kom aldri ordentlig i gang, mye fordi foreldrene også hadde andre problemer de slet med (Prosjekt Exit, 2000).

Noen informanter hadde liten forståelse overfor de foreldrene som ikke ble med i foreldregruppene. Det kom fram at de selv mente de hadde gjort det riktige for sine barn, mens de som valgte å stå utenfor gjorde en dårligere foreldrejobb. De tok ikke sitt ansvar alvorlig nok. Noen kom med til dels sterke uttalelser i denne retning:

”Foreldrene til de andre holder deg ansvarlig for dette her, men vi er ansvarlige for våre barn. Vi er totalt ansvarlige. For alt som barna gjør både før og etter at de fyller 18 år er vi ansvarlige for. Vi kommer aldri vekk fra det ansvaret. Så langt som jeg kan se. Vi har satt de til verden, og når de får et problem skal vi bare si at vi ikke har noe med det å gjøre?”

”Du kan ikke komme der og...nei, ikke mitt barn, mitt barn er et englebarn. Se hva som skjedde med henne som sa at barnet var uskyldig. Han er død nå. Jeg mener, så går du hjem og... nei, jeg vet at du ikke har hatt noe med det å gjøre. Skal du dekke over han?”

I punkt 3.2 diskuterte jeg at foreldrene følte at andre så på dem som dårlige foreldre. De følte at andre snakket selv om ikke så mange sa ting rett til dem. Nedenfor ser vi noen utsagn som tyder på at også noen foreldre i foreldregruppene kom med liknende uttalelser om andre foreldre med barn i slike miljøer. Vi kan på en måte se det som en stigmatisering av foreldre som ikke ble med i en foreldregruppe. De to mødrene som uttaler seg nedenfor mener at noen foreldre prøver for lite. De setter ikke alle krefter inn på å hjelpe sønnen/dattera ut av miljøet, slik de selv gjorde det.

”Jeg tror foreldre de jobber mye, de er borte. Det var ikke jeg, så jeg forsto ikke hva som skjedde med datteren min og hva hun egentlig hadde tenkt at dette her skulle være. (...) Foreldre må komme sammen og bry seg (...) Ikke komme hjem og... jeg er så trøtt, har ikke tid til å snakke med deg (...) Det er fint at en mor har en jobb og fint at de skal ha så mange ting. TV, video, fin bil, hytte og båt og... Men har de tid til å bruke det? Har de tid til å sitte sammen med barna og si: ”skal vi se den filmen sammen”?”

”Kanskje skal de ut sjøl. Så de må ikke hele tiden si at det er ungene sin feil, for får du ikke oppbacking, så.... Jeg skjønner dem godt at de driter i å gå hjem og driter i å fortelle noe. Vi kan godt sitte her å spise og ta et glass vin, men ungene har aldri sett oss fulle. (...) Jeg hadde ikke gitt meg. Jeg hadde fotfulgt jenta mi hadde jeg merket at ikke hun hørte på oss, for hun skjønte at hun fikk det vanskelig hjemme”.

En annen informant, som var med på et møte i en foreldregruppe i startfasen, men ikke ønsket å fortsette, sier følgende om foreldrene hun møtte på dette møtet:

”Det som overraska meg litt med disse foreldrene var at de visste ingenting. Jeg visste at noen av ungene deres hadde vært i det miljøet i mange år. Og så at de ikke visste det

en gang. Det overrasket meg at ikke ungene kunne snakke med foreldrene sine. Hvordan kan de unngå å merke det tenkte jeg, med musikken de spilte og klærne de hadde (...) Mange av foreldrene ante ingenting selv om ungene hadde vært i nazimiljøet i fem år. Da var det ikke noe vits i at jeg gjorde noe”.

Også her finner vi en negativ innstilling til andre foreldre. Også de foreldrene jeg har snakket med er litt fordømmende overfor foreldre til nynazister, slik de selv har opplevd at andre mennesker er overfor dem. De som de kjenner er allrighte, men de er ikke like sikker på om alle andre er det. Noen av informantene hadde også fått kjennskap til forholdene i andre familier gjennom kameratene til sine barn. De visste derfor at ikke alle hadde foreldre som kjempet like mye som dem selv:

”Noen av de hadde foreldre som godtok det syntes det var veldig greit, for da hadde de i hvert fall kamerater. Og noen hadde samme synspunkter, så det er ikke alle foreldre som er helt uskyldige heller”.

Det er forskjellige grunner til at noen foreldre ikke ønsker å gå åpent ut og delta i en foreldregruppe. Erfaringer fra Prosjekt Exit samsvarer med informantenes opplevelser:

”Ikke alle foreldre er motivert til å være med i et slikt nettverk. Noen betrakter det ikke som noe problem i det hele tatt at barna er med i rasistiske miljøer, enten fordi de selv sympatiserer med det miljøet står for, eller fordi de ser det som positivt at deres barn nå endelig har fått seg venner. Andre er ikke klar over – eller vil ikke erkjenne – at barna deres er med i et rasistisk eller nynazistisk miljø. Noen foreldre er kanskje også redde for selv å bli stemplet som dårlige foreldre som har overført tvilsomme holdninger til sine barn. Andre igjen er handlingslammet, apatiske eller likegyldige. For noen vil trolig deltakelse i et foreldrenettverk eller gruppe være en fremmed arbeidsform som de kvier seg for å delta i” (Sluttrapport, Prosjekt Exit, 2000:41).

Venner har hatt stor betydning for samtlige informanter. Det varierer imidlertid hvem som har vært deres nærmeste venner i den tøffeste tiden. For å se i hvilken grad deltakerne i foreldregruppene ble venner med hverandre, ønsket jeg å se på hvor mye kontakt de hadde med hverandre utenom de organiserte møtene, og hva denne kontakten bestod i.

5.5 Kontakt – også utenom møtene?

Et mål ved selvhjelpsvirksomhet, er å få deltakerne til å støtte hverandre også utenom de organiserte møtene (Se også Matzat, 1992 [b] :184). Alle utenom to informanter svarte bekræftende på spørsmålet om de hadde kontakt med hverandre utenom organiserte møter, men graden av kontakt varierte. Når det gjelder type kontakt er det telefonen som har vært

mest brukt.

”Jeg følte jo vi fikk veldig god kontakt med de foreldrene fra nabobygda. Veldig god kontakt, og vi hadde omsorg for hverandre og prata en del på telefonen utenom”.

Stort sett har det vært to og to som har ”funnet hverandre”, og blitt en spesielt god støtte for hverandre.

”Jeg har bare snakka med dem på telefon hvis jeg ikke har truffet på dem tilfeldig. Så vi ringer til hverandre hvis det er problemer og sånn da. Så er det spesielt en som ringer til meg og jeg til henne. Jeg har aldri snakka med alle Men det er klart, du blir nærmere knyttet til noen”.

I tillegg til å ha pratet i telefonen, er det også noen som har avtalt å møte hverandre utenom de organiserte møtene. Dette gjelder bare noen få.

”Periodisk har vi hatt god kontakt, særlig over telefon. Vi har også møttes og gått turer. Noen har truffet hverandre mer enn andre. Selv har jeg periodevis hatt veldig tett kontakt med en annen i gruppa. Vi har sittet timevis i telefonen og betrodd hverandre ting og snakket om nyheter på godt og vondt. Andre har jeg hatt mer sporadisk kontakt med”.

En av dem som ikke hadde hatt noe særlig kontakt med de andre i gruppa, hadde likevel kontakt med en mor. Denne kontakten ville vært der uavhengig av deltakelse i foreldregruppa fordi sønnen og dattera deres var kjærester og fikk barn sammen. En annen som ikke hadde kontakt med de andre utenom møtene, benyttet seg i stedet av lederen for gruppa.

”Det har vært å ringt til lederen for gruppa, det har liksom vært det, for hun har visst ting og vi kunne snakke med henne om ting. Ikke det at hun snoka eller sånn, men hun har hjulpet oss for hun har mye kontakter”.

En mor sier at selv om hun hadde kontakt med de andre utenom møtene, var det likevel ikke denne uformelle kontakten som var den beste. Hun syntes de organiserte møtene ga henne mer:

”Et par møter i måneden som var slike mer formelle møter, men vi møttes mye utenom. Det følte spesielt godt på disse formelle møtene, og jeg så fram til dem hver gang. Vi fant en så veldig god tone sammen. Alle var så engasjerte. Det ble enda bedre å sitte rundt et bord”.

Årsaken til at de har kontaktet hverandre har hovedsakelig vært å spørre om de andre hadde informasjon om deres egne barn, om hvor de oppholdt seg eller om det var noe på gang i

miljøet. På denne måten ble foreldregruppene et ”opplysningsnett” som hjalp dem å holde bedre kontroll med sitt eget barn.

”I hvert fall slik som jeg oppfatter det så har foreldregruppa hatt en funksjon, for da visste jeg ting. Hva man kunne gjøre, hvor de var, og vi ringte til hverandre om kvelden mange ganger vi foreldrene”.

Det at de visste at de kunne ringe til noen andre var for noen mest en sikkerhet, uten at muligheten nødvendigvis ble benyttet:

”(…) Når du gikk hjem så gikk du hjem alene. Men du visste at du hadde nummeret til de sine foreldre og du kunne ringe dem hvis det var noe. Så det var også veldig fint”.

Utover dette er det også et par av informantene som forteller at de har fått støtte fra andre også når de ble syke. Egentlig var dette utenfor temaet for gruppene, noe som viser at foreldregruppene har formidlet en kontakt som går utover at de hadde et felles problem.

”Ja, telefonkontakt. Ja, også litt sånn.... jeg har hatt besøk her og sånn. Og så ringer de deg. Når jeg satt her med to stive ben så ringte de og spurte om de kunne hjelpe meg på noen måte og de var kjempesøte”.

Også i andre vanskelige situasjoner har noen av deltakerne i gruppene stilt opp for hverandre, for eksempel hvis det gikk dårlig med noens barn:

”Støtte for hverandre og være hjelpsomme overfor hverandre. Hvis den andre hadde... Spesielt ’Nils’ sin mor, hun var veldig trist, hun griner mye. Hun hadde bare to barn. Søsteren hadde også problemer og da var det bare ’Nils’. Det var trist med henne. Så det var støtte for hverandre. Hvis noen trengte å snakke så hadde vi tid. Og det hjelper å gå ut å spise pizza sammen”.

Sammenfattende kan vi si at det har vært vanlig at deltakerne i foreldregruppene har hatt kontakt med hverandre utenom de organiserte møtene. Hovedsakelig har kontakten bestått av telefonsamtaler, men noen har også møttes. Noen få kom så nære hverandre at det ble naturlig å stille opp også når det kom sykdom eller andre problemer inn i bildet, noe som egentlig ikke hadde med barnas nynazistiske tilknytning å gjøre. Å være venner innebærer også at en stoler på hverandre. Dette ble særlig viktig i foreldregruppene fordi det ble snakket om ”tunge” og sensitive temaer.

5.6 ”Vi må stole på hverandre hundre prosent. På en måte en slags uttalt taushetsplikt”

Å kunne stole på hverandre henger mye sammen med størrelse på gruppa. Jo færre deltakere, jo lettere blir det å føle seg trygge på de andre. Spesielt i ”Nordstrand-gruppa” trekkes dette frem som avgjørende for at utbyttet ble så stort.

”Jeg vet ikke om alle har fått tilbud en gang heller, for å være helt ærlig. Vi ville ikke være for mange heller. Det var vel vi som var der nede først som fikk tilbudet. Det var snakk om å ta inn flere, men det var nok med oss. Vi måtte i så fall ha starta en gruppe til, for hvis det blir for stort så blir det ikke det samme. Jeg tror det er viktig at ikke foreldregruppene blir for store”.

Konsekvensen var at samholdet ble svært godt. Det ser ut til at et viktig hensynet var at de som kom først til skulle få et godt tilbud, i stedet for at flere skulle få et dårligere tilbud.

”Det er ingen som kjenner meg så godt tror jeg, som de i den gruppa der. Vi stoler hundre prosent på hverandre”.

Det er et viktig poeng ved selvhjelpsgruppe – konseptet at gruppene er små. Dette ”(...) *gjør det lettere med kontakt ansikt til ansikt og diskusjon*” (Matzat, 1992 [b] :181). En informant forteller hvordan en stor gruppe kan ha både fordeler og ulemper:

”Jeg tror vi er tretten, og det merkes akkurat med de to – tre siste som har kommet. Det har med den der gruppe-greia og gjøre, et magisk tall på elleve til tolv stykker så begynner det å bli vanskelig å nå frem for mange. Et par stykker har vel litt problemer med å snakke i en sånn forsamling merker du, at de holder seg litt tilbake. Selv om det kan være godt med store grupper så kan det være dumt det og. At man kanskje må dele opp, og ha temaer som gruppen jobber med, eller et eller annet.

Tror du det hadde fungert bedre hvis de var mindre, for eksempel delt i to?

Jeg tror det. Begge deler på en måte, for det er så viktig å høre det andre sier også”.

Også i en av de andre gruppene hadde deltakerne opplevd at gruppa var for stor i begynnelsen, og at dette var uheldig for balansen i gruppa:

”Fra begynnelsen følte jeg at vi var litt for mange, og noen var veldig flinke til å prate mens andre kom ikke til orde. Så det syntes jeg var veldig viktig at gruppene ikke var for store”.

En av deltakerne forteller at det var avgjørende at ingen andre enn de ”innvidde” var til stede på møtene. Dette var forutsetningen for at de skulle kunne snakke åpent:

”Vi har hatt det hjemme hos hverandre, privat. Det er ikke alltid like lett å få til for vi

vil være alene, vi vil ikke ha noen andre. Jeg har hatt det her en gang og da måtte jeg hive ut alle sammen. Vi vil være alene, vi vil ikke ha noen forstyrrende elementer. Hvis det er noen til stede, det har jo skjedd et par ganger, da ...det legger en demper på det. (...) Vi som er i gruppa vi stoler så blindt på hverandre, eller vi åpner oss så mye for hverandre. Du gjør ikke det hvis det er noen fremmede til stede, det legger en demper på det. Det var en gang det var en mor fra en annen by som var med, for hun hadde tenkt å prøve å starte noe greier, for hun hadde en sønn som var i miljøet. Det la en veldig demper på... altså du er jo ikke så åpen”.

Denne personen kom inn et par år etter de andre, noe som gjorde det vanskelig for de som var der fra før. Det de snakket om skulle ikke under noen omstendigheter komme ut til andre, og det kunne man ikke være sikker på når fremmede mennesker fikk ta del i diskusjonen.

”Vi stoler hundre prosent på hverandre. Vi vet at det vi snakker om det blir der. Jeg går ikke til samboeren min og forteller hva som skjer på de møtene. Det forteller jeg ikke til noen hva vi snakker om. At den har problemer med dattera si, at hun gjør sånn og sånn og.....Altså, det er bare oss i den gruppa som vet det. Vi snakker ikke om det til noen om hva vi snakker om der. Vi får vite veldig mye om hverandre og hverandres barn som ikke er så veldig allright”.

I den ene gruppa kom det inn et nytt foreldrepar en stund etter oppstart. Dette var vanskelig i begynnelsen. Hun tror årsaken til at hun reagerte var at de var nye og at hun derfor ikke visste om hun kunne stole på dem:

”Det var det første halve året, eller det hadde kanskje vært en to tre møter, og da kom det siste foreldrepåret. Da husker jeg at jeg var sur for de var så dominerende. De kom der for de har en sønn som har en psykisk diagnose, og de kom der og skulle fortelle oss, informere oss om alt dette her. Jeg vet jo alt om det. Hele den kvelden gikk med til dette her. Jeg syntes ikke det var allright at de ble med i den gruppa i det hele tatt, og det ga jeg uttrykk for overfor lederen for gruppa. Men det hadde kanskje noe med at de var nye mennesker, for jeg følte meg så trygg på de som var der. Jeg følte at jeg ikke kunne være like åpen overfor dem. Men det har jo jevnet seg ut....

Så det gikk seg til ?

Ja jøss, det gjorde det. Det var nok det at de var ukjente, og kan du stole like mye på dem liksom. Jeg gikk fra det første møtet de var på (*hun ler når hun sier dette*).

Hva var det som fikk deg til å gå til det neste møtet?

Da hadde jeg tenkt å kutte ut etter det møtet. Men jeg ble med på neste og, men da husker jeg at jeg hadde ikke så veldig lyst, for jeg syntes ikke det var allright at de var med”.

Når jeg spør litt videre om årsaken til dette, kommer det frem at hun og den nye moren kjente til hverandre fra en annen sammenheng. Dette syntes hun ble skummelt fordi hun ikke hadde noe ønske om å blande de to ”sfærene” sammen. Det man snakket om i gruppa skulle kun være et samtaleemne der, og dette kunne hun kanskje ikke være sikret i forhold til dette mennesket:

”Det hadde kanskje med at jeg kjente henne litt fra før av, for hun hadde nemlig jobba i barnehagen der som dattera mi hadde gått. Jeg kjente henne på en litt annen måte og hun var en del av mitt nærmiljø, og jeg visste ikke om at hun hadde problemer med sin sønn. Jeg ville ikke at hun skulle vite at jeg hadde problemer med min sønn”.

Hun forsøkte å snakke med lederen for gruppa om muligheten for at de ikke ble med i gruppa likevel. I ettertid ser hun at det var greit at hun ikke fikk innvirkning på denne avgjørelsen:

”Akkurat oss foreldre kunne ikke styre så veldig mye med hvem som var med eller ikke. Vi ble ikke spurt. Det var greit nok det. For de siste som kom inn de trengte det virkelig og de trenger det enda, så det tror jeg har vært veldig greit for dem at de fikk være med”.

Også informanter fra en annen foreldregruppe forteller at de fikk inn en fremmed som skulle være med på møtene etter oppstarten. Denne personen ble ”skviset ut” av noen av deltakerne i gruppa, mens andre sier de ikke hadde noe mot at han var der. Årsaken til at noen ikke ønsket at han skulle være til stede var også i dette tilfellet tvilen på om de kunne stole på vedkommende:

”Vi fikk en pedagog, tror det var pedagog, og han ble heller ikke likt (*hun ler*). Jeg syntes han var helt i orden, men han snakket så veldig lavt. Det var to eller tre foreldre som..... nei, de ville ikke ha ham. Så han ble også borte”.

M: Det var noen foreldre som ikke stolte på han. Og hva han gikk for noe.... var det barnevern eller noe sånn?

F: Han var i ungdomsetaten i alle fall.

M: Han spurte veldig mye og foreldrene ble mer og mer stille, de andre foreldrene. De var veldig skeptiske til han og trodde han.....

F: Han spurte mye og noterte mye.

M: Ja, han noterte veldig mye. Han sa at det var egeninteresse men de trodde ikke på han. Men jeg følte at han var veldig koselig og jeg merket ikke noe.

F: Han hadde vel opplevd en del selv og fått det innpå seg selv. Jeg vet ikke om det var en datter eller en sønn som hadde blitt angrepet av satanistene. De angrep med kniv så han hadde hatt slike ekstreme miljøer tett innpå seg selv. Han virka veldig engasjert.

M: Ja, han gjorde det, men han ble kuttet ut”.

Hvor viktig tillitten mellom deltakerne er, blir tydelig når vi ser hva neste informant har å fortelle. I et tilfelle skjedde det nemlig at en av foreldrene ”lekket” informasjon til barna sine:

”Det skjedde på de møtene... (...) Det var et par foreldre som sto fram og fortalte om sine barn. Det var mange mennesker som var der, og det skjønner ikke jeg at de ville gjøre egentlig, å henge ut ungene sine så mye. Men den ene moren som hadde vært på det møtet (..) hun gikk hjem og fortalte det her til barna sine hun. Ja, det var jo veldig lurt (*ironi i stemmen*). Så hun fikk ikke bli med i den foreldregruppa”.

Denne episoden får jeg også fortalt fra andre informanter. Det er tydelig at dette satte en støkk i dem. Sett i lys av dette blir det forståelig at foreldrene reagerte på nye deltakere som kom og skulle være med i gruppa etter at den hadde startet. Konsekvensen av lekkasjen ble blant annet at ungdommene brukte opplysningene mot hverandre. I tillegg ville det nok ha fått konsekvenser for tillitten mellom foreldre og barn dersom barna visste alt foreldrene deres fortalte om dem til de andre. Flere bruker et ord som taushetsplikt når de skal beskrive hvordan de forholdt seg til det de fikk vite på møtene:

”Vi har taushetsplikt selv om vi ikke har skrevet under på noe. Jeg vet jo veldig mye om kameratene til sønnen min som ikke hadde vært så allright for dem om jeg hadde fortalt. Vi er nødt til å stole på hverandre”.

Det er likevel ikke alle deltakerne i foreldregruppene som hadde det samme forholdet til hemmeligholdelse. En av informantene sier at hun reagerte på dette og skjønnte ikke hvorfor det var hensiktsmessig. Hun hadde hele tiden vært fullstendig åpen overfor omgivelsene og syntes det ville vært bedre om også de andre kunne vært det. Samtidig har hun forståelse for at folk tenker forskjellig i forhold til dette:

”Men jeg må bare respektere at vi er forskjellige, det er ikke alle som ønsker å gå ut med sånne ting. De snakket om alt, men unnlot å bruke navn, så det ble mer tilfeller liksom, kasuser”.

Båndene mellom ”de innvidde” ble etter hvert sterke.

5.7 ”Du begynner med innsiden og bretter deg ut. Dette fører til at du blir knyttet til mennesker”

Foreldregruppene ble opprettet på bakgrunn av et spesifikt problem, kunne regne med at de ville bli avviklet når dette problemet var løst. De formelle møtene ble avsluttet, men flere av deltakerne holder fortsatt kontakten og stiller opp for hverandre ved behov. Årsaken, sier informantene nedenfor, er som følger:

”Fordi vi utleverer mange personlige ting blir vi såpass gode venner at vi....., ja, vi blir venner. Litt sånn støtte for hverandre når vi har det....., som vi kan ringe til og....”

Nesten alle informantene gir uttrykk for at de følte det var sterke bånd som ble knyttet mellom deltakerne i foreldregruppene. Kjemien var god, og dette har nok bidratt til at kontakten også ble holdt i ettertid etter at de formelle møtene var over:

”Vi hadde galgenhumor. Det var morsomt, vi lo og lo. Vi ble så frie der for vi kunne si det vi ville. Vi stolte på hverandre, og derfor utleverte vi mye som en ellers ville betenkt seg på. De fleste var relativt ukjente i utgangspunktet, men kjemien var god. Samholdet ble godt også i ettertid”.

Det varierer hvor tett kontakten mellom deltakerne har vært i etterkant. Noen tar en pizzakveld i ny og ne, mens andre har trått støttende til for hverandre i andre vanskelige situasjoner:

”Vi var ute og spiste pizza og hadde det veldig gøy, og vi er gode venner nå. Jeg mener, nå som barna er så store så er det ikke nødvendig å snakke lengre om barna. Men jeg kunne godt tenke meg å gå sammen med dem og spise pizza igjen”.

”Positivt var at vi var veldig til støtte for hverandre. (...) Jeg kan huske når ’Thomas’ var i rettssak, så fikk hans mor støtte. Veldig mye fra lederen for gruppa, ’Dennis’ sin mor, ’Heidi’ sin mor, og meg. Hun kom over til meg av og til, så det var fint”.

For flere av informantene ble de andre deltakerne etter hvert så viktige for dem at det føltes som en liten familie:

”Det ble nesten som en liten familie på slutten. Godt å se hverandre igjen og høre hvordan det gikk med hverandre. (...) Når hun (*lederen*) sa det på slutten at jeg tror ikke dere trenger å være med lengre i foreldregruppa for nå ser det ut som ’Torbjørn’ klarer seg så greit, så følte jeg det som om jeg ble røsket ut av familien på en måte (*hun ler litt*). Får jeg ikke lov til å være med her lengre? Samtidig som jeg skjønnte hva hun mente”.

Ut fra måten enkelte av informantene snakker om de andre, går det frem at de betyr noe spesielt for hverandre:

”Senere da vi kom sammen vi foreldrene var det bare godt. Jeg så fram til hver gang. Vi i foreldregruppa skal møtes igjen nå i neste uke og ha et slags julebord (*Hun smiler når hun snakker om dette*). Det er lenge siden sist”.

Det kommer frem at det nære forholdet også innbefatter lederne for gruppene, som har hatt kontakt med foreldrene også etter at de hadde fått barna sine ut av miljøet. Ledernes rolle i gruppene vil jeg komme nærmere inn på nedenfor¹⁴.

---

¹⁴ Punkt 7.2

”Vi er blitt gode venner alle sammen. Ikke bare vi foreldrene”.

”Nå i ettertid som han (*lederen*) ikke lengre har stillingen og ikke kan involvere seg annet enn som privatperson, så har vi (*i gruppa*) ønsket å ivareta kontakten med hverandre for å være støtte for hverandre. Sånn som vi gjorde nå. Vi ville ha en avslutning før jul så da lagde vi i stand på eget initiativ. Vi tok ringerunden bare, og hører om det passer på en dato. Vi fikk til nå i forrige uke hvor vi hadde julebord”.

En følge av dette nære forholdet til hverandre som informantene forteller om, er at de også involverer seg i de andre deltakernes problemer. Dette forteller enkelte av mine informanter at de har opplevd overfor de andre deltakerne i gruppa.

”De stilte også opp og besøkte meg da jeg var syk i vinter. Ekte venner har jeg skjønt. Gruppen er egentlig ferdig, men vi stiller fortsatt opp for hverandre. Jeg vet at jeg når som helst kan ta en telefon, og da er kontakten der. Vi hadde så mye gråting og leing sammen”.

Dette ligger også i grunnsetningene for det man betegner som selvhjelpsarbeid:

"Som en del av den spesifikke nettverkskulturen og inkludert i nettverkens normative grunnlag kan en og finne det en kan kalle *sosialt ansvar*. Det sosiale ansvaret utgjøres av de forpliktelsene en som deltaker i et nettverk kan oppleve med hensyn til å ta ansvar for andre nettverksdeltakere i situasjoner hvor dette er påkrevet, eksempelvis i forbindelse med sykdom, alderdom, økonomiske vanskeligheter eller andre problemer" (Schiefløe, 1992:34).

Selv om problemene hadde blitt mindre eller hadde endret seg for de fleste, holdt de fortsatt kontakten:

”Nå går det veldig bra med alle sammen unntatt en. Men det er jo andre ting da, som ei av de som har fått kreft. Men vi bruker hverandre likevel, litt sånn på andre måter. Så hvis jeg ikke hadde hatt den gruppa, så veit jeg ikke...”

Også i forhold til de andres sønner og døtre har deltakerne etter hvert følt et slikt sosialt ansvar. De har etter følt med de mødrene og fedrene hvor det ikke gikk så bra med barna, og gledet seg i de tilfellene det gikk bra. En mor forteller at det la en demper på hennes egen glede over at det gikk bra med hennes egen sønn, når det ikke gikk like bra med de andre deltakernes barn.

”Nå ser jeg at det går bra med sønnen min og de andre. Jeg er like glad for det. Men det var et møte vi var på, og da var det sønnen min som greide seg best av disse her. Han kom seg ut av det. (...) Så var jeg på et møte, det må ha vært i fjor, og vi hadde en sånn bekymringsrunde først på hvert møte. Så var det min tur til slutt, og jeg ble nesten flau for jeg hadde ikke noen problemer med sønnen min. Alt gikk så utrolig bra

og de andre hadde det ikke bra i det hele tatt. Jeg sa at jeg blir flau jeg, alt er jo så bra”.

”Synes det er tøft og vondt at noen foreldre fremdeles sliter. Men det er andre problemer nå, for eksempel stoff”.

Samtidig kunne dette også virke motsatt, at det ga de andre et håp om at det var en mulighet for at ting også kunne gå bra:

” Det var godt for de andre å høre at det gikk bra med han, for da var det håp for dem og, at alt er ikke svart. (..) At det gikk bra med min sønn, det var et lyspunkt for de andre, de kunne glede seg over det”.

At man gleder seg på andres vegne, og at andres medgang gir andre håp, viser også utsagnet nedenfor. Denne moren hadde fremdeles store problemer med sønnen sin da jeg snakket med henne:

”Men så er det også en del av disse som det har gått bra med også, som har fått seg jobb og fungerer. Det er innmari oppløftende for oss å høre at det finnes håp. For de har vært ute i det samme. Å høre at det faktisk kan gå bra også, om man får den hjelpen man trenger”.

Ikke alle ønsker å holde kontakten i ettertid. En informant forteller at hun prøvde å tre støttende til overfor en mor som tidligere hadde vært med i foreldregruppa, og som opplevde det tragiske at sønnen døde. Vedkommende ønsket eller orket imidlertid ikke å ta i mot denne støtten:

”Jeg har vært mange ganger på døra der. Jeg har ringt, men moren er så nedbrutt at hun orker ikke å snakke med noen enda. Hun låser seg inne og lukker seg inne. (...) Moren har ikke så mange å forholde seg til, så hun låser seg mest inne og sitter på denne guttens rom. Ennå. Nå er det mange måneder siden, så hun har det forferdelig. Det er ikke alle som er så flink til å prate, det er ikke alle som har så mange venner å kunne snakke med om det. Jeg tror hun er sånn som lukker seg inne i seg selv, og det er fryktelig altså. Vet ikke hvor mange ganger jeg har kontaktet henne. Hun sier jeg har sånn en dårlig dag i dag, skal ringe deg når det passer. Jeg kan ikke mase hver uke, jeg kan jo ikke det”.

Også en annen informant forteller om en som ikke ønsker dette nære forholdet i ettertid. Dette har hun sagt fra om til de andre: *”En har sagt at hun ønsker å legge dette bak seg, men der er det stoffproblemer nå.”* Ut fra bildet noen informanter tegner av varige vennsforhold, kan vi altså ikke slutte at dette gjelder for alle. Ikke alle følte at kjemien stemte like godt. Noen ønsket ikke at disse menneskene skulle følge dem over i andre faser av livet. De ønsket rett og slett å sette strek når de organiserte møtene var over. På denne måten satte de grenser for hvilke deler av deres liv de andre deltakerne i gruppa skulle være deltakere i.

Jeg ble gjennom intervjuene stadig påmint av informantene i Nordstrand-gruppa og Kristiansand-gruppa at jeg måtte huske på å få med st lederne for gruppene hadde vært noe utenom det vanlige.

5.8 Ledernes rolle

5.8.1 Personlig egnethet

Det blir understreket mange ganger i løpet av intervjuene at lederne har vært spesielle personer. ”Rett person til rett tid”, er omkvedet. Flere sier at de ikke tror en hvilken som helst person kunne gått inn og gjort en like god jobb som det deres ledere har gjort i forhold til gruppene. Foreldrene fra Nordstrand-gruppa roser lederne sin opp i skyene:

”Lederne for gruppa var så fine, de hadde oppriktig omsorg for barna våre. Det var veldig flott å ha med dem også, med de kunnskapene de satt med”.

”(…) han kan ikke roses nok. Ungdommene snakker ennå med ham”.

At lederne ble så populære hang ikke bare sammen med personlige egenskaper hos dem, men også at de fant frem til metoder å jobbe på som fungerte særdeles godt:

”Representanten fra bydelsadministrasjonen dro i trådene og var uformell i forhold til en byråkratisk bydel gjennom årrekker. Han kom som en vind, med egne måter som funker så bra”.

Denne lederen har hatt en oppriktig interesse i å hjelpe de unge, og har tydeligvis gjort mye mer enn det som kan forventes. Ungdom var fra begynnelsen av ikke hans ansvarsområde i det hele tatt. Vedkommende som uttaler seg nedenfor opplevde at det var svært lite hjelp å få fra bydelens side før han ble ansatt i bydelen:

”Helt til denne mannen ble ansatt i bydelen. Da løsna alt. Han ble ansatt for å drive med barnehager. Han hadde ikke noe med det her å gjøre i det hele tatt”.

Det kommer frem at også ungdommene har kjent til lederen for foreldregruppa og hatt respekt for han. Foreldrene opplever at lederen har vært den rette til gjøre denne jobben:

”Da han (*sønnen*) var 18 år dresset han seg opp og kontaktet representanten for bydelsadministrasjonen. Han ville spise lunsj sammen med ham på Egon for å fortelle

dette her, og da var han plutselig voksen. (*hun ler*). Da var han ute av det”.

Lederen for Kristiansand-gruppa får også positiv omtale. Også hun har stått mer på for å hjelpe enn det som var forventet:

”M: Hun var fantastisk, det må i hvert fall komme fram. Ja det var hun. Helt utrolig. Og dette gjorde hun ulønna og, forsto jeg. Stilte opp og ringte rundt og ga opplysninger og ordna liksom. Undersøkte ting. Både for gruppa og for enkeltpersoner. Jeg syntes hun var helt fantastisk.

F: Hun jobba litt i kulissene og trakk i trådene når det gjaldt sosialkontoret og forskjellige ting for iverksette ting”.

”Vi har lederen for foreldregruppa vi kan ringe til, og jeg har ringt til henne flere ganger det året og spurt henne og grått. Så det er veldig positivt med det”.

Jeg har lite informasjon om lederen for ”Bøler-gruppa”. Årsakene er både at denne lederen ikke har hatt den rollen som de andre lederne, og at gruppa på intervjudispunktet ikke hadde vært i drift så lenge.

Gruppelederne får altså bare positiv omtale fra deltakerne. De har også hatt en rent praktisk funksjon på møtene.

5.8.2 Ordstyrer – en nødvendighet

Foreldrene har selv formet møtene på sine egne premisser, mens lederne har hjulpet til å styre samtalen i to av gruppene.

”Representanten fra Bydelsadministrasjonen, det var han som satte i gang dette her. Han hadde vel sine meninger, men jeg vet ikke (*hun ler*), han klarte ikke å styre det en gang eller... Vi er ganske sterke alle vi som er i den gruppa”.

Fordi mange hadde lagret opp slik jeg diskuterte ovenfor, hadde de behov for en utblåsning når de kom på møtene. Derfor var det helt nødvendig med en ordstyrer, sier denne informanten:

”Det var en sakliste, men den ble ikke akkurat fulgt til punkt og prikke. Når vi kom på møtene så hadde vi gått og lagra opp, så vi prata i munnen på hverandre. Så vi måtte jo styres litt da....”

I den tredje gruppa etterlyses en ordstyrer for at møtene skal kunne fungere bedre.

Informanten som uttaler seg synes ikke hun får så mye ut av å gå dit så lenge de ikke kommer

lengre enn til ”å få ut frustrasjonsnivået”:

”Og så må vi ha en ordstyrer, for hvis de samme menneskene hele tiden skal avbryte uansett hva som blir sagt, dra det tilbake til ’det sa jeg den gangen’, så kommer den samme tingen for femte gang etter hverandre. Da må vi ha en ordstyrer som kan ordne det der”.

At noen andre enn deltakerne har ordstyrer-rollen kan være en nødvendighet for at gruppa skal bli stabil og for å minske faren for oppløsning (Statens Helsetilsyn, 1995).

Opplosningstendensen kan se ut til å være til stede i denne ene foreldregruppa ifølge denne informanten:

”Det kommer av at jeg synes det har lett for å bli en syklubb. At de samme tingene gjentar seg hver gang, og hver gang vi prøver å få i gang en diskusjon så er det de samme to – tre menneskene som kommer med de samme frasene om hvordan de har ordnet opp i ting... (...) Jeg mener, jeg skjønner at de snakker om det for det kunne jeg og ha holdt på med, men vi må gå videre hvis en sånn forening skal ha en hensikt, så nytter det ikke å bare male om og om igjen på det samme”.

Dette har man erfart i arbeidet med sorggrupper:

”Noen gruppedeltakere kan også komme til å fremheve egen mestring av situasjonen som den eneste riktige, og det kan dermed oppstå normer for god og dårlig mestring i gruppen. En gruppeleder kan redusere faren for at gruppen blir normativ og sørge for at de som er for dominerende kan dempes” (Statens Helsetilsyn, 1995:20).

Å ha en leder, mer eller mindre profesjonell, har to sider: det kan føre til at gruppa blir mindre selvstendig, men det kan også stabilisere gruppa og bidra til en utjevning av deltakerne. I to av gruppene har lederne tatt ansvaret for ordstyringen, mens den siste gruppa mangler noen som tar dette ansvaret.

5.9 Negative erfaringer

Hovedbudskapet fra informantene som har vært med i en foreldregruppe er at ikke har vært noe negativt. De fleste svarer tvert nei på spørsmålene om noe har vært negativt eller om de savnet noe i gruppa. En sier at det noen ganger kunne føles negativt i øyeblikket, men egentlig var det bare var positivt:

”Nei, jeg tror ikke det har vært noe negativt. Det har vært tungt mange ganger å skulle sitte å fortelle om episoder og hendelser, men til tross for det så har det vært bra”.

Andre informanter har noen småting å komme med, som de syntes kunne vært gjort annerledes. Noe går på selve organiseringen av gruppene, mens annet går mer direkte på personlige ting hos de andre deltakerne. For få møter, for mye hemmeligholdelse og utblivelse fra andre foreldre, er noe av det organisatoriske som trekkes frem av deltakerne:

”Nei, jeg synes de var veldig hemmelighetsfulle (*hun ler*). Det var det jeg syntes var..., at det skulle være så anonymt, det syntes jeg var bare... jeg synes det var litt dumt”.

Flere nevner også at de syntes det ble for mye snakk om ”de andre”, anti-rasistene. De opplevde at fokuset ble dreid bort fra deres egne ungers problemer:

”M: Jeg husker jeg gikk og tenkte den perioden vi var med i gruppa i byen, da var det en periode veldig mye snakk om at nå må vi få politiet til å ta de der antirasistene. Da satt jeg hele tiden hjemme og tenkte at åh, kan de ikke slutte med det gnålet om antirasistene, kan vi ikke konsentrere oss om våre egne. Jeg prøvde å si det noen ganger og, men det var liksom hele tiden det. Det var derfor de var med her, for de ville være med å sette i gang at politiet skulle gjøre noe med de andre.

F: Ja, det var to eller tre andre.

M: Ja, men de var veldig flinke til å prate og fikk med seg andre. Og så hadde det skjedd en slåsskamp tidligere. En som hadde blitt skadet og havnet på sykehus, og de var veldig opptatte av den hendelsen og vitnene som ikke ville stå fram der. Det hadde ikke vi så veldig mye med å gjøre, og vi følte ikke det hadde så veldig mye å gjøre med gruppa der og da, eller de som var i gjengen da.

F: Men det opptok nok sikkert de foreldrene som...

M: Ja, det skjønner jeg, men...”.

Det ser ut til å ha vært et problem at det ikke har vært enighet om hva som var viktig å få snakket om. Noen ganger har det blitt for mye skravling og noen foreldre har også vært mer dominerende enn andre.

”Jeg savnet det å prate.....det var litt for mye prat om ting utenom. (...) Jeg husker mange ganger vi snakka om enkeltpersoner. Vi prøvde å ta opp en og en av personene i gruppa, hva kan vi gjøre av hjelpetiltak for å få denne ut av det, og jeg følte hele tiden siden vi var alene fra dette stedet, så følte jeg hele tiden at alle de andre fikk hjelp, men hva med vår sønn? Er der ikke noe som kan gjøres for han? Det ble prat om at de skulle prøve å gjøre noe, men det kom aldri noe i gang. Men jeg følte at når jeg først stilte de spørsmålene til gruppelederen, så tok hun virkelig tak i det og ville prøve å gjøre noe. Men de andre virka ikke så interessert i han da”.

”Vi blir veldig skravlete og sosiale og vi drar inn masse annet. Det blir ikke bare..., det er ikke negativt altså, men tiden går så fort og vi er mange som skulle vært gjennom ting. Så er det enkelte da som ikke får sagt noe og snakket om sitt, fordi de er beskjedne eller fordi det ikke er noe big deal, men de har kanskje behov for å si at nå går det veldig bra. Vi skynder oss sakte og prøver å komme igjennom alle sammen. For det er litt viktig at alle får lov til å formidle noe. Nei, jeg synes ikke det er noe negativt”.

Jeg spurte informantene om noen deltakere fikk mer oppmerksomhet enn andre.

”Jeg tror ingen har opplevd at denne gruppa har klikker. Jeg har ikke følt det og har ikke tenkt at andre kunne føle det. Jeg tror ikke det. Alle var like viktige og skulle få si det de hadde på hjertet, så det var ikke rom for favorisering. Gruppelederen fungerte som en slags ordstyrer”.

En annen informant i en av de andre gruppene er av en annen oppfatning:

”De halvannet årene var nok å gå sammen for vi ble så få til slutt, så det ble ikke så lett. Det var to andre mødre som holdt sammen som to erteris, bestevenninner, så da kan du tenke deg. Og så var jeg litt utenom. Så til slutt var jeg veldig glad det var over. Det ble klikker på slutten. Det hadde ikke gått lengre, å være bare tre stykker når det er sånn. Det kan du jo tenke deg. Hadde det nå vært en foreldre til så hadde det vært mye lettere, men jeg har jo ikke trengt det mer så det gikk jo av seg selv det”.

Dette var altså i slutfasen, da det bare var noen få foreldre igjen. Også en annen informant sier det ble vanskelig på slutten fordi lederen trakk seg ut:

”Det kunne kanskje være det at vi har en koordinator som gjør at vi holder oss mer til det vi skal diskutere, sånn at vi blir mer målretta. Det er veldig koselig med det sosiale men det kan vi jo ta etterpå. At vi tar hver for seg med tingene først”.

Den forelderen som er mest negativ til foreldregruppa hun var med i, ønsket å bruke gruppa mer som et redskap til å få sitt barn ut. Dette fikk hun ikke gehør for hos de andre. På grunn av dette tenkte å gå ut av gruppa dersom det ikke skjedde forandringer. Hun snakket med en av samarbeidspartnerne til gruppa for å prøve og få gjort noe med dette, men var usikker på hvordan de andre ville forholde seg til dette:

”(…) Jeg sa litt til han (*samarbeidspartneren*) om det, og da var han litt enig, så nå skal vi snakke litt om vi kan legge møtene opp litt annerledes med temaer og en ordstyrer. (...) Men det må skje noe. Jeg vil ikke være med i en gruppe hvis ikke vi jobber forebyggende og ikke jobber for å få dem ut av det de som er der. (...) Jeg håper det lar seg gjøre, men jeg er litt redd to av de foresatte. Det spør om de vil være med på det, og hvis de får vite at jeg har snakket med lederen så... De liker ikke han tror jeg, for han står for noe som ikke de liker. Hva vil de si når jeg snakker med han? Jeg har tenkt litt på det. Alene liksom. De ville vel helst ikke hatt han med i foreninga. Jeg har prøvd å si hvor viktig det er at vi jobber med bydelen. Vi får jo ikke gjort noe som mødre/fedre-gruppe, vi må få inn bydeler, politikere, vi må formidle og få berørt dette så det kommer ut. Det klarer jo ikke vi. Da må vi ha media der hele tiden. Vi får ikke gjort noe annet enn å få inn dem som kan gjøre noe med det. Så det er litt sånn touchy det der”.

Det ser også ut til å være en fordel at foreldrene er fra samme sted. Slike grupper fungerer

forskjellig forskjellige steder, og det blir derfor enklere å diskutere tiltak og følge opp dersom ungdommene deltar i den samme gruppa. Det betyr ikke at det er bortkastet å delta for dem som har unger i en annen del av miljøet enn de andre, for det er likevel mye annen nytte å få av gruppa. Foreldrene nedenfor forteller om hvilke frustrasjoner de hadde fordi de selv ikke bodde samme stedet som de andre deltakerne i gruppa:

”F: Nei, det hadde nok vært litt annerledes om vi hadde vært i en gruppe her ute.

M: Ja, vi kom jo som noen utenforstående herfra, mens alle de andre var fra byen. De gikk sammen på diskoteket og sønnen vår holdt seg mye her ute. De var opptatt av det som skjedde der ute og det er forståelig.

F: De fikk den anledning at de kunne være mer engasjert i helgene ute...

M: Ja, og kveldene. Vi kunne ikke hele tiden kjøre til byen og se hva som skjedde der og hvem som var hvem og hvem de gikk sammen med. Men det sa vi og hele tiden at det var et savn for oss at det ikke var med flere herfra”.

Også informantene nedenfor mener det kunne vært greit om foreldre fra samme sted hadde organisert seg og jobbet mot miljøet. Hun tenkte på å starte en foreldregruppe på det stedet hun bodde, slik at foreldrene til kameratene til sønnen hennes, som også var i det nynazistiske miljøet der, sammen kunne forsøkt å gjøre noe.

”Det hadde jeg egentlig lyst til. Det hadde noe med at det var et lokalt miljø, så da kunne vi... For ting er ulike om du bor på Skedsmo eller i Oslo”.

5.10 Oppsummerende om foreldregruppene

Åtte av de ni foreldrene jeg intervjuet som hadde vært med i en foreldregruppe, ser tiltaket som en ubetinget suksess. Det var helt nødvendig – de vet ikke hvordan det kunne gått uten et slikt tilbud.

”Jeg vil si det slik at hadde vi ikke vært med i den foreldregruppa så er det ikke sikkert hvordan dette her hadde endt til slutt. Det var en enorm støtte”.

Det har vært viktig for informantene å få lov til ”å ta plass” i gruppa. Hver enkelt fikk på møtene tømme seg for frustrasjon og fortelle om ”ståa” i øyeblikket. Deltakerne har kunnet snakke helt åpent om problemene sine. Syv av informantene syntes dette var vanskelig i andre fora, mye på grunn av stemplingen og stigmatiseringen de opplevde. De fire informantene som var mer åpne uavhengig av støtte fra foreldregrupper, skiller seg ut fra de andre. Tre av dem jobber i hjelpeapparatet selv, mens den fjerde hadde omfattende erfaring med å bruke hjelpeapparatet. Jeg tror ikke det er tilfeldig at det var disse fire som valgte å ikke holde problemene for seg selv, fordi det ses som en viktig strategi i hjelpeapparatet å samtale om

vanskelige temaer.

Materialet viser at det er en forutsetning med en viss likhet blant deltakerne. Det er avgjørende at problemsituasjonen er tilnærmet lik. I tillegg bør deltakerne ha samsvarende oppfatninger av problemet. Så lenge deltakerne fokuserer på et felles problem ser forskjeller på andre områder ut til å komme i bakgrunnen. Å kunne stole på hverandre, slik at ingen opplysninger lekket utenfor gruppa, har vært helt avgjørende. På grunn av gruppenes karakter har deltakerne kommet veldig nære hverandre. Jeg fant eksempler på varige vennskapsbånd hvor deltakerne stiller opp for hverandre i vanskelige situasjoner i etterkant.

Kristiansand-gruppa og i Nordstrand-gruppa har hatt ledere som har vært spesielt godt egnet for denne oppgaven. De har hatt et personlig engasjement i den enkeltes sønn/datter. I tillegg har de fungert som ordstyrere på møtene, noe som var viktig for å opprettholde balansen i gruppa. Lederen for Bøler-gruppa får også gode skussmål, men denne gruppa ser ut til å ha vært drevet på en annen måte enn de to andre. Det viktigste denne gruppa har bidratt med er at foreldrene fikk møte andre i samme situasjon og få ut frustrasjonen. Gruppa har derfor vært viktig på dette første stadiet. Informantene i mitt material uttrykker likevel at det etter hvert var ønskelig å kunne bruke foreldregruppene mer konstruktivt i jobbingen for å hjelpe sine barn.

Er det manglende tradisjonelle nettnettverk som gjør foreldregrupper nødvendige, eller kommer foreldregrupper inn som et tillegg? I neste kapittel diskuterer jeg informantenes opplevelser av ”de nære nettnettverk”, og hvilken støtte de har fått fra disse.

6. DE NÆRE NETTVERK

6.1 Svekkede tradisjonelle nettverk?

Med tradisjonelle nettverk tenker jeg på nær familie, slekt og naboer. Det hevdes fra flere hold at disse nettverkene er i oppløsning:

”De tradisjonelle sosiale nettverkene som tidligere fanget opp mennesker ved sykdom og kriser, utsettes for ukjente former for slitasje. Mange er allerede i full oppløsning og består av mer hull enn nett” (Matzat, 1992 [a] :193).

Tidligere var det slik at en forsøkte å løse de problemene som oppsto innad i familien i større grad enn i dag. Kjernefamilien med en mor og en far, og ofte besteforeldre, tanter og onkler i umiddelbar nærhet er sjeldnere. Familien er ikke hva den engang var, verken med hensyn til størrelse eller ”innhold”. Det er i dag vanlig at foreldrene jobber mye, noe som fører til at det brukes mindre tid på samvær i familien. En konsekvens er at graden av støtte den enkelte

familiemedlem får fra familien er redusert. Flere søker derfor hjelp til problemløsning utenfra, hos ulike spesialister som er rede til å stille opp når noe inntreffer.

”Konsekvensen av den økonomiske utvikling i 60-årene og begynnelsen av 1970 – årene ble bl.a. det vi kan kalle en *samværskrise* for mange familier. Parallelt med dette synes arten og hyppigheten av psykisk og sosial nød i familien å ha endret seg. Et omfattende sosialt og psykiatrisk hjelpeapparat tar i stigende grad sikte på å støtte og behandle hele familier” (Holter med fl. 1984:19)

Samfunnsstrukturen har også endret seg slik at heller ikke naboer og nærmiljøet har den rollen de hadde tidligere. Til en viss grad har vi mistet både familie- og naboarenaen hvor en før kunne ta opp og få hjelp til å løse sine problemer. Folk har blitt mer fjerne for hverandre.

”Mindre kontakt med fjernere familie, høyere skilsmisse- og lavere fødselstall, tap av forbindelser til naboer gjennom økt sosial og geografisk mobilitet og det økende antall personer som bor alene, er symptomatisk for de avtagende virkninger av de tradisjonelle sosiale støttenettverkene” (Matzat, 1992 [b] :183).

Dette var noe av bakgrunnen for et prosjekt som ble kalt ”utviklingsprosjekt innen Sosial Nettverksintervensjon ved Diakonhjemmets Sosialhøgskole” (Fyrand, 1992:5). Prosjektet pågikk fra 1987–1989, og formålet var i hovedsak at institusjoner innen helse- og sosialsektoren skulle forstå viktigheten av å styrke klientenes sosiale nettverk.

”Både fra politisk og faglig hold var man i økende grad blitt opptatt av de betydelige ressursene som ligger i kontakten mellom mennesker, og den hjelpen som ligger i det sosiale nettverket” (Fyrand, 1992:6)

Både i dette prosjektet og i mitt prosjekt er det det *sosiale nettverket* som er det sentrale. Sosiale nettverk består av varige uformelle relasjoner mellom mennesker. Bakgrunnen for prosjektet som ble satt i gang ved Diakonhjemmets Sosialhøgskole og for foreldregruppene jeg har vært i kontakt med er i hovedsak den samme. Det handler om dårlig fungerende/ikke tilfredsstillende sosiale nettverk, og innsikten i at slike nettverk er av avgjørende betydning for mennesker.

”En del av dagens problemer må forstås på bakgrunn av endring i menneskers kontakt med andre mennesker. Mangel på tid, dårlig tilretteleggelse for samhandling mellom mennesker i bomiljøene, og en mer individualistisk og materialistisk utviklingstendens i vårt samfunn må forstås som noen hovedårsaker til at isolasjon, ensomhet og relasjonskonflikter er økende problemområder” (Fyrand, 1992:6).

Flere av informantene opplevde at de ikke hadde noen å snakke med da deres sønn eller datter gikk inn i et høyreekstremt miljø. I en travel hverdag tenker ikke alle over hvilket nettverk de

har, men i forbindelse med krisesituasjoner vil kvaliteten på nettverket synliggjøres. Når jeg i neste punkt diskuterer hvordan informantene har opplevd støtten fra nærmeste familie, deler jeg diskusjonen i to. Støtte fra ektefelle/samboer diskuteres først og deretter støtte fra annen familie.

6.2 Familie

Når noen blir hjelpetrengende er det fremdeles den nærmeste familie som tar på seg det største ansvaret:

"Tunge og varige omsorgsytelser finner en nesten bare innenfor den aller nærmeste familiekrets. I den grad venner, naboer og andre bidrar, er dette i hovedsak begrenset til sporadisk, praktisk hjelp og som kilder for emosjonell kontakt og sosial variasjon" (Schiefløe, 1992:35).

Dette er ikke er tilfelle for mine informanter i særlig grad. Jeg vil starte med å se på informantenes uttalelser om hverdagen til familien i den vanskelige tiden. For de fleste har det ikke vært mulig å opprettholde et normalt familieliv mens dette har stått på. Familiens daglige rutiner falt sammen:

"Familien var helt opprørte her til enhver tid. Vi hadde problemer hele tiden med dette. Hele tiden. Det gikk ikke en dag uten problemer."

"Den var helt ødelagt. Et normalt samvær hvor man spiser middag sammen var helt borte. Alle faste holdepunkter i en familie var helt borte."

Både den som var inne i miljøet og resten av familien skulle på samme tid ivaretas, noe som ikke var problemfritt.

6.2.1 Ektefelle/samboer

Seks av informantene var gifte på intervju tidspunktet. En hadde nylig blitt skilt, men hun og mannen hadde bodd sammen i den perioden sønnen var med i et nynazistisk miljø. Tre andre var skilte, og en av disse hadde ny samboer. Den siste informanten er enke og bodde alene i problemperioden. Dette betyr at åtte av elleve informanter hadde en annen voksen person boende i hjemmet som også måtte ta del i problemene da de oppsto. Hvordan samarbeidet ektefellene/samboerene i en situasjon hvor det i mange tilfeller eksisterte "unntakstilstander" i

familiene? I hvilken grad var denne andre personen en støtte for informanten i den problematisk situasjonen?

Hvor mye denne andre personen var involvert i problemene varierer, og det kom særlig an på om vedkommende var biologisk forelder til barnet eller ikke. I intervjuene ble jeg fortalt at begge parter sjelden har vært enige om hvordan de skulle løse problemene som kom. I kun et intervju snakket jeg med både den biologiske moren og faren til gutten som hadde vært med i et nynazistisk miljø. Disse foreldrene forteller om hvordan de opplevde hverandre i forhold til problemet, og om konflikter som kom dem i mellom:

”M: Hverdagen ble vel ikke forandra på det, men vi merka spenninger oss imellom, og krangla noe forferdelig. Vi diskuterte, og hvis ikke han (*sønnen*) flytter ut så flytter jeg ut, sa han (*faren*), og liksom... vi orker ikke mer. Så tenkte jeg at jeg kan ikke sende han ut, for hvor blir det av han da? Jeg var veldig sånn at jeg må ha han hjemme her og beskytte han (*hun ler*). Vi merka det at, hva skal jeg si..., tente veldig fort og tålte lite. F: Krangelen kom fort opp”.

Også andre opplevde denne formen for konflikt. I de andre intervjuene var ikke begge parter til stede. Jeg spurte den jeg snakket med hvordan forholdet til den annen part hadde vært eller var på grunn av dette, og om hvilke konflikter som hadde kommet på grunnlag av at et av barna til en av partene var med i et nynazistisk miljø. En mor sier det ble forferdelig mye krangling mellom henne og mannen, men at de kom seg gjennom det. For mannen hennes var det spesielt tungt at datteren tok et slikt valg i og med at hans familie gjennom generasjoner politisk hadde stått for det helt motsatte:

”Mannen min har hatt to onkler som har vært på Grini, og du vet, han ble helt.... det var så mye krangling her at. (...) Men alt det som har skjedd hjemme og alle de kranglene vi har hatt, og de nedturene kanskje, det er jo ikke noe. Sånt følger jo med, ikke sant?”

Hun sier at konfliktene hun og ektemannen hadde likevel ikke betyr noe i den store sammenhengen, selv om det var vanskelig mens det sto på. I ettertid ser de at dette er helt normalt i en slik situasjon. Deres eget forhold måtte komme i bakgrunnen i denne perioden. Så lenge dattera deres er ute av miljøet har det vært verd det.

”Jeg tror at hvis en er nokså likt innstilt på at en skal hjelpe ungene, så tror jeg det kan gå. Så kan en gå å krangle litt sjøl og være sur på hverandre, men du lever liksom for ungene. Det er ungene du jobber for. Drit i de voksne, de klarer seg, men det er ikke alltid ungene gjør det. Den innstillinga har vi hatt. At det er greit at du og jeg krangler, det er ikke allright det heller sånn sett, men vi klarer oss. Ungene er i oppvekst og det

er ikke sikkert de klarer seg. Vi får støtte dem, og så får vi krangle og snu ræva til hverandre, og så får det stå over en stund. Det er ikke alle som klarer det og det skjønner jeg veldig godt. Det er ikke alle som er innstilt på at uansett hvordan det går med oss så skal ungene ha det greit. Så får en gjøre det beste en kan, om en ikke har så mye penger og ressurser så har en i hvert fall det at de kan komme hjem og at vi står på for dem”.

Et annet foreldrepar jeg snakket med sier også at de følte at de måtte glemme seg selv litt i denne perioden, at alle krefter måtte settes inn for å hjelpe sønnen:

”M: Når han (*ektemannen*) kom med den at enten så flytter ’Hans’ (*Sønnen*) eller så flytter jeg, for dette her holder jeg ikke ut, å ha det på dette viset. Da sa jeg at nå må du tenke, du er voksen og han er i opprørsalderen. Jeg vet ikke om jeg sa at nå må du glemme deg selv i en periode, nå må vi hjelpe han ut av dette her, men det var det jeg tenkte. Vi klarer dette vi, vi må hjelpe han ut av det.

F: Nå har vi jo klart det, men det har føltet veldig svart i enkelte perioder. Det går bare ikke lengre, simpelthen.

M: Vi har tenkt det, ja. Det gikk litt ut over alt, humør og...(...) Det er veldig vanskelig.”

Hvilke konflikter de forskjellige informantene forteller om, varierer. En mor forteller hun og mannen kranla mye om hvordan de selv handlet, hva de hadde gjort feil og hvem som hadde gjort det. Spiren til konfliktene lå her i at det ikke var den biologiske forelderen informanten bodde sammen med:

”Det ble litt turbulent hjemme da jeg ble med i foreldregruppen for mannen min mente at det nytta ikke og det er bare tull. Ta heller å hive dem ut og la dem være for seg selv. La dem få en hybel, en kan ikke ha sånt hjemme. (...)Det var min mann sin mening. Jeg fikk raserianfall overfor han. (...) Siden det ikke er pappaen hans jeg er gift med så ble det veldig mye... konflikter og... Jeg prøver å gjøre ting på en måte og han mener jeg gjør det helt galt, så det har ikke vært lett. Han har ikke gjort noe, bare sittet passiv og kritisert. Jeg har flydd, jeg har ringt og jeg har stått i og vet ikke hva hele dagen, så det blir et hektisk liv. (...) Men når jeg tenker etterpå så føler jeg at jeg har gjort det riktige. En kan jo ikke la være å bry seg.”

Moren nedenfor var samboer med en mann som ikke var faren til han som var i det nynazistiske miljøet, og heller ikke til den andre sønnen som hadde en psykisk diagnose. Hun valgte å ikke involvere denne samboeren i særlig grad i barnas problemer. Hun sier at det er vanskelig for ham å skjønne hva som foregår, selv om de har bodd sammen i flere år:

”Han eldste har jo MBD¹⁵, men nå jobber han og det går kjempes fint. Men samboeren min kan ikke fatte at han har vært helt sånn hyperaktiv og møbler har gått i stykker og alt gikk i stykker. Det skjønner ikke han. (...) Vi har bodd sammen i fire år, men først

---

¹⁵ Nå kalt ADHD.

nå begynner han å skjønne at det må være noe sant i det jeg sier, at alt gikk i stykker. Det blir det samme som at som sønnen min har vært med i miljøet. Når han ikke har vært med og sett fra begynnelsen av så har han ikke noe der å gjøre. Det har vært mye bekymring. Han kan ikke sette seg inn i det en gang. Det tror jeg ikke går an for utenforstående”.

En annen mor var gift med faren til barna, men skilte seg. Det var mange konflikter mellom henne og mannen, men hun mener at problemene rundt sønnen deres ikke var årsaken til dette. Hun sier at eksmannen hennes er av en litt annen oppfatning:

”Det har han (*sønnen*) sagt i ettertid, at jeg vet hvem som har skylda for at dere er skilt. Jeg sa det til han, at nå har jeg sagt til deg flere ganger at det er ikke din skyld, men at du har skapt masse konflikter det har du, men det er ikke det som er årsaken. (*her høres hun fortvila ut*). Det er ikke det altså (*sier hun henvendt til meg*). Det kjenner jeg fra dypet av meg selv at det er ikke hans skyld. Mens mannen min opplever det veldig annerledes. Han sier at på grunn av alle konfliktene med sønnen vår så kjenner han at han trekker seg unna meg og skal løse tingene for seg selv, eller på sin måte, uten å ta med meg. Så han bruker det mer som en årsak til hvorfor han ter seg og oppfører seg som han gjør. Mens jeg føler at jeg distanserer meg helt fra det. Han har vært årsak til mange våkennetter og mye sånt, men likevel, jeg kjenner at mannen min kan være kjæresten min og kan ha de gledene med han likevel”.

En av konfliktene i dette ekteskapet gikk ut på at moren var den som hele tiden passet på og fulgte opp, maset og ordnet, men hver gang det var noe morsomt som skulle skje, tok mannen over. Et eksempel er en sydentur sønnen skulle få i premie dersom han sluttet å røyke hasj. Han sluttet ikke, men likevel tok faren ham med på turen til syden:

”Det syns jeg er kjempeurettferdig. Men som jeg har sagt til sønnen min, (...) at han (*eksmannen*) har fått tatt alle gulrøttene med deg, og dere har hatt det kjempefint. Jeg håper dere har hatt det godt og det har jeg tro på at dere har hatt. Jeg misunner ham ikke det, men du skal vite at den som skulle ha fått tatt de turene med deg, det var meg. For det er jeg som har stått med riset hver gang og ment ting og sett ting fordi jeg har vært rundt deg”.

Noen av de andre foreldrene som er skilte, fortalte at eksmennene deres ikke stilte opp på noen måte for barna deres i ettertid. I enkelte tilfeller hadde de forsøkt å kontakte dem hvis det var spesielle ting de trengte hjelp til, men de hadde blitt avvist. To mødre forteller om slike situasjoner:

”Vi er skilt. Husker jeg ringte han en natt, for jeg trengte hjelp med sønnen vår. Han ble bare forbannet for at jeg vekte ham. Jeg sa: ”Men det gjelder sønnen vår”. Men det brydde han seg ikke om”.

”Han ble putta inn og satt på glattcelle i 2 døgn. Da ringte jeg til faren og spurte om ikke han kunne gjøre et eller annet. Hva? Sitter han inne? Hva så? Hva skal jeg med

det? Så han var helt uinteressert”.

De som fortalte at det hadde vært konfliktfylt hjemme på grunn av barnets deltakelse i et høyreekstremt miljø, ble spurt om de følte de måtte ta parti enten med ektefellen eller barnet. Noen av dem svarte bekreftende på dette:

”Ja. Men det har jeg alltid gjort med barna mine. Men jeg tror alle mødre gjør det. Vi vet at de skal straffes og vi vet at mannen har rett, men av og til er det hardt og...det er vanskelig og... Jeg mener, han slo aldri, men han sa nokså stygge ting til henne og hun tilbake til han og... puhhh”.

”Følte du at du måtte ta parti i konflikter?

F: Nei, egentlig ikke, for min del.

M: Jeg følte det (*hun ler*).

F: Jeg kunne aldri gå på parti med 'Arne' mot deg.

M: Nei vel?

F: Kanskje du har følt det sånn.

M: (*ler*) Jo for det følte jeg, at nå var du så streng og dette var da litt for mye. Da må jeg på parti med 'Arne', nå må jeg hjelpe han, så ille kan vi ikke ha det...følte litt det.

F: Jeg skjønner det.

M: Ja?

F: Men jeg følte at jeg kunne ikke gjøre det selv”.

Hva med andre familiemedlemmer? Har det vært noen støtte å hente for informantene hos noen av disse?

6.2.2 Annen familie

Med annen familie tenker jeg på alle utenom kjernefamilien; ektefelle/samboer og andre barn. Bare noen få av informantene har benyttet seg av annen familie, og i de fleste tilfellene har de heller ikke informert disse om hvilke problemer de sliter med. En mor sier: ”*Jeg fortalte det ikke til alle selvfølgelig. Ikke familien min.*” Bare to informantene i mitt prosjekt forteller at familienettverket ble benyttet i jobbingen for å få sønnen ut av det nynazistiske miljøet. En benyttet seg av slektninger når hun ble nødt til å sende sønnen bort fra Oslo. Hun brukte også broren sin og hans kamerater for å skremme miljøet til å holde seg unna sønnen hennes:

”Jeg har en yngre bror som er utdannet ved idrettshøyskolen og er offiser i militæret. Han brukte sine kanaler igjen - slike store sterke gutter. De syntes dette var kjempe spennende. Til en av dem etterpå skrev jeg en attest at han hadde stilt opp i en sosial sammenheng, så de fikk litt ut av det også. Men jeg brukte mitt eget nettverk aller mest. Også i forhold til at han dro bort. Han var hos broren til min avdøde mann, hos hans familie en stund”.

En annen benyttet seg mye av søsknene sine for å snakke om det som skjedde, og for å få støtte. Andre informanter forteller at de i varierende grad har involvert familie. Noen sier familien bodde så langt unna at det ikke var noen vits i å fortelle alt, for de hadde ikke forutsetninger for å forstå det likevel. Noe av grunnen til dette kan være at når familien bor langt unna, er det vanskeligere å holde en nær kontakt. Det er tre informanter som sier at fysisk avstand til familien var årsaken til at de valgte å ikke involvere dem i problemene:

”Når det gjaldt familie og sånt så var jeg åpen på det, men prøvde likevel å tone det ned. Det er klart at en del av familien bor nede i Østfold og den andre på Vestlandet, så miljøet var ikke så hardt der heller. De skjønnte nok ikke helt alvoret i det, og det valgte vi å la være sånn. Jeg sa at det er problematisk med sønnen min her i Oslo, han blir truet så han bør vekk en periode, men jeg tror ikke de egentlig skjønnte det hele og fulle alvoret i det”.

”Min familie bor så langt unna de fleste. Jeg har ikke fortalt det til dem. Det var ikke noen vits i, de kunne ikke gjort noe likevel så det var ingen vits i å gjøre folk redde”.

”Jeg er fra en liten by utenfor Oslo. Jeg har fortalt, men jeg tror ikke de vet hva det er for noe en gang, rett og slett. Jeg tror det er så fjernt for dem at de ikke skjønner”.

En informant var åpen om hva som foregikk overfor sine foreldre, men opplevde liten forståelse fra den kanten. Hun sier det er vanskelig for generasjonen over henne selv å forstå et slikt fenomen som ”nynazisme”. I dette tilfellet ble konsekvensen brutte familiebånd, da sønnen mistet kontakten med sine besteforeldre:

”Det er mye virkelig vondt, mange vonde opplevelser. Også familie, venner og naboer opplever vonde ting i denne sammenheng. ”Sånn går det når du ikke tar vare på ungen din”, hørte jeg fra flere. I foreldregenerasjonen er dette temaet tabubelagt. Mye tungt og vanskelig og min sønn har i dag ingen kontakt med sin bestefar. (...) Jeg fikk ikke mye støtte av familien på dette her. Det var en som støttet meg hele tiden, men de andre var redde, de mente at det ikke hjalp. Mye kan ikke rettes opp, for eksempel familiebånd. Forferdelig vonde ting”.

Heller ikke nære slektninger har for de fleste informantene vært noen god støtte i den vanskelige tiden. I selvhjelpsarbeid sees slektninger som en uutnyttet ressurs. Om aktiviteten til slektninger av psykiske pasienter, sies det:

”Her er det ingen tvil om at det finnes tilstrekkelige ressurser tilgjengelig blant de berørte. (...) Likeledes kan de ta del i mindre diskusjonsgrupper hvor de sammen kan gå igjennom deres personlige følelser i forbindelse med erfaringer, kanskje inkludere skyldfølelse og ”offerholdninger” (Matzat, 1992 [b]:186).

Hva med naboer? Har de spilt noen rolle for foreldrene i problemplassen?

6.3 Naboer

Som jeg var inne på innledningsvis i dette kapittelet, ser det ut til at heller ikke naboer har like stor betydning for hverandre som tidligere.

”Tidligere utgjorde nabolaget et annet nettverk. Men med økende urbanisering, anonyme boligområder, i første rekke de beryktede høyhusghettoene, har naboskapet mistet sin betydning for svært mange mennesker” (Matzat, 1992 [a] :193).

En konsekvens av en industrialisert livsstil er mangel på nabolag, hevder Christie (Christie 1982). Naboer kjenner hverandre kun som naboer. *”Vi blir kjent med hverandre som rolleinnhavere, ikke som hele personer”* (Ibid:119). Derfor er det ikke så ofte en har kjennskap til privatlivet til naboene, og det er ikke like naturlig å bry seg om hva andre sine unger driver med. Når en møtes snakker en mest om plenen som skal klippes eller om strømregningene. *”Mange av våre problemer skriver seg fra sovende nabolag eller fra utdødde lokalsamfunn”*, hevder Christie videre (ibid:130). Hvilke betydning har så naboer hatt for mine informanter? Er forholdene virkelig slik Christie ovenfor hevder? Først vil jeg diskutere bosted og hvilken betydning informantene tror dette har hatt for naboforholdene.

6.3.1 Bosted

Mine informanter i Oslo kommer fra bydelene Nordstrand, Søndre Nordstrand, Furuset og Vinderen. I Kristiansand-området kommer de både fra sentrumsnære områder og fra et lite sted rett utenfor byen. Når det gjelder betydningen av bosted, er det de tre informantene fra bydelen Nordstrand i Oslo som forteller mest om naboforhold. Dette er ikke nødvendigvis bare fordi de mener dette er et spesielt sted. Likevel ser det ut til at det er noe med Nordstrand. Her skal det være fint på overflaten, er budskapet jeg får gjennom intervjuene. Informanten nedenfor forteller hvordan hun opplevde at alle visste hva som foregikk, men ingen snakket om det:

”Jeg bodde og jobba på Nordstrand i hjemmetjenesten. Men dette snakka jeg ikke noe om. Ikke med familien. Ingen. Samtidig som jeg var forferdelig bekymra for han. Jeg visste hvem av kameratene hans som var med. Han skifta miljø, men jeg ble kjent med disse guttene etter hvert, og også foreldrene. Jeg prata med dem men ingen av oss nevnte dette miljøet. Vi skamma oss alle sammen, vi ville ikke. Det var rart, vi snakka aldri om det miljøet”.

Nordstrand sees på som en ”bedre bydel”. Den kjennetegnes av ”et høyt utdanningsnivå og en velstående befolkning. Bydelen preges av store eneboliger med til dels store hager. (...) Nordstrand er ”en vestkantbydel” på Oslo syd – øst”” (Carlsson og von der Lippe, 1999:28). I rapporten ”Ungdomstid i storbyen” kategoriseres Nordstrand som ytre vest, sammen med bydeler som bl.a. Vinderen, Røa og Ullern.

”Selv om Akerselva vanligvis danner det geografiske skillet mellom østkant og vestkant, passer dette sosialt sett ikke like godt for alle bydelen som ligger øst for elva. Både bydel 7 Ekeberg–Bekkelaget, bydel 8 Nordstrand og bydel 21 Grefsen–Kjelsås har trekk som sosialt sett minner mer om bydelene som ligger på vestsiden av Akerselva (Bakken, 1998:44)

Denne inndelingen av byen er hentet fra rapporten ”Oslohelsa. Utredningen om helse, miljø og sosial ulikhet i bydelene”, av Rognerud og Stensvold. Ungdommene i undersøkelsen oppga fars yrke og ytre vest viste seg å være den kategorien hvor størst andel av fedrene hadde høyere stillinger i arbeidslivet (ibid). Noen av foreldrene i min undersøkelse mener at deres bosted gjorde det vanskeligere for dem å takle problemene. Årsaken, sier de, er at i en bydel hvor malen er å være vellykket og ha en ripefri fasade, er det enda verre for dem som opplever at ikke alt går som de ønsker.

”Nordstrand er en veldig spesiell bydel. Alt skal være så fint og flott på overflaten. Jeg vet at politiet var på bydelen for å få i gang et eller annet, men det var ikke noe problem. Det var ikke noe. De lukket igjen øynene helt totalt, og der satt vi fortvila foreldrene i hver vår stue og visste søren ikke hva vi skulle gjøre”.

”En bydel med sterk kristen tilhørighet. Sett på som en bedre bydel hvor man har kontroll over situasjonen og takler våre problemer, føler vel noen. Mange har holdt fasaden for enhver pris – med det det innebærer”.

Jeg spurte dem om de tror foreldregupper er spesielt viktig i slike bydeler. Moren som uttaler seg nedenfor, samtykker i dette. Hun flyttet i ettertid til en annen bydel og har sett hvor forskjellig ungdommen behandles på de to stedene.

”Jeg tror det er viktig uansett, men jeg tror nok kanskje det er spesielt viktig i en sånn bydel (*Nordstrand*). Ser bare hvordan den bydelen her engasjerer seg i ungdommen her, det er jo helt forskjellig.

Bydelen som hun i dag bor i er en av de mer tradisjonelle østkant–bydelene.

Ungdomspolitikken her, i forhold til Nordstrand, er helt forskjellig mener hun. Om Nordstrand sier hun:

”Det er ikke noe. De har aldri brydd seg med ungdommen. Det er ikke noe for ungdommen der. Hvis ikke du spiller håndball eller tennis eller er kristen, så er det ikke noe tilbud. (...) Nå er det vel mange som ikke bor i bydelen som jobber der oppe og, men.... jeg vet ikke om det er politikerne som ikke skjønner alvorret. Det ble spørsmål om fritidsklubb, og de fikk beskjed om at de kunne dra til Lambertseter. Men de kunne ikke dra til Lambertseter når de kom fra Nordstrand, for der var de ikke godtatt. Så var det natt-café borte på Bekkelaget for de som gikk på Brandfjell skole. Ellers så var det ikke noe. Det har vært snakk om å lage en fritidsklubb nå, men jeg tror det ikke før jeg får se det. Det er litt feil at Oslo er delt opp i bydeler for de prioriterer så forskjellig, det er opp til hver enkelt bydel hvordan de skal prioritere. Oppe på Nordstrand så er det eldre som har blitt prioritert. Her i denne bydelen er det ungdommen som har blitt prioritert”.

En annen bor også i det som blir sett på som en ”bedre” bydel. Vinderen er en av de tradisjonelle sentrumsnære vestkantsbydelene. Dette gjenspeiler seg i prisnivået på boliger, og det er derfor bare et utsnitt av befolkningen som har mulighet til å bosette seg her. Det som karakteriserer stedet, er at det er veldig lukket, forteller denne informanten. Her er det for eksempel nesten ingen barnevernsaker - på overflaten. Alt er gjemt innenfor hjemmet. Hun forteller at hun selv satte merke på baksiden av spritflaska, slik at hun fikk kontrollert om det forsvant noe. I andre familier hvor far kommer hjem med nye flasker hele tiden, er det ikke så lett å kontrollere, mener hun. Informantene sier det ikke er økonomi som er avgjørende for hvem som får problemer: *”Noen i gruppa har sterk, trygg, solid økonomi, men ikke alle. Dette er underordnet.”* Samme budskapet får jeg også fra andre informanter. Økonomi har betydning for hvor du bosetter deg og kan derigjennom få betydning for hvordan problemer takles. På forskjellige steder hersker det forskjellige normer for problemløsning og hvilke problemer det er anerkjent å ha. Betydningsfullt derimot, er det at folk innser at det er normalt å ha problemer. Malen for hva som er vellykket, er kanskje noe forskjellig fra sted til sted. Vedkommende som uttaler seg nedenfor bor i en typisk østkantbydel. Hun mener dette har vært positivt:

”Det har kanskje hjulpet litt at jeg bor i en slik bydel. Her er ikke bare A4-mennesker. Det hjelper å bo et sted folk er litt mer romslige”.

6.3.2 Informantenes nabo-opplevelser

Tre av informantene forteller at de snakket med naboer om situasjonen de hadde kommet opp i. For den ene var årsaken praktisk. Hun ønsket at de kunne følge litt med utenfor dørene, samtidig som det kunne være lurt å være litt observant fordi familien hadde mottatt trusler fra

det nynazistiske miljøet:

”Så tok jeg kontakt med naboer og sa fra hvilket problem vi hadde og ba dem være obs på det de måtte se og observere rundt oss. Vi hadde spesielt kontakt med en nabo som leide i andre etasje i en villa ved siden av der hvor vi bor, bare sånn 20 meter fra. Han hadde kjempeinnsyn både til vinduene våre og inngangen vår og garasjen som er på grunnplan. Huset er på tre plan. Da kunne jeg ringe han og si at du, nå hører vi noe, ser du noen utenfor eller er det noe mystisk? Hvis han da så noen så var det spennende – er det venner eller er det fiender? Så vi hadde noen morsomme runder på det da”.

For en av de andre var det media som informerte naboene om hva som var på ferde. Moren valgte å snakke åpent når naboene tok kontakt:

”De har spurt er du hjemme nå, så har jeg sagt at ja, det med sønnen min tærer så på. Jeg er så syk og er i sånn sorg. Jeg har spilt så åpent med det hele tiden så jeg føler at de støtter meg”.

For en tredje informant var det unødvendig å informere naboene om situasjonen; det var åpenbart fordi datteren gikk i full uniform. Også hun opplevde at naboene hadde medfølelse og støttet henne. En slik kontakt mellom naboer kan karakteriseres som ”lokalt nettverk”, og kan være til gjensidig nytte:

”I et nabolag kan forekomsten av lokale nettverk ha betydning for trivsel, tilhørighet og opplevelsen av sosial trygghet. En ser også ofte hvordan lokale nettverk kan gi grunnlag for samarbeidstiltak og annen koordinert atferd for felles interesser” (Schiefløe, 1992: 38).

Ingen av de andre informantene fortalte meg om denne type samarbeid med naboene. Jeg lurte på om det var noe spesielt med disse naboforholdene, om de hadde vært spesielt nære:

”Det er ikke akkurat sånn at vi går inn og ut hos hverandre, så det var ikke det at det lå så veldig mye vennskap i det. Det lå mer i det at dette føler jeg er viktig å åpne for, og jeg syntes det var tosidig. Det var selvfølgelig mest for vår egen skyld, men det var også for deres skyld. Vi visste ikke hva som kunne skje i det miljøet der, og jeg syntes det var viktig at de også visste at de kunne være litt observante. Så det var ikke bare egoisme i det, det var også litt sånn omsorg for de som er rundt. Jeg ville sette meget stor pris på om der var et problem i et nabolag hvor jeg har egne unger og sånn at jeg visste om det. Og det var bare positive tilbakemeldinger på det”.

”Jeg har aldri vært den som kjenner... liksom i hagene rundt omkring. Jeg har holdt litt avstand. Men de har kommet med blomster og de har vært veldig fine”.

Naboforholdene i seg selv har altså vært verken nære eller spesielle på noen måte. ”*Man trenger ikke bli nære venner for å lage avtaler om hvordan man skal passe på husene til hverandre, eller gi et tryggere oppvekstmiljø for barna i nabolaget*”, er også en erfaring fra

naboprojekter i USA (Pancoast, 1992:137). Det som har vært spesielt er at disse foreldrene har turt å være åpen om forholdene innad i familien. *”Ofte er det en sammenheng mellom grad av åpenhet og tettheten i det samlede nettverk, som familiemedlemmene har utad”* (Finset, 1992:85). Dette er likevel ikke enkelt alle steder i en stor by. I det ene tilfellet hvor informanten valgte å være åpen, bodde familien i et villaområde uten mange naboer. Da er det nok noe lettere å bli kjent med de som bor rundt. Hun sier: *”(...) Det er ikke sånn veldig tett, men alle kjenner alle i den lille grenda vi bor i.”*

En annen informantene som hadde vært åpen overfor naboene bodde på et sted med en noe spredt bebyggelse, mens en bor i en drabantby med tett bebyggelse. Informanten nedenfor har en annen opplevelse av et tettbebygde strøk, og forteller om sitt forhold til naboene på denne måten:

”Jeg har ikke så mange naboer som bryr seg om sånne ting. Jeg bor i sånn terrasse, så... Vi har noen chilenerne som bor tvers over og det var ikke så populært, og pakistanere som bor over. Jeg sa det til datteren min, at her er du med bomberjakke og her bor pakistanere og chilenerne. Så jeg sa ikke så veldig mye”.

Forutsetningene for å bli kjent med naboene er ikke den samme alle steder. Fordi datteren til denne informanten hadde i mot disse naboene som var utlendinger, fikk hun selv et anstrengt forhold til dem. Hun snakket ikke så mye med dem fordi hun skjemtes over datterens holdninger. En annen mor hadde også en del utlendinger i nærmiljøet. Hun snakket mye med dem, også mens datteren hennes var i det nynazistiske miljøet. Ingen av disse hadde reagert negativt overfor henne, de hadde alle støttet henne og hatt medfølelse for henne:

”Veldig mange av vennene til datteren min fra alle nasjoner bor rundt her, mange av de hun hadde gått på skole sammen med. Hun snakket ikke med dem i disse årene, men de snakket alltid med meg. De lurte veldig på hvordan det gikk med datteren min og syntes det var fælt. Så jeg hadde veldig god kontakt med ungdommene her i området som hun kjente fra før. Det var veldig allright. Det var ingen som vendte meg eller datteren min ryggen, selv om hun ikke ville snakke med dem på mange år”.

Noen få av de andre informantene har vært i kontakt med naboer. I disse tilfellene har det kommet mer eller mindre negative kommentarer fra naboene om nynazistiske aktiviteter i informantenes hus. Dette har ikke blitt opplevd som velmenende:

”Jeg husker jeg fikk høre av en venninne av meg at hun hadde hørt på bygda.... Det var en sommer. Vi hadde vært borte en helg og da hadde han vært hjemme alene. Han hadde aldri hatt noen fester hjemme alene eller sånt før, så vi følte oss ganske trygge. Men da hadde de vært her samla den gjengen og sittet ute i hagen. Da hørte jeg det at

naboen hadde snakka om at de hadde hatt møte i hagen. Nazimøte i hagen hos oss. Det syntes jeg var forferdelig. Da skjemtes jeg veldig og tenkte hva tror de om oss nå? At vi godtar dette her, at vi bare sier det er greit? Da husker jeg at jeg var forferdelig skamfull. Jeg prata med sønnen min om det, men de hadde ikke hatt noe møte, påsto han. De hadde vært her hele gjengen, men de hadde ikke hatt noe sånn møte. Så trakk jeg den konklusjonen at naboen hadde sett at de var sammen en gjeng, så da regna de med at de hadde et møte.”

Dette skjedde på et lite sted og er det som kalles for ”bygdesnakk”. Men også i byen opplever folk at naboer ”sladrer” om dem til andre. En informant i Oslo forteller følgende om naboens snakk:

”En hendelse jeg husker godt var da en nabo jeg ikke kjenner sa bl.a til meg: ”er du klar over hvilket barn du har og hva som har skjedd hjemme hos deg? De henger ut av vinduet med naziflagg og greier”. Dette var ganske ondskapsfullt gjort, og jeg tror det lå masse løgn i det. Jeg spurte henne om hun kunne oppgi kilden, men det gjorde hun ikke. Det var forferdelig ondskapsfullt. Når du føler du har mistet kontrollen på et område og du blir tatt på det. Hun sluttet etter dette å hilse og snudde seg vekk når vi møttes. Syntes det var ekkelt - hun kunne jo spre det videre, og hva ville andre tro?”

En mor som uttaler seg i en avisartikkel, har også opplevd naboer negativt. *”Når hun går på butikken, peker naboene og hvisker: ”Der er moren til nazisten!” (...) Hun orker knapt å bevege seg utendørs, for hun vet hva naboene tenker: Noe må jo ha kommet fra hjemmet”* (Aftenposten 30.01.01). Disse foreldrene opplevde altså å bli baksnakket av naboer fordi de hadde en ungdom i et høyreekstremt miljø. Moren over kjente ikke naboen som sa dette. Informanten som fikk høre at det hadde vært nazi-møte i hagen mente å ha et greit forhold til naboene i begynnelsen, men det endra seg etter denne hendelsen:

”Nærmeste naboene rett ved siden av har flere unger, og de kom stadig inn i gården til oss og lekte og var med i hagen. Jeg sa at de må bare komme inn når vi er ute her, de må bare være her, hvis mora ropte på dem. Men etter disse her ungdommene var og samla seg ute i gården her....., ikke at de hadde noe møte, men de kom her og spurte etter sønnen vår, så hørte jeg liksom stadig at de ropte på ungene; kom, ikke vær der nå. Siden har de ikke vært her, og hver gang de kommer inn i gården så er det; kom. De har ikke prata så mye med oss nå som de gjorde før”.

Her kommer stigmatiseringsprosessen som jeg diskuterte ovenfor¹⁶ tydelig frem. En sammenfatning av nabo-opplevelsene viser at kun tre av informantene har opplevd støtte fra naboene i forbindelse med at deres sønn eller datter gikk inn i et høyreekstremt miljø. Dette kan tolkes negativt – at naboer generelt vender deg ryggen om du skulle komme opp i denne type problemer. Det kan også tolkes positivt. De foreldrene som opplevde støtte fra naboene,

var de som hadde vært åpne og ærlige i nærmiljøet, og snakket med naboene om hvilken situasjon de hadde kommet opp i. Kanskje er det slik at dersom en tør å bryte den barrieren det er å begynne og snakke med utenforstående om det som foregår, vil folk faktisk ha forståelse? Kanskje kan ideen om at åpenhet med naboene ikke er lønnsomt, ha sammenheng med at vi helst ikke vil plage andre med våre problemer?

”I de fleste vestlige kulturer er det også sosiale og etniske holdninger til selvhjulpenhet som gjør at folk gjerne vil løse sine problemer på egen hånd, ut fra den tro at vi ikke skal plage andre med dem” (Ruhf m. fl., 1992:148).

Kanskje er teoriene om at folk ikke bryr seg så mye om hverandre lengre egentlig ikke korrekt? ”*Det er lett å tro at samfunnet er hardere enn det er*” uttaler en politibetjent i Kristiansand, som har vært tilknyttet et nabo-hjelpsprosjekt der (”Det kriminalitetsforebyggende råd”: Nabohjelp:7). Også Christie er med på at forholdene ikke er fullt så ille som det som ble skissert overfor: ”*Døden er ikke fullstendig*” (Christie, 1982:130). Om ikke nabolagene er ”døde”, så har de kanskje et preg av å være ”løse”? I de ”løse samfunn” kjenner ikke naboer hverandre i særlig grad, og det blir dermed vanskeligere for dem å forstå andres atferd (ibid). Et ”løst samfunn” er typisk et bysamfunn hvor mennesker bor tett, men har lite med hverandre å gjøre. Kanskje kan nettopp dette poenget forklare mine informanternes nabo-opplevelser. Ifølge Christie utvikler det norske samfunn seg i retning fjernhet (ibid). Kanskje var det slik at de to foreldrene som snakket om sine problemer gjorde det enklere for naboene å forstå situasjonen, og dermed vanskeligere for dem å fordømme? Mennesker ”*går lenger i umenneskelighet jo fjernere den annen part står dem*”, sier Christie (Christie 1982:69). Milgram’s forsøk med strømstøt, hvor folk ga sterkere støt jo mindre de hørte eller så til de ga støtene til, viser blant annet dette (ibid:68-69). Andre forsøk bekrefter det samme. Medmenneskeligheten kommer lettere til syne dersom den andre part kommer nærmere. Dette fenomenet fant man også i Aksjon Nabohjelp, som ble startet i 1985, på initiativ fra Det kriminalitetsforebyggende råd. ”*Når det blir tettere mellom folk, koster det mer å skade andre. Det forplikter å bli synlige for hverandre*” (Det kriminalitetsforebyggende råd: nabohjelp:4). Når foreldrene åpnet seg, og fortalte naboene at de hadde et problem, ble det kanskje naturlig for tilhørerne å trå til som medmennesker.

To av informantene som var åpne med naboene bodde på et sted med få naboer. Den siste bodde derimot et sted med mye blokkbebyggelse, og hadde dermed atskillig flere naboer.

---

¹⁶ Stigma diskuteres i punkt 3.2.

Dette eksempelet sammenfaller ikke med teorien om mindre nabo-støtte i ”løse samfunn”. Informantene forklarer nabostøtten med at mange av dem som bodde der selv ikke var helt ”A4”, og kanskje derfor hadde mer forståelse for at folk kunne få problemer.

6.4 Sammenfattende om de nære nettverk

Alle foreldrene som bodde sammen med en annen voksen person i hjemmet (åtte stykker), forteller at forholdet dem i mellom ble vanskelig i forbindelse med at sønnen/dattera gikk inn i et nynazistisk miljø. Av disse var det bare halvparten (fire stykker) som samarbeidet godt med den andre parten. Alle disse var i stabile ekteskap som kunne tåle en slik påkjenning. Den ene moren som ikke samarbeidet med sin samboer om disse problemene, hadde valgt å ikke involvere ham. De tre andre mødrene var gifte, men de opplevde at ektefellene var mindre interesserte/uinteressert i å kjempe for å få barna ut av miljøet. Den største kampen måtte de ta alene.

Annen familie har gitt liten støtte til informantene i denne sammenheng. Bare to stykker sier de fikk noe støtte fra familiemedlemmer utenfor kjernefamilien. Informantene har hatt blandede erfaringer med naboer. Tre av dem som valgte å snakke åpent med naboer, opplevde

også å få støtte. Andre hadde opplevd stigmatisering i nærmiljøet der de bodde. Bosted ser ut til å ha hatt en viss betydning for naboopplevelsene. Det som ser ut til å ha betydning, er både antall naboer og hvor ”A4” disse er. I de bydelene hvor folk bor mer ”privat”, eksempelvis i eneboliger, er det ofte størst krav til ”å passe inn”. Samtidig er det færre som bor her, og dermed blir det lettere å bli kjent med naboene. I de bydelene hvor folk bor mer ”sammenstuet” er folk også mer forskjellige. Det er vanskeligere å bli kjent med naboene, men til gjengjeld er det større spillerom for å skille seg ut. På denne måten utjevner forskjellene mellom bosted seg til en viss grad. Om dette er generelle tendenser i samfunnet er uvisst, siden dette er slutninger ut fra et lite materiale.

Foreldrene har altså ikke opplevd noen rungende støtte fra det jeg har kalt ”de nære nettverk”. Støtten var ikke tilstrekkelige, eller ikke egnet til å gi nok støtte av den typen de trengte i den vanskelige tiden. Videre vil jeg diskutere hvilken rolle det offentlige hjelpeapparatet har spilt i forhold til informantenes problemer.

7. DET OFFENTLIGE

Litt naivt kunne man tenke seg at en forelder kunne ta en telefon eller møte opp på et kontor for å få hjelp når sønnen eller dattera gikk inn i et nynazistisk miljø. Slik er det ikke, noe informantene understreket tydelig overfor meg. Hovedproblemet ser ut til å være at det offentlige hjelpeapparat har for lite informasjon om temaet høyreekstremisme. Det er også andre hindringer som gjør det vanskelig å nå frem. Jeg blir fortalt om ansatte som gjør en dårlig jobb og at måten systemet er bygd opp på legger hindringer i veien. Det er også noe med fenomenets karakter som gjør at en forelder kanskje ikke en gang forsøker å komme i kontakt med noe etablert hjelpeapparat. Spørsmålet jeg stiller er som følger: Jeg tar med skole og politi her selv om de ikke tilhører hjelpeapparat, men støtte fra disse instansene kan uten tvil være med på å lette forholdene for foreldrene. Politiet har også samarbeidet direkte med foreldregruppene, og på den måten vært til hjelp for informantene.

7.1 Skolen

Foreldrenes samarbeid med skolen tar jeg med fordi dette kanskje er den første naturlige offentlige samarbeidspartneren deres, med unntak av dem som har barn med diagnoser. Informantenes opplevelser i forhold til samarbeid med skolen varierer. Det eneste flere er enige om, er at skolen burde ha grepet inn tidligere:

”Skolen skulle for eksempel tatt tak i lese- og skrivevansker tidligere. Kanskje kunne noen vært reddet fra noe i en tidlig alder – i hvert fall klare tilfeller av dette. (...) Det er innskrenkninger på ekstratimer og lignende i skolene. Mangelfulle tilbud til de som trenger ekstra hjelp. Ikke positivt. Jo mer han (*sønnen*) falt ut, jo mer fjernet han seg fra det (*skoleundervisningen*)”.

”Jeg syns ikke, og det vet jeg flere andre som er enige i, at vi syns ikke skolen har vært samarbeidsvillig. Det har jeg hørt som en gjenganger flere steder. De tar det ikke alvorlig. Det var ikke alvorlig heller, men det er noe med det å begynne å bli litt urolig og kanskje ikke få med seg nok undervisning, så kan ting være forsterkende på ting senere i livet. Det er så viktig hvis vi skal tenke forebygging at ting får roa seg og at man samarbeider, selv når det virker som bagateller så kan det være viktig senere”.

I materialet mitt har 6 av 10 barn hatt skoleproblemer. Hvilken type problemer dette dreier seg om varierer, men det er en overvekt av barn med forskjellige typer psykiske diagnoser. De resterende som hadde skoleproblemer men ikke diagnoser, er ifølge foreldrene barn som også har vært litt utenfor på andre måter, blant annet i forhold i venner¹⁷. Det har vist seg at vanskeligheter på skolen kan ha en direkte betydning for barns kriminalitet (Kyvsgaard, 1992)¹⁸.

To av informantene sier at skolen handlet sterkt klandreverdig da disse problemene oppsto. De mener det var personer i skolesystemet som sympatiserte med det nynazistiske miljøet, og at det fra skolens side derfor ikke ble tatt affære:

”Det som var rart var at når han på ungdomsskolen det siste året begynte å få litt kontakt med det miljøet, så burde de ha skjont det. Det var helt utrolig, for det var en skole i Oslo hvor rektor var... kan jeg si en gris. Han var veldig sånn militær, og våpen og sånn var kjempetøft. Den gutten som hadde vært hjemme hos oss, og som jeg vet nå har blitt i miljøet veldig mye lengre enn min sønn, han ble litt stjerne hos

---

¹⁷ Bjørge og Carlsson skriver nærmere om kjennetegn ved deltakerne i disse miljøene (Bjørge/Carlsson, 1999, kap.2).

¹⁸ For en diskusjon rundt den rolle hjem og skole spiller i forhold til kriminalitet, se Kyvsgaard 1992, kap. 6.

rektor og ble trukket med når det skulle være arrangementer. At ikke skolen så det skjønner jeg ikke, men jeg tror det hadde noe med den settingen å gjøre på skolen. Nå ble vel den rektoren mer eller mindre sparka ikke så lenge etterpå. Jeg tror han syntes at... jeg kan ikke beskyldre han for det, men at et sånt miljø egentlig var helt greit, så de så det ikke. De ville i alle fall ikke se det”.

Den andre av disse informantene forteller at faren til han som rekrutterte ungdommene på skolen var lærer der. Hun synes det er klanderverdig at han ikke informerte andre foreldre om hva som foregikk:

”Det er i grunnen litt merkelig, for denne gutten som jeg snakker om, han var mye eldre enn min sønn, og da ser de opp til dem. Svær og kraftig og eldre. Faren var lærer, og han var ikke noe.... (...)

At han kunne ha tatt det opp og fått skolen med?

Ja, fortalt det, og kanskje kalt sammen foreldre til de guttene som så opp til ham, fortalt hvordan det var, for han visste det veldig godt. Men det gjorde han ikke”.

Noen mødre sier skolen etterlyser kontakt med foreldrene, men at de er ikke villige til å følge opp når foreldrene engasjerer seg og ønsker samarbeid om barnas problemer. Moren nedenfor forsøkte å få til et samarbeid med skolen, men de fulgte ikke opp:

”Det var for dårlig oppfølging fra skolen. Jeg ba om å bli løpende orientert om skulk eller at leksene ikke ble gjort, men dette ble ikke fulgt opp. Skolen generelt kunne ha hatt en bedre dialog med hjemmene. De etterlyser jo kontakt med foreldrene – nå tenker jeg på foreldremøter”.

Neste informant er enig:

”Han var mye umulig på skolen og da prøvde jeg å samarbeide med ungdomsskolen, men jeg ble til slutt sett på ....jeg hadde på følelsen av at de til slutt stønnet da de så meg. Det er litt med det der samarbeidet som skolen snakker om. Hver gang du kommer og tar en diskusjon og ønsker at noe blir gjort, så ser de på det som en belastning, for da får de mer å gjøre. På en måte så vil de ikke ta i mot den bestillingen eller det samarbeidet, for de gidder ikke egentlig, det er min oppfatning. Det skremmer meg litt, for de snakker alltid på disse foreldremøtene at det så viktig med skole og samarbeid. De klager over at det bare er de samme foreldrene som kommer på foreldremøtene, de andre viser ikke interesse. Men når du da kommer så er de ikke interessert i det hele tatt selv. Det er bare fraser”.

Flere foreldre hadde også hatt positivt samarbeid med skolen. De forteller om mange enkeltlærere som har strukket seg lengre enn de trodde var mulig.

7.2 Samarbeid med andre instanser

De fleste erfaringene foreldrene forteller om fra det offentlige hjelpeapparat, er hentet fra Barnevernet. Det er også to informanter som har samarbeidet med henholdsvis sosialkontor og utekontakt. Forskjellen er stor på hvor mye arbeid informantene har lagt i å forsøke å skaffe hjelp fra det offentlige. Noen ikke gjort noe forsøk, mens andre har slitt seg ut ved å sitte dag ut og dag inn i telefonen.

7.2.1 Hvordan få hjelp?

Felles for alle var at det var vanskelig å vite hvor en skulle henvende seg med denne type problem, det fantes ikke noe etablert hjelpeapparat for en ungdom i et høyreekstremt miljø eller for foreldrene. Det var heller ingen som henvendte seg til dem, selv om det ofte ikke var noen hemmelighet utad hva barna drev med. En mor sier det er alt for energikrevende å få tak i den hjelpen man trenger i problemsituasjoner:

”Det eneste jeg vil si i forhold til et offentlig hjelpeapparat, så må det være foreldre som nesten ikke er i jobb. De må ha en kapasitet av en annen verden, (...) og ha en masse pågangsmot og aggresjon for å klare å nå frem, og det er skremmende. (...) Jeg ser eksempler gang på gang”.

En mor forteller om hvordan hun har stått på og brukt tid for å få tak i hjelp, noe hun også oppnådde å få:

”Det var dager på jobben hvor jeg bare ringte, satt hele tiden i telefonen for å prøve i innhente hjelp. Brukte mengder av tid i arbeidstida. Følte meg heldig som nådde frem til slike behjelpelige mennesker”.

Selv i helt en ekstrem situasjon hvor barnet var tiltalt for en alvorlige forbrytelse og navn kom frem i media, var ikke det offentlige til stede:

”Jeg må si jeg reagerer på veldig mye av det offentlige. Det er blant annet at..., la meg si det sånn, at hvis det skjer en togulykke, så setter hele landet inn med krisepsykiatri og alt mulig rart. Og så får du da barn som blir tiltalt for mord og som slåss med sanneling, da er det ingen fra det offentlige som prøver å kontakte deg. Tenk deg den krisen du er i når det skjer noe sånt. At du har en sønn som kanskje er morder, og så er det ingen.... Du hadde trengt å snakke med en psykolog du hadde trengt å snakke med folk som forstår det, og de viser ingen interesse i det hele tatt på det området”.

For å komme i kontakt med noen som kan hjelpe, måtte de selv ta kontakten. Det er svært sjelden det er motsatt, at de som har problemer blir kontaktet av noen som ønsker å hjelpe dem. Informantene måtte selv finne ut hvor de skulle ringe og hva de skulle spørre om.

”Jeg ville aldri klart det uten den støtten og det hjelpeapparatet rundt meg. Men det er vi som foreldre som likevel må trekke i trådene. Vi må si fra når og hvis vi har bruk for noe og hva vi har bruk for det til. Jeg kunne ikke bare sette meg ned fordi jeg hadde en gruppe – det er jo ikke sånn”.

”Du må i noen tilfeller være kunnskapsrik og vite om hvor du skal henvende deg for å få hjelp, har jeg inntrykk av. Det har vist seg at flere av disse ungdommene har slike problemer. De faller utenfor på en eller annen måte. Hva hvis de hadde blitt fanget opp tidligere? Det går vel på kunnskap og ressurser”.

Hvordan foreldrene har blitt møtt der de har søkt hjelp varierer. Det kommer frem at dette ofte er avhengig av enkeltpersoner. Ikke alle foreldrene har vært i kontakt med hjelpeapparatet, men de fleste hadde en eller flere erfaringer å dele med meg. En mor svarer slik når jeg spør henne om hun har vært i kontakt med det etablerte hjelpeapparatet:

”De var jo ikke der. Det var ikke noe hjelpeapparat rundt her. (...) Jeg vet at Barnevernet har vært involvert i et par av disse ungene, men altså, det er ingenting. Det er ikke noe ordentlig barnevern der oppe en gang. Det er bare tull. Jeg jobber i bydelen.... Jeg skjønner ikke hva de driver med”.

7.2.2 Barnevern

Det er bare to informanter som sier de har samarbeidet med denne instansen. En tredje var i kontakt med dem for å forsøke å få omgjort et tiltak de hadde satt i gang overfor datteren uten hennes velsignelse. For mange kan det være vanskelig å ta dette skrittet. Mange har et negativt bilde av Barnevernet, og man forbinder det for eksempel med at barn blir fratatt foreldrene. I mediene hører man mest om de negative tilfellene, og inntrykket kan derfor være skjevt. Den ene som henvendte seg til Barnevernet for å få hjelp, kjente en som jobbet der. Kanskje gjorde dette terskelen lavere for henne for å opprette denne kontakten? Hun forteller at hjelpen hun fikk var veldig personavhengig. Hun har likevel ikke et godt inntrykk av barnevernets håndtering av unge i et høyreekstremt miljø:

”Var innom der noen ganger og personer skiftes fort ut. Den personen som var der i begynnelsen var OK, men sluttet. Nestemann var ubrukkelig. Var på noen møter der, men det eneste jeg fikk ut av det var at jeg kunne få tatt ut litt for min egen del. Vi hadde noen møter hvor vi klarte å få samla hele familien hos Barnevernet, hvor vi prøvde å komme fram til noen daglige små regler og holdepunkter. Førte ikke fram.

(...) Personen som hadde med ungdommene og gjøre fra Barnevernet var totalt ubrukelig sett fra ungdommenes side. Veldig autoritær. Feil person på feil sted. Det ødela mer enn det gagnet. Dette konkret hadde lite med Barnevernet generelt og gjøre. Min og andres erfaring er likevel at Barnevernet ikke har vært godt. De hadde mangelfulle kunnskaper på linje med de fleste her oppe da problemet oppsto. (...) Ungdommene lo av denne representanten for Barnevernet. Selv tenkte jeg at personen må være dum. Ønsket ikke noe samarbeid med dette mennesket. Men den ene som var der i begynnelsen var veldig fin”.

At utfallet kan være personavhengig, vektlegger også en av de andre informantene. Her er det kanskje ikke personen i seg selv hun har noe å utsette på, men heller at vedkommende var for ung og uerfaren til å ha ansvaret for en slik sak:

”Datteren min flytta ganske tidlig ut sammen med han første gutten i Ungbo. Hun og kjæresten gikk til Barnevernet og sa at de måtte ha hjelp, for de fikk ikke lov av meg å gå ut om kvelden. Jeg var også hos Barnevernet, men de godtok at datteren min var 17 år og skulle flytte på hybel. Jeg sa at her kommer det til å skje noe, dette her kan være farlig. Men Barnevernet skjønnte ikke det. De betalte for datteren min på Ungbo og jeg visste at her kommer det til å skje noe, nå kommer de til å komme i et miljø som ikke er bra. Og det gjorde de – med Barnevernets velsignelse. (...) De hadde ikke noe oppfølging. De lovte jo. Jeg sa at da må dere følge opp i Ungbo, men de gjorde ikke det. (...) Naiv..., en barnevernsfullmektig som var 22 år, ikke sant (*hun ler ironisk*)”.

Hun mener ikke at Barnevernets opptreden førte til at datteren kom inn i det høyreekstreme miljøet. Likevel bærer hun et visst nag til dem for det som hendte:

”Men jeg kan ikke holde Barnevernet....., det er ikke deres feil, men de skulle ha hørt... hadde de hørt litt mer på meg og ikke latt datteren min fått penger til å flytte på hybel, så.... Noe annet hadde vel sikkert skjedd, men hun hadde sikkert ikke kommet inn i det miljøet, tror jeg. (...) Jeg kan ikke skylde på Barnevernet, for det er ikke Barnevernet sin feil at datteren min gikk inn der, men jeg mener at de må ikke bare tro på ungdommer som kommer og sier at de har det så forferdelig. De må undersøke litt. De visste at datteren min hadde en sykdom og gikk på sterke medisiner. De var redd for at hun skulle begynne og selge medisinene sine. Det var det jeg var minst redd for”.

Jeg spurte henne om det ikke ble gjort noe forsøk på å undersøke forholdene hjemme hos dem før de satte i gang et tiltak:

”Nei, ingenting. De tok egentlig ikke kontakt med meg en gang, jeg tok kontakt med dem. De trodde mest på datteren min. Jeg har snakka med dem etterpå og de har innrømt at de tok feil”.

Noe av problemet i forhold til Barnevernet var at de ikke var særlig godt rustet til å takle denne type henvendelser. Det fantes ingen tiltak som var skreddersydd for familier med

nynazisme-problemer. To informanter forteller sønnene deres fikk støttekontakt, som er et tradisjonelt Barneverns-tiltak :

”Jeg tok kontakt med Barnevernet i bydelen og sa at det så ut som at vi hadde et problem, og at vi ikke hadde så store problemer selv i forhold til omsorgen og omsorgssvikt som man er så redd for, men at det gikk mer på han og at jeg ønsket de skulle fange han opp. Men det kom det ikke noe ut av. De hadde vel en eller to samtaler med ham, og så vidt jeg husker så fikk han en støttekontakt. Men han er så oppegående at det med støttekontakt det ble litt for teit, så det var ikke noe å hente i hjelpeapparatet utover akkurat det lille jeg fikk der.”

”Fikk støttekontakt fra Barnevernet som var to politifolk som tok han med på aktiviteter, for eksempel snowboard og pizza. Fikk dekket mye av dette fra Barnevernet, noe som var svært positivt fordi jeg hadde ikke mye penger . Men etter hvert svikta han der og. Han møtte ikke opp. I stedet var han i det huset (*hvor miljøet holdt til*) i stedet for snowboard som han var god i. Dette kunne jeg ikke skjønne”.

Den ene fulgte altså opp en stund, mens den andre ikke ønsket denne type tiltak. Samlet sett var det lite å hente hos Barnevernet for de foreldrene jeg snakket med. Det var bare tre av elleve informanter som i det hele tatt var i kontakt med Barnevernet Dette kan bety at foreldrene forutså at det ikke ville være noen støtte å få fra denne instansen.

7.2.3 To vellykkede tiltak

Et foreldrepar var i kontakt med sosialkontoret. Den første erfaringen de gjorde seg med denne instansen, var at det var mye fint prat, men lite konkret:

”F: De var jo veldig positive der oppe, sosialetaten.

M: Her oppe?

F: Ja. Men de var liksom der på møtene...

M: Bare prat.

F: Det ble liksom ikke gjort noe mer.

M: Hver gang de hadde møte så ble de enige om at her må vi gjøre noe. Men så kom hun (*lederen for foreldregruppa*) på flere av disse møtene, så ble hun så irritert sa hun, for hver gang var alle enige i at de måtte gjøre noe, men ingen gjorde noen ting mellom hvert møte. Det kunne være en måned mellom hver gang, men ingen hadde gjort en ting for å gjøre noe for disse ungdommene og få dem vekk”.

Da lederen for foreldregruppa engasjerte seg i saken, fikk de likevel i gang et tiltak som viste seg å virke positivt:

”F: Det var litt morsomt her en periode. Sosialkontoret klarte her en sommer å få

engasjert han (*sønnen*) med arbeid for trygd. Da ble han plassert på en sykkelreparasjonsplass her oppi bygda sammen med utlendinger, og det gikk greit.

M: Ja, det var takket være lederen for foreldregruppa. Han koste seg der, han syntes han fikk lov til å jobbe alt for lite. For han fikk bare jobbe, tror det var 52 timer i måneden.

F: Det var ikke midler til mer. Skulle han ha jobba mer så måtte han ha gjort det gratis i tilfelle.

M: Han jobba en del gratis. Han jobba litt for mange timer, men han hadde lyst til det for han trivdes sammen med dem.

Jeg spurte dem om de tror det var bevisst fra sosialkontorets side å plassere sønnen deres sammen med utlendinger:

”M: Altså, det har vi vel aldri spurt om, men det kan nok være..

F: Det kunne nok være en baktanke med det ja.

M: Og det var to av de jentene og som jobbet der oppe fra den gjengen her. De trivdes og der”.

Om det var gjennomtenkt fra sosialkontorets side er uvisst, men effektivt ser det uansett ut til å ha vært. Dette hjelpetiltaket kom altså i gang etter at foreldrene hadde blitt med i foreldregruppa, og med hjelp fra lederen.

Utekontakten er en annen instans som ser ut til å ha fått til noe positivt. Det vektlegges at det også her var noe personavhengig:

”Utekontakten var også til god hjelp. Flotte mennesker. Spesielt to av dem, en dame og en mann. De kom en periode hjem til oss og kjørte han til skolen. De hadde også arrangementer for ungdommene, bl.a. klatring. Dette likte min sønn godt for han var god på fysiske aktiviteter. De ringte og holdt ham interessert. Gjorde en kjempeinnsats”.

En offentlig instans alle informantene på et eller annet tidspunkt har vært i kontakt med i forbindelse med at barna deres var i nynazistiske miljøer, er politiet. Jeg vil derfor diskutere i hvilken grad informantene så på politiet som en støtte i kampen for å få barna ut av miljøet.

7.3 Politiet

Informantenes forhold til politiet varierer. Foreldrene fra ”Nordstrand-gruppa” skiller seg ut fra de andre ved at de hadde et spesielt godt forhold til politiet. Årsaken til at flere av foreldrene i starten av syntes det var vanskelig å samarbeide med politietaten, var en oppfatning av at de bare er til for å slå ned på kriminalitet. Politiet var skumle og de kom bare

for å ta folk, det var ikke et sted man kunne få hjelp, var oppfatningen noen hadde i begynnelsen.

7.3.1 Endret oppfatning av politiet

Samarbeidet foreldregruppa hadde med politiet førte for noen til at de fikk et bedre forhold til etaten. En mor sier hun ble overraska over at politiet også kunne ha menneskelige sider. Det var en positivt overraskelse:

”Men så ble vi kjent med flere i politiet, veldig hyggelige, de hadde jo mellommenneskelige relasjoner. De var ikke bare sånne som kom og tok deg fordi du hadde gjort noe galt. Det er den gamle oppfatninga av politiet, at hvis du ikke er snill så kommer politiet og tar deg. Det sitter litt sånn i ryggraden på en. Men jeg opplevde dem som veldig hyggelige og samarbeidsvillige på alle mulige måter. Mine barndomsformeninger om politiet falt i grus. Det var veldig godt”.

På spørsmål om det hadde blitt forandringer etter at hun ble med i foreldregruppa, svarte en informant:

”Ja, da forandra alt seg. Da skjønnte jeg hva politiet hadde drevet med når de var etter disse her hele tida. Men jeg vet at vi foreldrene har brukt politiet på forskjellige måter. Noen har brukt dem til å kjøre ungene på skolen, og”.

En sier at det var foreldregruppas fortjeneste at hun etter hvert turte å ha en åpen diskusjon med politiet, og at hun turte å benytte seg av dem som en hjelp. Det hadde hun tidligere ikke trodd var mulig:

”Sånn som å ha kontakt med politiet før, det så en på som uff, det var forferdelig. Men nå følte jeg at det ble mer naturlig. De er bare mennesker de også. Og jeg kan komme her å si til politiet ’nei hør nå her’, det hadde jeg jo aldri turt før. Og jeg turte og mer å møte opp på politistasjonen og snakke med folk på sosialkontoret og sånne ting. En følte seg sterkere i møte med dem etter at jeg begynte i foreldregruppa”.

En informant tror at politiet i dag generelt har en bedre dialog med folk, og er mer ”en hjelpende hånd” enn tidligere:

”Politiet er mye mer psykologer og skjønner ting mer enn de gjorde før. Hadde du gjort en ting før så ble du uglesett. Nå prater de mer med ungdommene og får dem til å fortelle ting, hvis de har kommet så langt at de har fått sjansen til det”.

I ”Kristiansand-gruppa” hadde informantene et blandet syn på politiets opptreden.

7.3.2 Politiet og ”Kristiansandgruppa”

Politiet samarbeidet med foreldregruppa i begynnelsen. De var til stede på møtene og gav informasjon om miljøet til foreldrene. Informantene syntes samarbeidet på den tiden var godt:

”Bydelspolitiet her ute visste hvem våre unger var, og da var det veldig greit at du visste du kunne ringe ned å snakke med dem. (...) Det er en stund siden det og, men vi var liksom på fornavn. Jeg syntes det var positivt. Det var greit å vite at du kunne ringe hvis du var i tvil om noe, for jeg er ikke redd for å opplyse om ting hvis det var noe jeg hadde hørt. (...) Vi ble enige om at kom de over våre unger noen steder, så skulle de ringe hjem og så skulle vi komme å hente dem i stedet for at de kjørte dem hjem i politibilen, hvis det skulle være så galt at de hadde klinka sammen en gjeng. Det ble vi enige om og det sa politiet var helt OK”.

Etter hvert ble dette samarbeidet dårligere:

”Der (*på møtene i foreldregruppa*) var av og til bydelspoliti, kvinnelige og mannlige. De kom og var med på møtene og svarte oss på spørsmål om alt mulig, om hva vi skulle gjøre og hva som skjedde, og hvordan vi skulle forholde oss. Vi hadde veldig mye samarbeid med politiet, men så kuttet de ut. Tror det ble for mye for dem”.

Årsaken til dette ser ut til å vært at noen av foreldrene i gruppa syntes politiet tok deres barn for hardt, og var for snille med barnas motstandere. Det var flere foreldre som var så negative til politiet at de til slutt ble uønsket på møtene:

”De (*politiet*) er der for å hjelpe oss til å forstå hva som skjer. Hva som skjer ikke bare for våre, men andre var også stygge med dem (*barna til deltakerne i foreldregruppa*). De (*politiet*) hadde ikke svar, så hva hadde de der (*på møtene*) å gjøre? Noen foreldre var sinna på dem. Jeg ikke så mye, men jeg har sagt min mening til dem flere ganger. De i Vågsbygd og også i byen”.

Det er også Kristiansand-foreldre som har positive opplevelser med politiet. Vågsbygd-politiet får en del skryt, mens oppfatningen av politiet på et annet sted utenfor byen er at de ikke brydde seg. Et foreldrepar forteller om en politibetjent som familien hadde personlig kjennskap til, men som til tross for dette opptrådte klanderverdig:

”Dette fortalte ’Ola’ meg i ettertid, og det var litt sårende å høre hva som hadde skjedd. De (*politiet*) hadde rykket ut for å stoppe noe bråk på en ungdomsklubb, og deriblant så var ’Ola’. De var ikke i nærheten av den plassen der, men de (*politiet*) hadde prøvd å få tatt dem inn. Så hadde de løpt, og så hadde han (*politimannen*) sluppet bikkja først, og bikkja hadde stoppa han (*sønnen*). Han (*politimannen*) hadde tatt igjen ’Ola’, og så hadde han gitt han et skikkelig spark bak. M: Ja, politiet hadde sparka ’Ola’ i ryggen. Han hadde ikke vært med på noe bråk, han hadde bare gått forbi der. (...) Det husker jeg var en stor skuffelse. Jeg følte at ingen

brydde seg om å få dem ut av det. De (*politiet*) tenker bare at det er avskum. Vi gidder ikke å bry oss med dem. Sånn følte jeg det. Om ikke de sa det, så følte jeg det sånn.”

Foreldrene i Kristiansand fikk fortsatt informasjon om miljøet fra politiet, selv om politiet ikke deltok på møtene. Det var lederen for gruppa som formidlet denne informasjonen til foreldrene. Informasjon andre veien, fra foreldre til politi, fortelles det om i mye mindre grad i Kristiansand enn i Oslo. En informant forteller at sønnen og kameratene ble tatt inn til samtale hos politiet. Alt virket positivt fra politiets side, men resultatet ble ikke bra:

”Vi opplevde det på sønnen vår at han var ærlig, han sa alt som det var, og hvis han ikke ville så sa han ærlig og åpent at han ikke ville. For han så ble det nokså stengt, og for andre som prata litt, liksom jatta med ham (*politimannen*) og ikke svarte ærlig og løy for å oppnå ting, de oppnådde ting. Når det gjaldt soning og...”

På Nordstrand var en polititjenestemann aktiv i ledelsen av foreldregruppa. Samarbeidet mellom politiet og foreldrene ble derfor tett.

7.3.3 Politiet og ”Nordstrandgruppa”

Informantene sier politi og foreldre utvekslet mye informasjon seg imellom. På denne måten hadde de gjensidig nytte av hverandre:

”Politiet som ledet gruppene ga oss mye informasjon om spesielle datoer, for eksempel. Følte meg trygg, for da visste jeg at de ble overvåket av politiet i disse situasjonene. Jeg var alltid urolig for at noe dramatisk skulle skje ved disse tilstelningene, så politiet ga meg en trygghetsfølelse”.

Hvilken nytte politiet hadde av informasjonen fra foreldrene forteller Prosjekt Exit om:

”Fordi politiet fulgte dette miljøet tett, og fordi det hadde god kontakt både med ungdommer i miljøet og med foreldrene deres, fikk politiet mye kunnskap om planlagte aktiviteter. Dette førte igjen til at politiet ofte kunne gripe inn før det oppsto alvorlige konfrontasjoner mellom nynazistiske ungdommer og deres motstandere” (Prosjekt Exit, 2000:5).

En mor forteller om nytten av å ha en slik åpen kommunikasjon med politiet. Situasjonen nedenfor var at sønnen hadde blitt meldt til politiet på grunn av en hendelse. Politiet kontaktet da moren og sa fra om dette til henne. Selv om det ikke var noen alvorlig hendelse, syntes hun likevel det var trygt å vite at de ville si fra om det skulle skje noe mer.

”Det var antakelig Manglerud distrikt (*meldingen kom til*), slik at de fikk opp navnet til sønnen min, og så ringte de meg. Det var stilig gjort. Men da visste jeg det allerede, for da hadde sønnen min ringt og sagt fra at vi har et problem her. Men det syntes jeg var innmari fint. Jeg tror ikke de ringte meg før dagen etter, men.... Det ga meg en sånn trygghet på at hvis det skjer noe. Det syntes jeg var all right”.

Disse politibetjentene hadde også et godt forhold til flere av barna til deltakerne i foreldregruppa, men lekket ikke informasjon til foreldrene på møtene i foreldregruppa av den grunn:

”Politiet har nok bevart mye på grunn av taushetsplikten. Et eksempel er en ekstremtur de tok ungdommene med på, hvor det var tøft fysisk på dagtid og mye psykisk på kveldene. Da var det mye snakk, og mange ting sikkert som vi foreldre ikke fikk kjennskap til. Men de hadde vel ikke sagt så mye hvis det hadde kommet videre, så sånn må det vel være”.

Hva som var så spesielt med Manglerud, forteller denne informanten litt om:

”Det var noe med de som var i fronten for dette - representanten for bydelsadministrasjonen og Manglerud-politiet. De kunne snakke med ungdommene på en helt spesiell måte uten å være autoritær og skulle ta dem. Jeg tror de har en helt oppriktig interesse i å hjelpe disse ungdommene. Det var ikke bare en jobb for dem. Jeg tror ikke du kunne plukket ut en hvilken som helst som jobbet i politiet eller en bydel og fått samme resultatet. De har en fantastisk innlevelsesevne. (...) Det var godt å kjenne de på Manglerud. (...) Manglerud tok over når jeg mista grepet. (...) De der oppe har ikke en jobb bare for å tjene penger. Tror det er helt vesentlig når man har kontakt med barn som ikke er A4”.

En mor gir et helt konkret eksempel på hvilken hjelp foreldrene kunne få av politiet. Hun visste ikke selv hvordan hun skulle få markert overfor sønnen at dette ikke var akseptabelt, da ordnet en av polititjenestemennene opp:

”Han (*sønnen*) stjal LP-samlinga mi, som jeg hadde fra ungdommen. Den ble solgt til en brukthandel for en lusebetaling. Det er noe av det vondeste han har gjort meg. Den var gull verdt for meg. En av tjenestemennene ved Manglerud ba meg om å ringe ham når sønnen min hadde fått lønning fra noen småjobber han hadde. Det gjorde jeg. Jeg var på jobb da. Etter en stund ringte han tilbake og sa at dette gjør han aldri igjen. Han (*politimannen*) hadde dratt hjem til oss og tatt med sønnen min, beordret ham til å ta ut penger i minibanken for å kjøpe tilbake det som ble funnet igjen i brukforetningen. Det var ikke så veldig mye, men noe. Syntes dette var veldig fint, bare det at han kunne bruke tid på dette”.

Ved siden av at tjenestemennene og –kvinnene ved forebyggende avsnitt på Manglerud passet til jobben, har det også vært spesielle tiltak fra politikammeret som gjorde det mulig for

dem å gjøre jobben så godt som de gjorde. Jeg spurte en tjenestemann ved Manglerud Politistasjon hvordan de fikk til det fine samarbeidet med foreldrene i foreldregruppa:

”Vi har ikke verna ungdommen på noen måte. De har fått samme reaksjoner som andre. Men i politiet har man noe som kalles ”konduite”. Det betyr at vi har ingen plikt til å reagere på ting. Vi kan selv avgjøre hva som er viktig å reagere på. Dersom jeg skulle ha sjekka alt jeg fikk vite om, hadde jeg ikke fått gjort jobben min. Opplysninger vi får må også sjekkes gyldigheten på. For eksempel hvis en mor fortalte oss at hun hadde funnet en hasjklump hjemme, så betydde ikke dette nødvendigvis at vi rykket ut av den grunn. Men dersom det kom flere tips om det samme, ble det en annen vurdering”¹⁹.

Politiinstruksens § 3-1 tar for seg politiets skjønn: ”*Politiinstruksen formaner politiet om at strengere midler bare skal tas i bruk dersom mildere framgangsmåter forgjeves er blitt forsøkt*” (Finstad, 2000:169). Publikum er med på å påvirke reaksjonene, og i mange situasjoner må den enkelte polititjenestemann eller kvinne velge passende reaksjon (ibid). At denne ”konduiten” har vært avgjørende for det gode samarbeidet mellom foreldre og politi, vitner utsagnene nedenfor om:

”De var veldig imøtekommende og sa ifra hele tiden at de måtte følge loven, og ville ikke at vi skulle si mer enn det vi syns vi kunne si, og at det ikke skulle gå ut over sønnen min. De hadde taushetsplikt og var veldig nøye på å fortelle oss det, som gjorde at jeg ble trygg på at dette her kunne jeg bruke. Og det gjorde vi”.

Politiet selv mener det var viktig at de veldig tidlig fikk et samarbeid med klubbarbeidere og feltarbeidere i nabobydelen, hvor lederen for miljøet bodde (Carlsson og von der Lippe, 1999). Andre tiltak som ble satt i verk for å bekjempe miljøet var opprettelsen av et politikontor på ungdomsskolen, etablering av et miljøteam som forsøkte å gi deltakerne i miljøet en alternativ miljøtilknytning, etablering av et eget regelverk for skole og fritidsklubb og bekymringssamtaler med foreldre. I tillegg jobbet politiet aktivt overfor bydelen for å få den til å bli mer aktiv overfor problematikken. For å få gjennomført alle disse tiltakene ble mye av ressursene ved forebyggende avsnitt kanalisert mot det nynazistiske miljøet i den mest problematiske perioden. Det ble ”(...) brukt nær to hele politistillinger i 1995 som arbeidet direkte mot dette miljøet. I tillegg kom også innsats fra både leder og nestleder ved forebyggende avdeling samt fra andre politibetjenter som fikk oppgaver i forbindelse med patruljering, spaning og inngripen i akutte saker” (Carlsson og von der Lippe, 1999:32).

Foreldrene i denne foreldregruppa tror ikke det er mange andre steder at politiet gjør en så

---

¹⁹ Samtale med polititjenestemann ved Forebyggende avsnitt ved Manglerud Politistasjon, 03.05.01.

god jobb som det Forebyggende avsnitt ved Manglerud politistasjon gjorde:

”Jeg tror dette er utover det politiet og forebyggende vanligvis har kapasitet til. Jeg har tenkt mange ganger at du verden, tenk om alle politistasjoner kunne gjøre sånne jobber.(...) Men jeg tror at Manglerud er spesiell på dette området. Tror ikke du finner mange politistasjoner som kan så mye på dette området”.

”Så det må jeg si, at forebyggende politi, de gjør søren meg en tusen ganger bedre jobb enn andre politi, holdt jeg på å si.”

En av foreldrene som hadde vært i kontakt med forebyggende på Manglerud var veldig fornøyd med samarbeidet, men er ikke enig i at det var noe særegent ved det politiarbeidet som ble utført der:

”Jeg synes ikke de politifolkene jeg traff var unike, de fleste jeg kjenner i politiet er sånn. Klart du er vel litt spesiell hvis du går inn for å jobbe med den gruppen, så gjør du det fordi at du har lyst til det, du vil hjelpe. Og sånn tror jeg de var veldig, og de fleste av de jeg kjente stolte også på politiet. Selv om de ikke ville være ved det så veldig mye, så hadde de ikke mye negativt og si om dem”

En informant synes politiet burde ha opptrådt annerledes i en situasjon hvor politiet kom hjem til dem midt på natten for å pågripe sønnen:

”Kunne du tenke deg til at ting kunne vært gjort annerledes?”

Ja, jeg kunne i grunnen det, for det oppstyret der... Jeg ville si at hadde de kommet og ringt på og vært litt mer anonyme i det de gjør... Fordi vi har en oppfatning av politiet, det er lovverket og alt. Min generasjon har en litt annen oppfatning av det, så det er klart at når de står der og hamrer på i uniformer og sånne ting, så hadde det vært mye enklere hvis de bare hadde kommet to stykker, litt anonyme, og bare hentet han og kjørt av gårde. Og heller kanskje hatt to biler med seg, så den ene hadde vært igjen og gått igjennom rommet, så hadde det blitt litt mykere. Det syns jeg”.

En annen informant forteller om god service fra politiet. Familien ble utsatt for alvorlige trusler, og de fikk derfor en direkte-linje til politikammeret i nærheten som de kunne bruke dersom truslene skulle bli satt ut i livet.

I forhold til alle offentlige instanser, være seg skole, politi eller hjelpeapparat, er det en milepæl når barna fyller 18 år. De bestemmelsene som trår i kraft etter dette, er laget med tanke på at personen er myndig og kan ta vare på seg selv.

7.4 Når barna blir myndige...

Foreldrene opplevde det som svært frustrerende at regler og rettigheter forandret seg da barna fylte 18. Moren nedenfor forklarer hvorfor hun mener attenårgrensen i slike situasjoner ikke har noe for seg:

”En ungdom bor hjemme når han er 17 år og oftest også når han fyller 18. Alt rundt er det samme. Det er det jeg mener blir betenkelig i forhold til disse ungdommene. Det oppleves feil at du skal holdes utenfor i det øyeblikket ungdommen fyller 18 år. Det blir feil når man etter beste evne forsøker å få dem på fote igjen og noen håndhever dette veldig strengt. Mange av disse er ikke modne selv om de når den alderen. Du kjemper en kamp for å gjøre det du mener er det beste, og så får du for eksempel ikke vite om vedkommende har møtt på skolen eller ikke. De flytter ikke ut selv om de blir 18”.

En informant fikk problemer med dette fordi sønnen rakk å bli myndig før hun skjønnte hvor alvorlig problemene var. Som forelder i en slik situasjon blir du sittende ”med skjegget i postkassa”:

”Har du hatt kontakt med det offentlige, hjelpeapparat?”

Jeg har ikke det faktisk, for jeg trodde ikke først at sønnen min skulle bli værende i dette her. Trodde det bare var et blaff, at bare han fikk litt tid på seg så skulle det gå over. Da jeg kom dit at jeg skjønnte at han ble der så var gutten omtrent 18 år, og da er det ikke noe mer å få hjelp til. Det er politiet”.

I foreldregruppene ble dette diskutert, og det kunne virke urettferdig at de som hadde barn under 18 fikk flere muligheter til hjelp enn de andre:

F: Sønnen vår var vel litt for gammel til å komme inn under de tiltakene i kommunene her. Det var mange av de under 18 som ble prioritert, de reiste bort og.
M: Ja, det var ikke så nøye med de som var eldre.
F: Men det er ikke så lett å sende en som er myndig av gårde.
M: Nei, men han var ikke myndig med en gang”.

Et annet moment foreldrene diskuterte i gruppene i forhold til myndighetsalderen var hvordan de skulle forholde seg til kontroll av eiendelene til barna.

F: Han ble jo 18 år mens vi gikk i denne foreldregruppa og da blir det en milepæl, for han visste rettighetene sine som 18 åring. Det og brenne klær som hadde nazisymboler og sånne ting, det hadde vi (*i foreldregruppa*) avtalt at det var greit de under 18. Vi gjør det på de, men de over 18 så kan vi liksom ikke ta det, for det blir på en måte overgrep. Du hadde veldig lyst, men.
M: Ja, spesielt hvis de hadde kjøpt tingene for sin egne penger, da syntes vi det var vanskelig og liksom.... det tar vi og hiver. Eller brenner eller hva vi gjør”.

En mor som uttaler seg i et avisintervju, forteller hvor håpløst det følte seg når hun ikke fikk noen opplysninger fra politiet:

”Dro natt etter natt land og strand rundt i bilen for å finne ham. Jeg prøvde å finne ut om han var fengslet noe sted, men etter at han fylte 18 fikk jeg ikke vite noe av politiet lenger. Jeg har prøvd å spørre politiet hvem som er i miljøet hans, men det vil de ikke svare på” (Aftenposten 30.01.01).

Familien ovenfor, hvor politiet kom midt på natta for å pågripe sønnen, fikk ikke vite hva som sto på. Årsaken var at sønnen hadde fylt 18:

” Du står der med masse spørsmål og skjønner ingenting av det som skjer sånn nattestid. Selvfølgelig, det er systemet som er sånn, når de er 18 år så får du ikke noen opplysninger (...) Jeg skjønner det og, men det er et overtramp likevel. Vi er tross alt foreldre også. Så det syns jeg er tøft, men jeg syns stort sett de er greie allikevel”.

7.5 Oppsummerende om offentlig støtte

De offentlige etater jeg har vært innom i dette kapittelet, er skole, barnevern, sosialetat, utekontakt og politi. Jeg fant ingen klar tendens omkring foreldrenes samarbeid med skolen – de hadde både positive og negative opplevelser. Generelt synes informantene likevel at skolen burde ha tatt tak i problemene tidligere. Skolen burde også vært mer imøtekommende overfor foreldre som tok kontakt og ønsket samarbeid om problemløsning i forhold til barna.

Instanser i det offentlige hjelpapparatet har bidratt lite. Et hovedproblem for informantene har vært at det er for komplisert og energikrevende å få hjelp fra de offentlige hjelpeinstanser. De fleste foreldrene tok derfor aldri kontakt med disse. Noen forsøkte å få hjelp fra Barnevernet, men denne instansen manglet kunnskaper om nynazisme og nynazistiske miljøer. Inntrykket var at tiltakene Barnevernet rådde over ikke for situasjonen informantene og barna deres var i. To informanter fikk i enkelttilfeller god hjelp fra Sosialkontor og Utekontakt.

Generelt har det vært svært liten støtte å få fra offentlige instanser. Det største unntaket er politiet. De tre informantene fra ”Nordstrand-gruppa” hadde et spesielt godt samarbeid med Forebyggende avsnitt ved Manglerud Politikammer i Oslo. Ingen annen offentlig instans har bidratt så det har monnet i foreldrenes kamp.

Materialet mitt tyder på at det er tilfeldig og personavhengig om foreldre til nynazister får den hjelpen de trenger av det offentlige. Det ser også ut til at foreldregruppene og deres ledere har

vært en forutsetning for mesteparten av informantenes positive erfaringene med det offentlige. Informantene synes at en ulempe ved det offentlige hjelpeapparatet er at regler og rettigheter overfor barna endres drastisk den dagen de fyller 18 år. Dette fører til at deres egne muligheter til å hjelpe barna på rett vei vanskeliggjøres.

8. AVSLUTNING

8.1 Gode løsninger?

Informantene mener foreldre har en kriminalitetsforebyggende rolle overfor sine barn:

Foreldrene må absolutt stille opp og si nei, nå har de gått langt nok, nå er det slutt. Nazister, narkomane.... Hvis alle foreldre hadde gjort det i denne verdenen så ville kriminaliteten gå ned mye fortere, den ville ikke vokse og blomster opp”.

Flere sier det viktige i denne sammenheng var at de unge skjønte at foreldrene fikk informasjon om mye av det de drev med og hvem de var sammen med. De maste mye mer enn tidligere om hvor de skulle og hvem de skulle være sammen med. De konfronterte også barna med de opplysningene de fikk på møtene i foreldregruppene:

”Jeg tror vi som foreldre kan bli bevisstgjort om spørsmål, tegn og atferd. Jeg sa noen ganger at du, jeg snakket med moren til den eller den eller representanten for bydelsadministrasjonen, og de forteller sånn og sånn. Vær klar over at vi foreldre har kontakt, tilfeldigvis så treffes vi nå og da. Jeg tror jeg snek inn en slags bevisstgjøring om at vi foreldre snakker sammen. Han måtte skjønne at vi utvekslet informasjon”.

Mye av denne informasjonen fikk de gjennom foreldregruppa, men det var ikke alle foreldrene om fortalte barna sine at de var med i en slik gruppe:

”Jeg pleide å konfrontere sønnen min med ting jeg fikk vite hos politiet, og da sa jeg at: ”Du, jeg snakka med den og den politiet og den forelderen”, uten å si at jeg var

med i en gruppe. Bare for at han skulle vite at vi hadde kontakt med hverandre. Men jeg sa aldri at det var en gruppe”.

Foreldregruppa hadde for noen av de mødrene som var alene med barna sine også den funksjonen at de klarte å opptre tøffere overfor sine barn. En mor sier at fedre ofte klarer dette bedre enn mødre, og at hun i gruppa fikk tips om hvordan fedrene optrådte:

”Jeg ble litt tøffere mot ham, for jeg har aldri vært en autoritær person. Men da visste jeg at det jeg sa..., at nå vet jeg du skal dit og at du har vært der og. Jeg fikk en tøffere tone overfor ham. Han skjønnte vel ingenting, for plutselig visste jeg masse og satt inne med masse informasjon, så han ble vel kanskje litt mer grinete overfor meg. (...) Han trengte ikke å prøve å nekte en gang. Han visste at jeg hadde rett uten at han skjønnte helt hvorfor. (...) Det er da faen meg rart hvor mye du veit, sa han en gang. Jeg har mine forbindelser, sa jeg. (...) Plutselig visste jeg veldig mye om hvor han hadde vært og hvor han skulle, og da skygga han unna miljøet rett og slett”.

Også ungdommene mener at det er viktig at foreldrene tar affære dersom de roter seg bort i noe. Dette tyder på at foreldre kan være med på å forebygge kriminalitet. Foreldregruppene, som støtter foreldrene i dette arbeidet, kan dermed sees som et kriminalitetsforbyggende tiltak. Prosjekt Exit har også gjort seg denne erfaringen:

”En av de mest avgjørende forutsetningene for å forhindre at ungdommer utvikler kriminell og voldelig atferd, er at foreldrene evner å vise omsorg, at de har et rimelig innsyn i hva ungdommene driver på med, og at de er i stand til å sette grenser. Hvis ungdom skal kunne bryte ut av en voldelig ungdomsgruppe og bli integrert inn i samfunnet på en vellykket måte, er det vesentlig at det finnes noen utenfor miljøet som kan gi avhopperen moralsk og praktisk støtte, veiledning, samt utøve en viss grad av kontroll. Særlig for de yngste er foreldrene normalt de som best kan utøve denne rollen, selv om slike ungdommer ofte har et konfliktfullt forhold til sine foreldre” (Prosjekt Exit, 2000:36).

Familien kan sees på som en bedre ”forbedringsanstalt” enn det formelle systemet, ifølge Christie, fordi de utøver en type kontroll som han kaller for primær kontroll. Denne type kontroll ”(...) kommer fra personer hvor selve grunnlaget for forbindelsen ikke ligger i avviket eller lovbruddet og hvor derfor dette heller ikke blir stående i sentrum hver gang denne personen dukker opp” (Christie 1982:30). Primær kontroll står i motsetning til det han kaller sekundær kontroll, som er en mer formell kontroll som typisk kommer fra kontrollører som har kontroll som yrke (ibid). En årsak til at denne type kontroll ikke er like god som den primære er:

”Grunnen til dette ligger antakelig nettopp i at den formelle kontroll dramatiserer avviket. Den avvikende sosiale situasjon eller den avvikende handling transformeres til en avviker” (Guttormsen/Høigård, 1978:184).

Med dette skjer det en stigmatisering av avvikerer, som kan virke mot sin hensikt. Foreldrenes vrede kan når det gjelder høyreekstremisme få mange av de unge til å revurdere sin tilknytning til miljøet (Bjørge, 1998). Det ligger altså en stor grad av kontroll i det å bli utsatt for foreldrenes vrede. Vi kan se en parallell til Beckers eksempel "Becoming a marijuana user" (Becker, 1963). *"Marijuana use is limited also to the extent that individuals actually find it inexpedient or believe that they will find it so"* (ibid:66). I dette ligger det at dersom det medfører for store belastninger å fortsette den uønskede aktiviteten, vil mange kutte den ut, være seg marijuana-brukere eller nynazister. *"This inexpediency, real or presumed, arise from the fact or belief that if nonusers discover that one uses drug, sanctions of some important kind will be applied"* (ibid:66). Dette vil også gjelde de ungdommer som kommer i kontakt med et høyreekstremt miljø. De vet de vil få reaksjoner fra omgivelsene dersom det blir kjent hva de driver med. Foreldrene er de nærmeste til å komme med slik reaksjoner, og deres reaksjoner er oftest de som betyr mest for de unge. En del unge mennesker som "flørter" med marijuana-bruk eller med et nynazistisk miljø frykter reaksjoner og sanksjoner fra foreldrene, og trekker derfor seg unna før foreldrene får nyss i hva som foregår.

En forskjell mellom marijuana-brukere og nynazister er at *"(...) most marijuana users are secret deviants"* (Becker, 1963:66). Dette kommer selvfølgelig an på mengde og hyppighet av bruken, og også hvem man gjør det sammen med. For de som bruker marijuana hver dag kan det være vanskelig å holde det skjult, spesielt overfor foreldre. Når det gjelder en ungdom som er på vei til å gå inn i et høyreekstremt miljø, er den "hemmelige" perioden mye kortere fordi miljøet ganske kjapt vil kreve at vedkommende ikler seg uniform. Dessuten er det ikke mulig å være høyreekstrem en dag i ny og ne, man vil ganske snart få et ultimatum fra miljøet om å bli helt med eller forsvinne. Det er derfor slik at foreldrenes sanksjoner er mest effektive i "flørte-fasen", før den unge har gått ordentlig inn i det nynazistiske miljøet:

"Men slike sanksjoner er vanligvis mer effektive i forhold til nye rekrutter som ennå ikke har etablert sterke lojalitetsbånd til gruppen eller har brent alle bruer tilbake til det "normale" samfunnet" (Bjørge, 1998:24).

Det samme kan en nok si om marijuana-brukerne, men for dem er det flere faser de må gjennom før de blir en "regulær user". Becker deler inn i tre stadier, hvor det i de to første er mulig å holde hemmelig hva en driver med (Becker, 1963). I forhold til et høyreekstremt miljø er det riktige å dele inn i to stadier; et før man begynner å gå i uniform og man så vidt

har kommet i kontakt med gruppen, og det neste når man har bestemt seg for å delta, og begynner å ikle seg de nynazistiske symbolene. Uniformen vil gjøre det umulig å holde det hemmelig med mindre foreldrene i begynnelsen ikke kjenner til disse symbolene, og andre som kjenner betydningen ikke sier noe til dem. Som vi har sett tidligere vil foreldrene før eller siden skjønne det, så det finnes ingen reell mulighet til å holde hemmelig deltakelse i et slikt miljø så lenge man benytter seg av de karakteristiske symbolene.

Familien kan være med på å minske stigmaet dersom de tar seg av kontrollen og sanksjonene mot den unge. Få trenger å få vite om hva som foregår, og i ettertid kan vedkommende komme fra det uten ”riper i lakken”. Den unge vil unngå å bli allment sett som en avviker dersom vedkommende slipper å bli stemplet som en avviker. Dersom han eller hun kommer i kontakt med det sekundære/formelle kontrollapparat, for eksempel barnevernstiltak, fengsel eller lignende, vil dette være en hendelse som kan forfølge han eller henne i ettertid, noe som igjen kan føre med seg problemer i forhold til venner, jobb og lignende. Bjørgo nevner fire punkter som er viktig for om *”(...) avhopping og reintegrering i det vanlige samfunnet går glatt eller støter på alvorlige hindringer”* (Bjørgo, 1998:62). Et av disse punktene er *”I hvilken grad har vedkommende blitt stigmatisert og isolert i forhold til det ”normale” samfunnet utenfor?”* (Bjørgo 1998:63). At informantene engasjerte seg i sine barns avviksproblemer mener de har vært en medvirkende, eller til og med avgjørende årsak til at det gikk så bra. Flere sier at de var mest redde for konsekvensene i ettertid, at barna måtte leve med stempelet:

”Jeg var redd all den stigmatiseringen rundt som jeg visste kom, og jeg var redd for henne. Hvordan skal hun klare seg? Hvordan skal hun komme seg ut? Hva skjer etterpå i fremtiden? Alt det der, som datteren min ikke trodde”.

Hvilke konsekvenser kunne det fått dersom foreldrene og den nærmeste familien hadde vendt de unge ryggen? Den mest åpenbare, som det fortelles om i mange sammenhenger, er at det blir vanskeligere for den unge å forlate miljøet:

”Reaksjonene sørger for at de som fortsatt henger med, blir skjøvet lenger inn i gruppen, mens sosiale bånd og retrettveier tilbake til den vanlige samfunnet blir avskåret” (Bjørgo, 1998:23).

Dette henger også sammen med truslene, som vi ovenfor diskuterte. Det er vanskelig for den som vil forlate miljøet å ikke ha noen å støtte seg til når truslene kommer og miljøet med alle midler forsøker å få han/hun til å ombestemme seg:

”Medlemmer av rasistiske grupper som av ulike årsaker ønsker å trekke seg ut, vil ofte bestemme seg for å bli værende fordi alternativene fremstår som enda mindre tiltrekkende” (Bjørgero, 1998:37).

En ung aktivist som ble intervjuet av Tore Bjørgero i 1995 bekrefter også at dersom foreldrene trekker seg unna, vil de bidra til å øke stigmatiseringen og isolasjonen den unge føler i forhold til omverdenen:

”Det er en erfaring vi har felles i miljøet at nesten alle snur oss ryggen. Mye av det som holder oss sammen, er en felles følelse av isolasjon. Jeg skjønner ikke foreldre som slår hånden av sine barn fordi de blir nasjonalister, de kutter jo alle forbindelser og muligheter” (Bjørgero, 1998:22).

Dersom disse unge mister kontakten med ”de vanlige” mennesker i samfunnet, kan vi se på dem som en *”utskilt kategori”*, som Christie benevner det (Christie 1982). Det spesielle med denne gruppen mennesker er at det er vanskeligere å styre dem, sier han. *”Samfunnet har mindre tak på en slik person, hun eller han er mindre underlagt styring. Truslen om å miste de andre blir ikke så virkningsfull når det ikke er noe å miste”* (Ibid:28). For en ung jente eller gutt vil foreldrene for de aller fleste være viktige personer, kanskje de viktigste, på tross av problemer og konflikter dem imellom. Det vil derfor være spesielt viktig at de ikke snur ryggen til dem, og de kan også bidra til at det blir lettere å styre den unge, ifølge Christie (Christie, 1982). Noen forutsetninger må være til stede for at foreldrenes innsats skal fungere, tror informanten nedenfor:

”Om det nytter tror jeg kommer an på hvor langt det har gått. Er det slik at ungdommen har mistet all respekt for de voksne hjelper nok ikke dette så mye. Det blir litt samme taktikken som politiet brukte. De stoppet dem ofte og undersøkte dem. Det kan virke litt slitsomt å ikke få ha alt i fred. Jeg tror på det å vanskeliggjøre det å stikke seg bort. Hvis ungdommene skjønnte at vi satt inn med litt for mange opplysninger. Det kan vanskeliggjøre det å få være i fred og drive med sitt”.

Foreldregruppene har hatt en så god effekt at man skulle ha brukt det overfor andre uheldige miljøer også, mener flere informanter.

”Nei, jeg syntes det var veldig allright jeg altså. Vi skulle hatt mer av sånn i andre miljøer og. Ikke bare nazister, rasister og antirasister. For det er foreldrene som sitter tilbake som får den minste informasjonen om ting som skjer. Bare det med ord og uttrykk slik som de prater i dag, som ikke du har peiling på hva betyr. Så hvis du kan snappe opp litt, for hvis ungene vet at du ikke har peiling så har du litt likevel. Du vet hva de prater om”.

Undersøkelsen ”Jakten på den fjerde sektor” konkluderer med at den hyppigst årsaken til at selvhjelpsgrupper startet opp, var ønske om støtte i samvær med likesinnede (Jakten på den fjerde sektor, 1999). Det er vanskelig å se for seg at det offentlige hjelpeapparatet kan innfri dette ønsket like godt som selvhjelpsgruppene. Noe det offentlige derimot kan gjøre noe med, er kvaliteten på det hjelpetilbudet som tilbys i dag. Den nest hyppigste årsaken til oppstart av selvhjelpsgrupper var nemlig misnøye med det offentlige hjelpeapparatet og/eller velferdsordninger. Det offentlige bør også bidra til å legge forholdene bedre til rette for egenorganisering, sies det (ibid). Gode løsninger på problemet nynazisme er ifølge informantene i mitt material å legge forholdene til rette for egenorganisering i foreldregrupper. Samtidig er det viktig at det offentlige styrke støtten til disse foreldrene når de ønsker å hjelpe barna sine ”på rett kjøl”.

8.2 I ettertid

Det er flere av informantene som sier de ønsker å være til støtte for andre foreldre i samme situasjon ettertid, men de sier det måtte gå en viss tid etter at problemene var over før de var klare for dette:

”F: (...) Jeg følte ikke jeg hadde lyst selv heller å gå. Samtidig som jeg følte at jeg burde støtte opp om foreldrene, vise at vi bryr oss. Men samtidig følte jeg at nei, nå hadde jeg fått nok. Det er en ny situasjon, den har ikke vi vært innblanda i. Men sånn som jeg ser på det nå i ettertid, nå hadde det ikke gjort meg noe å bli innblanda eller å prate med andre foreldre om det. Men akkurat da følte jeg at jeg ikke orket å prate om det, orket ikke å rippe opp i det.

M: Ja. Men jeg tror jeg sa det til en av de foreldrene vi prata med, at jeg har ikke lyst til å rippe mer opp i det før han er ute av det nå. Vi føler vi må ha en pause. Nå er det nok. Og det har jeg og kjent i ettertid, at jeg har jo fått problemer, for du skal liksom være den sterke hele tiden, du må stå på for sønnen din og dette skal vi klare. Og når du endelig ser at han er ute av det, det er over, så faller en liksom helt sammen. Helt totalt. Jeg tror ikke det hadde gjort noe å stille opp nå nei, etter hvert.”

Den ene informanten som på intervjutidspunktet var i den situasjonen at sønnen fremdeles var i miljøet, ser et klart behov for at andre foreldre stiller opp på denne måten:

”Hvis han skulle gå ut så ville jeg vel sånn egoistisk ikke ønske å være i gruppa lengre, for da ville jeg glemme det, da ville jeg fortsette å leve videre. Men samtidig ser jeg et behov for at også foreldre som har vært så heldige å ha barn som går ut av det igjen kan bidra til en sånn gruppe. Jeg vet hvor vondt det er å få barn i dette her så det er viktig at en kan være med å også forebygge også, ikke bare trekke seg ut når det går bra. Kanskje det er noe man har å bidra med, også fordi det har gått bra. Jeg tror nok at hvis gruppa fungerer at jeg vil fortsette”.

For noen var det rart å snakke så lett vint om det som hadde vært så tungt tidligere. Dette er kanskje også noe av årsaken til at det er lettere å gå inn og hjelpe andre i ettertid. Da har en mer avstand til alle de tunge føleleser omkring det:

”I dag kan jeg snakke om dette på en litt annen måte enn jeg kunne akkurat da jeg var i det. For jeg følte at jeg tenkte på det i 24 timer i mange år. Jeg levde med det og kjempa med det i mange, mange år. Det var en innmari tøff periode. Jævli var det. Men heldigvis, det er over”.

At foreldre som selv har kommet lengre i prosessen er en viktig støtte for andre sees også som et viktig poeng hos Fyrand. Han mener at en gruppe hvor alle er på samme nivå i prosessen kan dette føre til at det blir fokusert for mye på problemer i gruppen, det blir problemfiksering i stedet for problemfokusering (Fyrand, 1994).

En informant forteller at hun har endret mye av sin tenkemåte omkring andre mennesker etter det hun har vært igjennom:

”Har også lært mye om hvor forskjellige vi mennesker er. Vi tenker forskjellig. Så lenge det ikke skader noen får vi respektere. Dette er generelt ut fra hele situasjonen – en samlet erfaring. Tror det er mange mennesker som oppriktig bryr seg om hverandre, men det må kanskje spesielle omstendigheter til for at vi finner det hos hverandre. Fasaden må sprekke litt, kan du si. Dette er komplisert og tar lang tid. Vi må være likeverdige har jeg lært. (...) Tror jeg har fått et riktigere bilde av mennesker. Særlig ungdom. Prøver å se mennesket bak, gjennom fasaden. Tror mange av oss i gruppen har kommet til dette. Fasaden, ikke noen problemer. Jeg har hørt sagt at sånne klær kunne ikke mine barn gått i. Jeg tenker: er det klærne som er viktige? (...) Jeg tror jeg har blitt mer tolerant fordi jeg har vært tett innpå dette her. Jeg ser det mer som en del av det å være ung”.

For en informant har hennes opplevelser gitt seg utslag i at hun aldri klarer å koble helt ut det som har skjedd:

”Jeg var fryktelig redd og det henger i enda. Jeg har fortsatt... det er feil og bruke angst, for det blir liksom diagnostisering..., men jeg har sånne perioder hvor jeg ikke har lyst til å ta telefonen, for det skjedde alltid noe via en telefon. Enten ringte sønnen min og sa han var skadet, han måtte ta drosje hjem, eller han var på legevakta, eller det var noen andre som ringte og truet. Sånn at det med telefon, og ta den uten å tenke seg om, det var tøft en periode, og det kommer igjen enda. Det er fryktelig dumt, for jeg har en jobb hvor jeg må snakke mye i telefonen og det er andre som ringer meg. Men jeg kjenner, sånn som nå at det ”caller” på meg og det er et nummer jeg ikke kjenner, så kan jeg bli litt urolig. Jeg ble ikke det nå, men det hender. Så det har nok...det var verst på den tiden og det henger i. Det har nok satt spor og jeg tror ikke det er sånne episoder du sletter ut av psyken din med en gang”.

En konsekvens av det de har opplevd er også at de har fått så sterke følelser mot nynazisme at de er veldig vare for alt som kan ha med dette å gjøre. De har på en måte ”piggene ute”. En mor forteller om hvordan de var på vakt overfor tegn på om den yngste sønnen hadde blitt med i dette miljøet;

”Så kom han minste, om han kunne få ny jakke. Ja, sa mannen min. Da skulle han ha en sort jakke, men det var ikke noe bomberjakke men noe liknende. Og jeg mener, en kan ikke slå handa av alle fordi om noen er sånn. Jeg sa det, vi må jo prøve å se litt mellom fingrene, jeg tror ikke han er ute etter å kjøpe noen uniform. Men vi visste ikke om han hadde blitt tiltrukket, hva han hadde snakka med søstera om eller disse her hun var sammen med. Han hadde sittet med ørene åpne vet du”.

En mor forteller om hvordan hennes opplevelser med sønnen har ført til at hun har fått totalt avsmak for alt som har med nasjonalisme å gjøre;

”Vet du hva, jeg klarer ikke å glede meg over 17 mai, for det er så nasjonalistisk, det er så egoistisk og... Norske flagg liksom... Det begynner og komme seg litt nå da, men..... Jeg har forbundet det med dette her. Det var så frastøtende at...”.

”Vi var en tur i Danmark her i våres. Det kom en svensk gutt bort til bordet vårt. Han var en 24-25 år, skinhead, veldig hyggelig. Men så datt vesten hans opp, og der var et sånt....(*hakekors*). Altså, jeg reagerte så. Hva søren er det du har på deg, ropte jeg. Du kan ikke gå rundt med noe sånt. Jeg skjelte han ut. Inne i baren der. Han ble så paff, han ble sprut rød. Og gubben han gapte. Men gutten ble flau”.

En annen mor forteller om hvordan mannen hennes etter hvert reagerte på slike effekter:

”*Han hata alt som het sort tøy bare han hadde sett de gikk forbi.*” Det foreldrene fra begynnelsen av ikke visste om klær og symboler som brukes i nynazistiske miljøer, har de nå fått en veldig god kjennskap til. Det har vært svært sterke følelser i sving hos foreldrene, som gjør at de aldri kan glemme hva de har opplevd.

8.3 Oppsummering av funn

Det har opplevdes svært vanskelig for informantene å ha en sønn/datter i et nynazistisk miljø. Det tok litt tid før de oppdaget hva barna drev med og før de innrømte det for seg selv. De karakteristiske symbolene nynazistmiljøet benytter seg av gjorde det umulig å benekte at barna deltok i miljøet. Stempling og stigmatisering overfor barna og foreldrene gjorde situasjonen tyngre. Informantene følte at andre så på dem som dårlige foreldre eller nazi-sympatisører. Å møte andre i samme situasjon i foreldregruppene hjalp mot følelsen av stigma. For å klare å være sterk og stå på for å hjelpe sine barn var det nødvendig å bestemme seg for å tro på at de var gode foreldre, og at det ikke var deres feil at barna hadde tatt et slikt valg.

Den viktigste handlingen fra foreldrenes side var å vise barna at de brydde seg om dem selv om de var i mot den nynazistiske siden av dem. Det nyttigste tiltaket foreldrene satte i verk for å hjelpe barna, var å bli med i foreldregrupper sammen med andre i samme situasjon. Andre viktige tiltak de fleste satte i verk overfor barna var å forby nynazistiske symboler i hjemmet og å formidle kunnskap mot nazisme. Enkelte informanter ble i tillegg veldig kontrollerende overfor barna og noen sendte barna bort en periode for å gjøre det lettere for dem å ta det endelige bruddet med miljøet. Ingen kastet sine barn ut av hjemmet.

Den viktigste funksjonen foreldregruppene hadde fra begynnelsen av, var å gi den enkelte forelder muligheten til å fortelle åpent om sin egen situasjon. Syv av de elleve informantene hadde ikke fortalt den fulle historien til noen før de ble med i foreldregruppa. Fire foreldre

involverte utenforstående i problemene uavhengig av støtte fra foreldregruppene. Disse skilte seg ut fra resten av informantene ved at tre jobbet i hjelpeapparatet og en hadde omfattende erfaringer med å innhente hjelp herfra helt fra sønnen ble født. Dette tyder på at det ikke var tilfeldig at disse foreldrene valgte denne problemløsnings-strategien. Innenfor hjelpeapparatet er det anerkjent at det er en hjelp i å samtale om et problem.

For informantene som var med i foreldregruppene var dette den viktigste støtten i kampen for å få barna ut av det nynazistiske miljøet. Informantenes erfaringer viser at likhet i problem er en forutsetning for deltakelse i disse gruppene. Selv om problemet er det samme, ser det ut til å virke konfliktskapende dersom deltakerne i gruppene har forskjellige oppfatninger av det. En uuttalt taushetsplikt var også en forutsetning for gruppenes funksjon. Med få unntak ble gruppe-medlemmene gode venner. Noen har i ettertid benyttet seg av hverandre som ”krisenettverk”. Mest omfattende hjelp og støtte har deltakerne i ”Nordstrand-gruppa” og ”Kristiansand-gruppa” fått. Årsaken ser ut til å være at det i disse gruppene også ble jobbet med problemløsningsstrategier for den enkelte. ”Bøler.gruppa” hadde ikke på intervju-tidspunktet kommet over ”frustrasjons-stadiet”. ”Nordstrand-gruppa” og ”Kristiansand-gruppa” omtales av informantene som mer vellykkede enn ”Bøler-gruppa” nettopp fordi foreldrene der har fått en bredere støtte på flere områder.

De to informantene som ikke var med i foreldregruppene hadde sitt eget nettverk som de benyttet seg av som støtte i problemperioden. Begge jobbet i hjelpeapparatet og brukte arbeidskollegaer aktivt. De hadde også venner som stilte opp for dem i den vanskelige tiden. Disse informantenes nettverk ser ut til å ha gitt støtte på linje med foreldrenettverkene.

Bare fire av informantene sier at ektefellene har stått sammen med dem i kampen for å hjelpe barna. De andre syv bodde enten alene, eller så støttet ikke samboeren/ektefellen opp om informantenes anstrengelser. Annen familie og naboer har også vært til liten støtte. Årsaken ser ut til å være at informantene hadde et forhold til disse personene som ikke var egnet til å tåle belastninger av denne type. Verken skolen eller det offentlige hjelpeapparatet har hjulpet foreldrene i særlig grad. Noen opplevde enkeltstående positive tiltak, men det monnet ikke overfor problemene informantene i mitt material hadde. Forebyggende avsnitt ved Manglerud Politikammer i Oslo er den eneste offentlige etaten informantene forteller om som virkelig har hjulpet. Generelt har det vært for komplisert og tidkrevende å innhente hjelp fra det offentlige. Begrensninger ved offentlig hjelp har også vært at det er få tiltak for barn over 18 år, og at

foreldrene mister innsynsrettighetene hos det offentlige når barna blir myndige.

Foreldregruppene har fungert som et bindeledd mellom foreldrene og offentlige instanser, og har på den måten lettet jobben for informantene. Barna til ti av elleve informanter hadde gått ut av det nynazistiske miljøet på intervjudtidspunktet. Åtte av disse informantene mener årsaken ligger i deres egen ustoppelige innsats, som ble muliggjort gjennom deres deltakelse i foreldregruppene. Ut fra dette kan foreldregrupper sees som et kriminalitetsforebyggende tiltak. Flere av informantene har et ønske om å tre støttende til for andre foreldre som i dag har barn i nynazistiske miljøer.

Gjennom avhandlingen har jeg vist at foreldrenes innsats for å hjelpe barna ut av et nynazistisk miljø har vært heroisk. Foreldregruppene har vært en avgjørende hjelp for flertallet av disse. Hva med de foreldrene som ikke får et slikt tilbud? Et vel så viktig spørsmål er: Hva med de barna som ikke har foreldre som stiller opp på denne måten?

9. LITTERATURLISTE

Aftenposten 30.01.01: ”Selv om du forakter det barnet ditt gjør, så er det jo barnet ditt”.

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/d188783.htm> [Lesedato 18.03.2001]

Bakken, Anders (1998): *Ungdomstid i storbyen*. Oslo. NOVA Rapport 7/1998.

Becker, Howard S. (1963): *Outsiders – Studies in the Sociology of Deviance*. New York; The Free Press.

Berkaak, Odd Are (1993): *Erfaringer fra risikozonen – Opplevelse og stilutvikling i rock*. Oslo. Universitetsforlaget.

Bjørge Tore og Yngve Carlsson (1999): *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Oslo: Tano Aschehoug.

Bjørge, Tore (1998): *Hvorfor går ungdom inn i rasistiske grupper – og hvordan kommer de seg ut igjen?* Oslo. Politihøgskolen.

Bjørge, Tore (1997): *Racist and right – wing violence in Scandinavia* Leiden: University of Leiden.

Bjørge, Tore (1993): "Terroristisk vold mot innvandrere og flyktninger i Skandinavia: mønstre og motiver". I: Tore Bjørge og Rob Witte (red.): *Rasistisk vold i Europa*. Oslo: Tiden Norsk Forlag A/S.

Carlsson, Yngve og Herman von der Lippe (1999): *Velstandsbydelen og rasismen*. Oslo: NIBR – rapport 1999:9.

Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christie, Nils (1993): *Kriminalitetskontroll som industri*. Oslo; Universitetsforlaget.

Cohen, Stanley (2001): *States of denial – knowing about atrocities and suffering*. Cambridge: Polity Press.

Dagbladet (09.03.2001): *Vil ha forbud mot nazi – symboler*. URL: <http://www.Dagbladet.no/nyheter/2001/03/09/246421.html> [Lesedato 22.10.2001].

Det kriminalitetsforebyggende råd: *Nabohjelp* Oslo: KRÅD

Fangen, Kathrine (2001): *En bok om nynazister*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fangen, Kathrine (1998): "Living Out Our Ethnic Instincts: Ideological Beliefs Among Right – Wing Activists in Norway". I: *Nation and Race – The Developing Euro – American Racist Subculture*. Jeffrey Kaplan og Tore Bjørge (red). Boston: Northeastern University Press.

Fangen, Kathrine (1995): *Skinheads I rødt, hvitt og blått – en sosiologisk studium fra "innsiden"*. Oslo: Ungforsk. (Rapport 4/95).

Finset, Arnstein (1992): "Forutsetninger for og verdien av gode nettverk på familienivå". I: *Perspektiver på sosialt nettverk*. Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Flere selvhjelpsgrupper på gang: URL: <http://www.imi.no/lms/infobank/familien/selvhjelp.htm>. [Lesedato 27.08.2000].

Fyrand, Live (1994): *Sosialt nettverk*. Oslo: Tano.

Fyrand, Live (1992): "Innledning". I: *Perspektiver på sosialt nettverk*. Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Goldstein, Arnold P. (1989): *Reducing delinquency – Intervention in the community*. New York, USA: Pergamon Press.

Gullestad, Marianne (1992): "Hvorfor er det så viktig å "passe sammen?". I: *Perspektiver på sosialt nettverk*. Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Guttormsen, Gro og Cecilie Høigård (1978): *Fattigdom i en velstandskommune – en undersøkelse av sosialomsorgen i Bærum* Oslo: Universitetsforlaget.

Hammersley, Martyn og Paul Atkinson (1996): *Feltmetodikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Hauge, Ragnar (1997): "Stempling og stigmatisering". I: *Kriminologi*. Liv Finstad og Cecilie Høigård (red.). Oslo: Pax Forlag.

Hebdige, Dick (1983): *Subkultur og stil*. Viborg: Special – Trykkeriet a - s.

Hjemdal, Ole K. M. fl. (1998): *Selvhjelp – kunsten å løfte seg selv etter håret*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Holme, Idar Magne og Bernt Krohn Solvang (1996): *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: Tano.

Holter, Harriet m. Fl. (1984): *Familien i klassesamfunnet*. Oslo, Pax Forlag.

Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (1996): *Kvalitative metoder i samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hughes, John A. og Sven – Axel Månsson (1988): *Kvalitativ sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Jakten på den fjerde sektor – en utredning om egenorganisering. Oslo: arbeidsgruppen, 1999.

Koch, Ida, Iben Melbye og Jørgen Worsaae Rasmussen (1991): *Den straffede familie. Teksthefte til Bodil Trier's film: Bare løgn!* Viborg: Dansklærerforeningen.

Kyvsgaard, Britta (1992): *Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlydighed og kriminalitet.* Danmark: Jurist – og Økonomforbundets Forlag.

Matzat, Jürgen (1992 [a]): ”Selvhjelp for psykiatriske pasienter”. I: *Perspektiver på sosialt nettverk.* Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Matzat, Jürgen (1992 [b]): ”Selvhjelpsgrupper som grunnleggende behandlingsform i psykoterapi og sosialt arbeid”. I: *Perspektiver på sosialt nettverk.* Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Pancoast, Diane L. (1992): ”Den psykologiske betydningen av sosial støtte”. I: *Perspektiver på sosialt nettverk.* Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Pedersen, Willy (1994): *Ungdom er bare et ord.* Oslo, Universitetsforlaget.

Prosjekt Exit (2000): *Sluttrapport, Exit – ut av voldelige ungdomsgrupper.* Oslo: Voksne for Barn.

Ruhf, Lawrence og Elizabeth Hemley (1992): ”Hovedpunkter I nettverksterapi”. I: *Perspektiver på sosialt nettverk.* Live Fyrand (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Selvhjelpsforum. Hvordan starte en selvhjelpsgruppe.: URL:
<http://www.selvhjelp.no/oppstart.html>. [Lesedato 27.08.2000].

Sennett, Richard (1992): *Intimitetstyranniet.* Oslo: J.W. Cappelens Forlag.

Statens helsetilsyn (1995): *Støtte til egen mestring – En veileder om organisering av sosial støtte i lokalsamfunnet, basert på erfaringer fra samarbeidsprosjektet Sorg og Omsorg.* Oslo: Statens Helsetilsyn. Skriftserie 3 - 95.

Trost, Jan (1993): *Kvalitative intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Viljugrein, Tone (1998): *Pårørende til psykisk syke*. Oslo: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo (Hovedfagsoppgave i kriminologi).

Widerberg, Karin (1994): *Kunnskapenes kjønn*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Winsnes, Andreas (1998): *Terror eller dialog*. Oslo: Martins Forlag.

Ziehe, Thomas og Herbert Stubenrauch (1983): *Ny ungdom – og usædvanlige læreprocesser*. Danmark: Special – Trykkeriet Viborg.